

Lagrådsremiss

Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 29 november 2007

Beatrice Ask

Patrik Örnsved
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Lagrådsremissen innehåller förslag som syftar till att genomföra artikel 3 i rådets rambeslut 2005/212/RIF om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott.

I lagrådsremissen föreslås ändringar i bl.a. brottsbalken och rättegångsbalken.

Förslagen innebär att det vid viss allvarlig brottslighet ska vara möjligt att förverka inte bara utbyte av ett visst konkret brott, utan också utbyte av inte närmare preciserad brottslig verksamhet.

Härutöver lämnas vissa förslag som syftar till att förbättra möjligheterna att provisoriskt säkra tillgångar som genom ett senare beslut kan komma att förverkas.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2008.

Innehållsförteckning

1	Beslut.....	5
2	Lagtext.....	6
2.1	Förslag till lag om ändring i brottsbalken	6
2.2	Förslag till lag om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall	10
2.3	Förslag till lag om ändring i taxeringslagen (1990:324).....	11
2.4	Förslag till lag om ändring i skattebetalningslagen (1997:483).....	13
2.5	Förslag till lag om ändring i tullagen (2000:1281).....	15
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd	17
2.7	Förslag till lag om ändring i lagen (2006:1329) om handel med vissa varor som kan användas till dödsstraff eller tortyr, m.m.	19
2.8	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	20
2.9	Förslag till lag om ändring i jordabalken	25
2.10	Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387).....	27
2.11	Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling.....	28
3	Ärendet och dess beredning.....	31
4	Gällande ordning för förverkande m.m.	31
4.1	Förverkande	31
4.2	Verkställighet av beslut om förverkande	34
4.3	Åtgärder för att säkra verkställighet av förverkande	36
5	Behovet av en reform.....	38
5.1	Tidigare överväganden.....	38
5.2	Förverkanderambeslutet och annan gemenskapsrättslig reglering.....	39
5.3	Hur förverkande av utbyte av brottslig verksamhet har reglerats i andra nordiska länder	41
5.4	Slutsatser	44
6	Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet.....	46
6.1	Utgångspunkter för en reglering	46
6.2	Vid vilka brott ska den nya förverkandeformen kunna tillgripas?.....	50
6.2.1	Inriktning.....	50
6.2.2	Brott med viss straffskala	51
6.2.3	Vissa särskilt angivna brott	52
6.2.4	Brottet ska ha varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte	55
6.2.5	Vad som ska gälla för osjälvständiga brottsformer.....	56
6.3	Vad förverkandet får avse	58
6.3.1	Utbyte av brottslig verksamhet	58

	6.3.2	Begränsningar i fråga om tid eller belopp?.....	60
	6.3.3	Beviskravet för att egendom utgör utbyte av brottslig verksamhet.....	62
6.4		Hos vem får förverkande ske?.....	64
	6.4.1	Regleringen ska inte kunna kringgås.....	64
	6.4.2	Förverkande hos den dömda och andra fysiska personer.....	65
	6.4.3	Förverkande hos juridiska personer.....	67
6.5		Utredning och talan om förverkande.....	67
	6.5.1	Behövs det särskilda regler om utred- ningen?	67
	6.5.2	Vem som väcker talan	69
	6.5.3	Talan mot den som åtalas för det förver- kandeutlösande brottet.....	69
	6.5.4	Talan mot annan fysisk person eller juri- disk person.....	71
	6.5.5	Offentlig försvarare	72
6.6		Vissa andra frågor om den nya förverkandeformen	73
	6.6.1	Förverkande ska kunna ske partiellt eller helt underlåtas.....	73
	6.6.2	Bör det finnas en möjlighet till ompröv- ning till förmån för den enskilde?.....	74
	6.6.3	Förhållandet mellan förverkande och ut- mätning.....	75
7		Bättre möjligheter att säkra verkställighet av förverkande, m.m.	76
	7.1	Vilka ändringar bör övervägas?.....	76
	7.2	Ändringar i anledning av den nya förverkande- formen	77
	7.2.1	Beslag, husrannsakan och kropps- visitation	77
	7.2.2	Frågor om kvarstad.....	78
	7.3	Nya regler om tvångsmedlet förvar	81
	7.3.1	Ett utökat tillämpningsområde.....	81
	7.3.2	Vissa frågor om förfarandet.....	83
	7.3.3	Tvångsmedel för att söka efter egendom som kan tas i förvar	84
	7.3.4	Anslutande lagändringar.....	85
8		Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	87
9		Ekonomiska konsekvenser	89
10		Författningskommentar	90
	10.1	Förslaget till lag om ändring i brottsbalken.....	90
	10.2	Förslaget till lag om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall	96
	10.3	Förslaget till lag om ändring i taxeringslagen (1990:324).....	97
	10.4	Förslaget till lag om ändring i skattebetalningslagen (1997:483).....	98
	10.5	Förslaget till lag om ändring i tullagen (2000:1281)	99

10.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd	100
10.7	Förslaget till lag om ändring i lagen (2006:1329) om handel med vissa varor som kan användas till dödsstraff eller tortyr, m.m.	101
10.8	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	101
10.9	Förslaget till lag om ändring i jordabalken	107
10.10	Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387)	108
10.11	Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling.....	109
Bilaga 1	Rådets rambeslut 2005/212/RIF	112
Bilaga 2	Sammanfattning av departementspromemorian Utvidgat förverkande m.m. (Ds 2006:17).....	118
Bilaga 3	Promemorians lagförslag.....	121
Bilaga 4	Förteckning över remissinstanserna	132

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall,
3. lag om ändring i taxeringslagen (1990:324),
4. lag om ändring i skattebetalningslagen (1997:483),
5. lag om ändring i tullagen (2000:1281),
6. lag om ändring i lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd,
7. lag om ändring i lagen (2006:1329) om handel med vissa varor som kan användas till dödsstraff eller tortyr, m.m.,
8. lag om ändring i rättegångsbalken,
9. lag om ändring i jordabalken,
10. lag om ändring i polislagen (1984:387),
11. lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 36 kap. 1, 1 a och 5 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i balken ska införas fyra nya paragrafer, 36 kap. 1 b, 1 c, 5 a och 5 b §§, av följande lydelse,

dels att det närmast före 36 kap. 2 § ska införas en ny rubrik som ska lyda "Förverkande av hjälpmedel vid brott, m.m.",

dels att det närmast före 36 kap. 1 och 5 §§ ska införas nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

36 kap.

Förverkande av utbyte

1 §¹

Utbyte av brott enligt denna balk *skall* förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt. Det samma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett brott, om mottagandet utgör brott enligt denna balk; i stället för det mottagna får dess värde förklaras förverkat.

Om inte annat är särskilt föreskrivet, *skall* bestämmelserna i första stycket också tillämpas i fråga om utbyte av brott och ersättning för kostnader i samband med brott enligt annan lag eller författning, om det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än ett år.

Utbyte av *ett* brott enligt denna balk *ska* förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt. Det samma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett brott, om mottagandet utgör brott enligt denna balk. I stället för det mottagna får dess värde förklaras förverkat.

Om inte annat är särskilt föreskrivet, *ska* bestämmelserna i första stycket också tillämpas i fråga om utbyte av *ett* brott och ersättning för kostnader i samband med *ett* brott enligt annan lag eller författning, om det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än ett år.

1 a §²

Vid bedömningen av om det är uppenbart oskäligt att förklara utbyte av brott förverkat *skall* bland andra omständigheter beaktas om det finns anledning att anta att ska-

Vid bedömningen av om det är uppenbart oskäligt att förklara utbyte av *ett* brott förverkat *ska* bland andra omständigheter beaktas om det finns anledning att anta

¹ Senaste lydelse 2005:283.

² Senaste lydelse 2005:283.

deståndsskyldighet i anledning av brottet kommer att åläggas eller annars bli fullgjord.

Som utbyte av brott anses vid förverkande även egendom som har trätt i stället för utbyte, avkastning av utbyte samt avkastning av det som trätt i stället för utbyte.

att skadeståndsskyldighet i anledning av brottet kommer att åläggas eller annars bli fullgjord.

1 b §

Döms någon för ett brott för vilket är föreskrivet fängelse i sex år eller mer och har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, ska även i annat fall än som avses i 1 § egendom förklaras förverkad, om det framstår som klart mera sannolikt att den utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat.

Har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, gäller första stycket också om någon döms för

1. människohandel enligt 4 kap. 1 a § fjärde stycket, koppleri, ocker, grovt brott, olovlig befattning med falska pengar, grovt brott, eller grovt dobbleri,

2. narkotikabrott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller olovlig befattning med narkotikaprekursorer enligt 3 b § första stycket samma lag,

3. dopningsbrott enligt 3 § första stycket lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller grovt dopningsbrott enligt 3 a § samma lag,

4. narkotikasmuggling enligt 6 § första stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling, eller

5. människosmuggling enligt 20 kap. 8 § första stycket utlänningslagen (2005:716) eller organiserande av människosmuggling enligt 20 kap. 9 § första stycket samma lag.

Vad som sägs om förverkande i första och andra styckena gäller också om någon döms för försök,

förberedelse eller stämpling till ett brott som avses där.

Förverkande enligt denna paragraf får inte beslutas om det är oskäligt.

1 c §

Som utbyte av ett brott eller av brottslig verksamhet anses vid förverkande även egendom som har trätt i stället för utbyte, avkastning av utbyte samt avkastning av det som trätt i stället för utbyte.

Hos vem förverkande får ske, m.m.

5 §³

Förverkande till följd av brott av egendom eller dess värde får, om ej annat har föreskrivits, ske hos

Förverkande till följd av brott av egendom eller dess värde *enligt 1, 1 a och 2–4 §§* får, om *inte* annat har föreskrivits, ske hos

- a) gärningsmannen eller annan som medverkat till brottet,
- b) den i vars ställe gärningsmannen eller annan medverkande var,
- c) den som genom brottet beretts vinning eller näringsidkare som avses i 4 §,
- d) den som efter brottet förvärvat egendomen genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva eller som efter brottet förvärvat egendomen på annat sätt och därvid haft vetskap om eller skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottet.

Tillhörde egendomen vid brottet inte någon av dem som anges i första stycket a–c, får den inte förklaras förverkad. Egendom som enligt 1 a § *skall* anses som utbyte får dock förklaras förverkad om den egendom, som den förverkade egendomen trätt i stället för, vid brottet tillhörde någon av dem som anges i första stycket a–c.

Tillhörde egendomen vid brottet inte någon av dem som anges i första stycket a–c, får den inte förklaras förverkad. Egendom som enligt 1 a § *ska* anses som utbyte får dock förklaras förverkad om den egendom, som den förverkade egendomen trätt i stället för, vid brottet tillhörde någon av dem som anges i första stycket a–c.

Särskild rätt till egendom som förklarats förverkad består, om ej även den särskilda rätten förklaras förverkad.

Sådan rätt som har vunnits genom utmätning eller betalningssäkring upphör, om egendomen förklarats förverkad, såvida ej av

³ Senaste lydelse 2005:283.

särskild anledning förordnas att rätten skall bestå.

5 a §

Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 1 b § får ske hos

1. gärningsmannen eller annan som medverkat till det brott som förverkandet grundas på,

2. den som förvärvat egendomen genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva,

3. den som förvärvat egendomen på annat sätt och därvid haft vetskap om eller skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottslig verksamhet.

Bestämmelser om förfarandet vid en talan om förverkande hos dem som avses i första stycket 2 och 3 finns i lagen (2008:000) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall.

5 b §

Särskild rätt till egendom som förklaras förverkad består, om inte även den särskilda rätten förklaras förverkad.

Sådan rätt som har vunnits genom utmätning upphör, om egendomen förklaras förverkad, såvida det inte av särskild anledning förordnas att rätten ska bestå.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

2. För brott begångna före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser. Även om ett brott har begåtts efter ikraftträdandet, gäller dock äldre bestämmelser vid förverkande hos någon som avses i 5 a § första stycket 2 och vars förvärv har skett före ikraftträdandet.

2.2 Förslag till lag om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om förfarandet vid prövning av en fråga om sådant förverkande som avses i 36 kap. 1 b § brottsbalken, när frågan inte rör någon som är tilltalad för brott.

2 § En fråga som avses i 1 § prövas av tingsrätten efter särskild talan. Om inte annat framgår av denna lag, gäller för en sådan talan i tillämpliga delar reglerna i rättegångsbalken om åtal för brott för vilket är föreskrivet fängelse i ett år eller mer.

3 § En talan enligt denna lag får inte väckas förrän domen i målet om åtal för det brott som enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken kan föranleda förverkandet har vunnit laga kraft. Talan ska väckas inom ett år därefter.

4 § Utfärdas stämning, ska den mot vilken talan riktas föreläggas att inställa sig till huvudförhandling med erinran om att målet kan komma att avgöras trots att han eller hon har inställt sig endast genom ombud eller uteblivit.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

2.3 Förslag till lag om ändring i taxeringslagen (1990:324)

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 14 § taxeringslagen (1990:324) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

14 §¹

Den skattskyldige *skall* helt eller delvis befrias från särskild avgift om felaktigheten eller underlåtenheten framstår som ursäktlig eller om det annars skulle vara oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp. Om den skattskyldige delvis befrias från avgiften, *skall* den sättas ned till hälften eller en fjärdedel.

Vid bedömningen om felaktigheten eller underlåtenheten framstår som ursäktlig *skall* det särskilt beaktas om denna kan antas ha

1. berott på den skattskyldiges ålder, hälsa eller liknande förhållande,
2. berott på att den skattskyldige har felbedömt en skatteregel eller betydelsen av de faktiska förhållandena, eller
3. föranletts av vilseledande eller missvisande kontrolluppgifter.

Vid bedömningen av om det annars skulle vara oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp *skall* det särskilt beaktas om

1. avgiften inte står i rimlig proportion till felaktigheten eller underlåtenheten,

2. en oskäligt lång tid har förflutit efter det att Skatteverket har funnit anledning att anta att den skattskyldige *skall* påföras skatte-tillägg utan att den skattskyldige kan lastas för dröjsmålet, eller

3. felaktigheten eller underlåtenheten även har medfört att den skattskyldige fällts till ansvar för brott enligt skattebrottslagen (1971:69).

Den skattskyldige *ska* helt eller delvis befrias från särskild avgift om felaktigheten eller underlåtenheten framstår som ursäktlig eller om det annars skulle vara oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp. Om den skattskyldige delvis befrias från avgiften, *ska* den sättas ned till hälften eller en fjärdedel.

Vid bedömningen om felaktigheten eller underlåtenheten framstår som ursäktlig *ska* det särskilt beaktas om denna kan antas ha

Vid bedömningen av om det annars skulle vara oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp *ska* det särskilt beaktas om

2. en oskäligt lång tid har förflutit efter det att Skatteverket har funnit anledning att anta att den skattskyldige *ska* påföras skatte-tillägg utan att den skattskyldige kan lastas för dröjsmålet, eller

3. felaktigheten eller underlåtenheten även har medfört att den skattskyldige fällts till ansvar för brott enligt skattebrottslagen (1971:69) eller drabbats av förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.

¹ Senaste lydelse 2003:655.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

2.4 Förslag till lag om ändring i skattebetalningslagen (1997:483)

Härigenom föreskrivs att 15 kap. 10 § skattebetalningslagen (1997:483) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 kap.

10 §¹

Den skattskyldige *skall* helt eller delvis befrias från särskild avgift om felaktigheten eller underlåtenheten framstår som ursäktlig eller om det annars skulle vara oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp. Om den skattskyldige delvis befrias från avgiften *skall* den sättas ned till hälften eller en fjärdedel.

Vid bedömningen av om felaktigheten eller underlåtenheten framstår som ursäktlig *skall* det särskilt beaktas om denna kan antas ha berott på

1. den skattskyldiges ålder, hälsa eller liknande förhållande, eller
2. att den skattskyldige har felbedömt en skatteregel eller betydelsen av de faktiska förhållandena.

Vid bedömningen av om det annars skulle vara oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp *skall* det särskilt beaktas om

1. avgiften inte står i rimlig proportion till felaktigheten eller underlåtenheten,

2. en oskäligt lång tid förflutit efter det att Skatteverket har funnit anledning att anta att den skattskyldige *skall* påföras skattetillägg utan att den skattskyldige kan lastas för dröjsmålet, eller

3. felaktigheten eller underlåtenheten även har medfört att den skattskyldige har fällts till ansvar för brott enligt skattebrottslagen (1971:69).

Den skattskyldige *ska* helt eller delvis befrias från särskild avgift om felaktigheten eller underlåtenheten framstår som ursäktlig eller om det annars skulle vara oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp. Om den skattskyldige delvis befrias från avgiften, *ska* den sättas ned till hälften eller en fjärdedel.

Vid bedömningen av om felaktigheten eller underlåtenheten framstår som ursäktlig *ska* det särskilt beaktas om denna kan antas ha berott på

1. den skattskyldiges ålder, hälsa eller liknande förhållande, eller
2. att den skattskyldige har felbedömt en skatteregel eller betydelsen av de faktiska förhållandena.

Vid bedömningen av om det annars skulle vara oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp *ska* det särskilt beaktas om

2. en oskäligt lång tid förflutit efter det att Skatteverket har funnit anledning att anta att den skattskyldige *ska* påföras skattetillägg utan att den skattskyldige kan lastas för dröjsmålet, eller

3. felaktigheten eller underlåtenheten även har medfört att den skattskyldige har fällts till ansvar för brott enligt skattebrottslagen (1971:69) *eller drabbats av förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.*

¹ Senaste lydelse 2003:664.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

2.5 Förslag till lag om ändring i tullagen (2000:1281)

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 10 § tullagen (2000:1281) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

10 §¹

Gäldenären respektive deklaran-
ten *skall* helt eller delvis befrias
från tulltillägg respektive förse-
ningsavgift om felaktigheten eller
underlåtenheten framstår som
ursäktlig eller om det annars skulle
vara oskäligt att ta ut avgiften med
fullt belopp.

Vid bedömningen av om felak-
tigheten eller underlåtenheten
framstår som ursäktlig *skall* det
särskilt beaktas om denna kan antas ha

1. stått i samband med gäldenärens respektive deklarantens ålder, hans eller hans ombuds hälsa eller liknande förhållanden, eller

2. berott på att gäldenären respektive deklaran-
ten har felbedömt regler-
na eller betydelsen av de faktiska förhållandena.

Vid bedömningen av om det an-
nars skulle vara oskäligt att ta ut
avgiften med fullt belopp *skall* det
särskilt beaktas om

1. avgiften inte står i rimlig proportion till felaktigheten eller underlåtenheten,

2. en oskäligt lång tid förflutit
efter det att Tullverket har funnit
anledning att anta att gäldenären
respektive deklaran-
ten *skall* påfö-
ras avgift utan att han kan lastas
för dröjsmålet, eller

3. felaktigheten eller underlåten-
heten även har medfört att gälde-
nären respektive deklaran-
ten har fällts till ansvar för brott enligt
lagen (2000:1225) om straff för
smuggling eller 10 kap. denna lag.

Gäldenären respektive deklaran-
ten *ska* helt eller delvis befrias från
tulltillägg respektive försenings-
avgift om felaktigheten eller un-
derlåtenheten framstår som ursäkt-
lig eller om det annars skulle vara
oskäligt att ta ut avgiften med fullt
belopp.

Vid bedömningen av om felak-
tigheten eller underlåtenheten
framstår som ursäktlig *ska* det sär-
skilt beaktas om denna kan antas ha

Vid bedömningen av om det an-
nars skulle vara oskäligt att ta ut
avgiften med fullt belopp *ska* det
särskilt beaktas om

2. en oskäligt lång tid förflutit
efter det att Tullverket har funnit
anledning att anta att gäldenären
respektive deklaran-
ten *ska* påfö-
ras avgift utan att han kan lastas för
dröjsmålet, eller

3. felaktigheten eller underlåten-
heten även har medfört att gälde-
nären respektive deklaran-
ten har fällts till ansvar för brott enligt
lagen (2000:1225) om straff för
smuggling eller 10 kap. denna lag
*eller drabbats av förverkande av
utbyte av brottslig verksamhet en-
ligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.*

¹ Senaste lydelse 2003:214.

Deklaranten får helt eller delvis befrias från förseningsavgift även när underlåtenheten är obetydlig.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd

Härigenom föreskrivs att 23 § lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 §¹

Om det inte är uppenbart oskäligt, *skall* följande egendom förklaras förverkad:

1. produkt som varit föremål för brott enligt denna lag eller värdet på en sådan produkt,
2. utbyte av brott enligt denna lag,
3. vad någon tagit som ersättning för kostnader i samband med ett brott enligt denna lag, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt denna lag.

En produkt som avses i första stycket 1 eller en särskild rätt till produkten får inte förklaras förverkad, om produkten eller rättigheten efter brottet förvärvats av någon som inte haft vetskap om eller skäligen anledning till antagande om egendomens samband med brottet. Vid förverkande enligt första stycket 1 av en produkt gäller inte bestämmelserna i 36 kap. 5 § första och andra styckena brottsbalken om hos vem förverkande får ske.

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får förklaras förverkad, om förverkandet behövs för att förebygga brott enligt denna lag eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat. I 36 kap. 5 § brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

Om det inte är uppenbart oskäligt, *ska* följande egendom förklaras förverkad:

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får förklaras förverkad, om förverkandet behövs för att förebygga brott enligt denna lag eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat. I 36 kap. 5 och 5 b §§ brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

¹ Senaste lydelse 2005:317.

I stället för förverkande enligt tredje stycket av egendomen eller dess värde får rätten föreskriva att någon åtgärd vidtas med egendomen som förebygger fortsatt missbruk av den. I sådana fall får även en del av egendomens värde förklaras förverkat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (2006:1329) om handel med vissa varor som kan användas till dödsstraff eller tortyr, m.m.

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (2006:1329) om handel med vissa varor som kan användas till dödsstraff eller tortyr, m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får förklaras förverkad, om förverkandet behövs för att förebygga brott enligt denna lag eller det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som har varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat. I 36 kap. 5 § brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

I stället för förverkande av egendomen eller dess värde får rätten besluta att någon åtgärd vidtas med egendomen som förebygger fortsatt missbruk av den. I sådana fall får dock även en del av egendomens värde förklaras förverkat.

Föreslagen lydelse

7 §

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får förklaras förverkad, om förverkandet behövs för att förebygga brott enligt denna lag eller det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som har varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat. I 36 kap. 5 och 5 b §§ brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

2.8 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 26 kap. 3 och 4 §§, 27 kap. 1 § samt 28 kap. 1 och 11 §§ ska ha
följande lydelse,

dels att det i balken ska införas två nya paragrafer, 26 kap. 3 a och
3 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 kap.

3 §¹

I *avbidan* på rättens beslut om kvarstad får *undersökningsledaren* eller åklagaren *taga lös egendom* i förvar.

Är fara i dröjsmål, må åtgärd, som nu sagts, vidtagas även av polisman; anmälan därom skall dock skyndsamt göras hos undersökningsledaren eller åklagaren, som har att omedelbart pröva, om egendomen skall kvarbli i förvar.

I *avvaktan* på rättens beslut om kvarstad får åklagaren *ta egendom* i förvar.

Om det är fara i dröjsmål, får en polisman ta lös egendom i förvar. En sådan åtgärd ska skyndsamt anmälas till åklagaren, som omedelbart prövar om egendomen ska förbli i förvar.

Förvar får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den som beslutet avser eller något annat motstående intresse.

3 a §

Om det som tagits i förvar är ett föremål och om det kan ske utan fara för att föremålet går förlorat och annars är lämpligt, får det lämnas kvar i innehavarens besittning. Avser beslutet om förvar en fordran eller annan rättighet, ska gäldenären eller annan förpliktad meddelas förbud att fullgöra sin förpliktelse till annan än Kronofogdemyndigheten.

Har egendom tagits i förvar, får ägaren eller innehavaren inte överlåta egendomen eller förfoga över den på annat sätt till skada

¹ Senaste lydelse 1981:828.

för den vars intressen förvarsbeslutet ska skydda. I fråga om utmätning av egendom som tagits i förvar gäller vad som är föreskrivet i 16 kap. 15 § utsökningsbalken om utmätning av egendom som belagts med kvarstad för fordran.

Det som tagits i förvar ska vårdas väl och hållas under noggrann tillsyn.

3 b §

Över förvar ska protokoll föras. I protokollet ska noga anges vad som tagits i förvar, var åtgärden ägt rum, vad som varit ändamålet med den och vilka som varit närvarande när den vidtogs.

Om den vars egendom tas i förvar inte är närvarande vid åtgärden, ska han eller hon utan dröjsmål underrättas om den och om vad som har skett med den egendom som tagits i förvar.

Den som drabbats av förvar ska på begäran få ett bevis om åtgärden. Beviset ska också innehålla uppgift om det brott som misstanken avser.

4 §²

Har undersökningsledaren eller åklagaren tagit lös egendom i förvar eller beslutat, att sådan egendom skall kvarbliva i förvar, skall han, så snart det kan ske, och senast fem dagar därefter till rätten avlåta framställning om kvarstad. Görs ej sådan framställning, skall egendomen omedelbart återställas.

Då framställning inkommit, skall rätten, så snart ske kan, och, om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter hålla förhandling, som avses i 2 §. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan framställningen

Har åklagaren tagit egendom i förvar eller beslutat att egendom ska förbli i förvar, ska han eller hon, så snart som möjligt, och senast fem dagar därefter till rätten ge in en framställning om kvarstad. Görs inte en sådan framställning, ska egendomen omedelbart återställas.

När en framställning har kommit in, ska rätten så snart som möjligt och, om det inte finns något synnerligt hinder mot det, senast inom fyra dagar därefter hålla en sådan förhandling som avses i 2 §. Om huvudförhandling

² Senaste lydelse 1981:828.

inkom, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

Beslutas kvarstad, *skall*, om ej rätten bestämmer annat, egendomen *kvarbliva* i myndighetens vård, till dess beslutet verkställts.

sätts ut att hållas inom en vecka sedan framställningen kom in och rätten inte anser att det behöver hållas en särskild förhandling, får framställningen dock prövas vid huvudförhandlingen.

Beslutas kvarstad, *ska omhändertagen egendom förbli* i myndighetens vård till dess beslutet *har* verkställts, om *inte* rätten bestämmer annat.

27 kap.

1 §³

Föremål, som skäligen kan *antagas äga* betydelse för utredning om brott eller *vara genom brott någon avhänt* eller *på grund av brott förverkat*, *må tagas* i beslag.

Föremål som skäligen kan *antas ha* betydelse för utredning om brott eller *vara avhänt någon genom brott* eller *förverkat på grund av brott får tas* i beslag. *Detsamma gäller föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.*

Vad i detta kapitel *stadgas* om föremål gälle ock, i den mån *ej* annat är föreskrivet, om skriftlig handling.

Vad *som sägs* i detta kapitel om föremål *gäller också* om skriftlig handling, i den mån *inte* annat är föreskrivet.

Tvångsmedel enligt detta kapitel får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

28 kap.

1 §⁴

Förekommer anledning, att brott *förövats*, *varå* fängelse kan följa, *må* i hus, rum eller slutet förvaringsställe husrannsakan *företagas för eftersökande* av föremål, som *är underkastat* beslag, eller *eljest till utrönande av omständighet*, som kan *äga* betydelse för utredning om brottet.

Om det finns anledning att *anta att ett brott har begåtts på vilket* fängelse kan följa, *får* husrannsakan *företas* i hus, rum eller slutet förvaringsställe för att *söka efter* föremål som *kan tas* i beslag eller *i förvar* eller *annars för att utröna omständigheter* som kan *vara av* betydelse för utredning om brottet eller *om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.*

³ Senaste lydelse 1989:650.

⁴ Senaste lydelse 1964:166.

Hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet *må* husrannsakan dock *företagas*, *allenast* om brottet *förövats* hos honom eller den misstänkte gripits där eller *eljest* synnerlig anledning *förekommer*, att genom rannsakingen föremål, som är *underkastat* beslag, *skall* anträffas eller annan utredning om brottet vinnas.

Ej må för husrannsakan hos den misstänkte i något fall åberopas hans samtycke, *med mindre* han själv begärt åtgärden.

Hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet *får* husrannsakan dock *företas bara* om brottet *har begåtts* hos honom *eller henne* eller om den misstänkte *har gripits* där eller om *det annars finns* synnerlig anledning att *det vid* rannsakingen *ska anträffas* föremål som *kan tas i* beslag *eller i förvar* eller att annan utredning om brottet *eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken* kan vinnas.

För husrannsakan hos den misstänkte *får inte* i något fall åberopas hans *eller hennes* samtycke, om *inte den misstänkte själv har begärt att åtgärden ska vidtas*.

11 §⁵

Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, får kroppsvisitation göras på den som skäligen kan misstänkas för brottet för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet.

Annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får kroppsvisiteras, om det finns synnerlig anledning att anta att det därigenom kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag eller att det annars är av betydelse för utredningen om brottet.

Med kroppsvisitation avses en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig.

Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, får kroppsvisitation göras på den som skäligen kan misstänkas för brottet för att söka efter föremål som kan tas i beslag *eller i förvar* eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet *eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken*.

Annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får kroppsvisiteras, om det finns synnerlig anledning att anta att det därigenom kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag *eller i förvar* eller att det annars är av betydelse för utredningen om brottet *eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken*.

⁵ Senaste lydelse 1993:1408.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

2.9 Förslag till lag om ändring i jordabalken

Härigenom föreskrivs att 22 kap. 3 § och 23 kap. 2 § jordabalken¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 kap.

3 §²

Ansökan om inteckning *skall* avslås, om

1. föreskrifterna i 2 § *icke* iakttagits,

2. på grund av särskild föreskrift eller enligt anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel in-teckning *ej* får beviljas i fastigheten,

3. inskrivning i tomträtt i fastigheten är beviljad eller sökt,

4. fastigheten frångått sökanden på grund av exekutiv försäljning eller genom expropriation eller liknande tvångsförvärv,

5. sökanden är i konkurs eller *försättes* i konkurs den dag då in-teckningen *sökes* samt fastigheten tillhör konkursboet,

6. en del av fastigheten har ut-mätts eller tagits i anspråk genom betalningssäkring eller fastigheten eller en del av fastigheten har be-lagts med kvarstad och ett ärende angående anteckning om åtgärden har tagits upp senast på den in-skrivningsdag då in-teckningen söks, *såvida ej* ansökningen har medgetts av *kronofogdemyndighe-ten*,

7. ärende angående anteckning enligt 7 § förköpslagen (1967:868) att kommun beslutat utöva för-köpsrätt i fråga om egendomen upptagits på inskrivningsdag och ansökningen *göres* av den som överlätit egendomen.

Har ärende angående lagfart för sökanden uppskjutits till senare in-skrivningsdag, *skall* behandlingen

Ansökan om inteckning *ska* av-slås, om

1. föreskrifterna i 2 § *inte* iaktta-gits,

2. på grund av särskild föreskrift eller enligt anteckning i fastighets-registrets inskrivningsdel in-teckning *inte* får beviljas i fastigheten,

3. inskrivning i tomträtt i fastigheten är beviljad eller sökt,

4. fastigheten frångått sökanden på grund av exekutiv försäljning eller genom expropriation eller liknande tvångsförvärv,

5. sökanden är i konkurs eller *försätts* i konkurs den dag då in-teckningen *söks* samt fastigheten tillhör konkursboet,

6. en del av fastigheten har ut-mätts eller tagits i anspråk genom betalningssäkring eller fastigheten eller en del av fastigheten har be-lagts med kvarstad *eller tagits i förvar* och ett ärende angående an-teckning om åtgärden har tagits upp senast på den inskrivningsdag då in-teckningen söks, *om inte* an-sökningen har medgetts av *Krono-fogdemyndigheten*,

7. ärende angående anteckning enligt 7 § förköpslagen (1967:868) att kommun beslutat utöva för-köpsrätt i fråga om egendomen upptagits på inskrivningsdag och ansökningen *görs* av den som överlätit egendomen.

Har ärende angående lagfart för sökanden uppskjutits till senare in-skrivningsdag, *ska* behandlingen

¹ Balken omtryckt 1971:1209.

² Senaste lydelse 2000:226.

av ansökan om inteckning uppskjutas till samma dag.

av ansökan om inteckning uppskjutas till samma dag.

23 kap.

2 §³

En ansökan om inskrivning enligt 1 § *skall* avslås, om

En ansökan om inskrivning enligt 1 § *ska* avslås, om

1. den handling som rättigheten grundas på inte har kommit in eller, om den har lämnats elektroniskt, det inte har skett på det sätt som anges i 19 kap. 11 a § eller enligt de föreskrifter som har meddelats med stöd av den paragrafen,

2. föreskrift i lag beträffande sådan upplåtelse som ansökan angår inte har iakttagits och föreskriften inte avser giltigheten av endast visst förbehåll,

3. upplåtelsen står i strid med en mot upplåtaren gällande inskränkning i hans rätt att förfoga över egendomen och, när upplåtelsen skedde, lagfart inte var beviljad för uppåtaren eller, om så var fallet, ärende om anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel av inskränkningen var upptagen på inskrivningsdag,

4. inskrivning av tomträtt i fastigheten är beviljad eller sökt,

5. fastigheten före upplåtelsen överlåtits till någon vars förvärv enligt 17 kap. 1 eller 4 § äger företräde framför upplåtelsen,

6. fastigheten före upplåtelsen frångått upplåtaren på grund av exekutiv försäljning eller genom expropriation eller liknande tvångsförvärv,

7. fastigheten har belagts med kvarstad och ett ärende angående anteckning av *kvarstaden* har tagits upp senast på den inskrivningsdag då inskrivning söks,

7. fastigheten har belagts med kvarstad *eller tagits i förvar* och ett ärende angående anteckning av *åtgärden* har tagits upp senast på den inskrivningsdag då inskrivning söks,

8. upplåtelsen avser arrende eller hyra som enligt förbehåll i upplåtelsehandlingen inte får inskrivas,

9. upplåtelsen avser rätt till elektrisk kraft och skriftligt medgivande till inskrivning inte föreligger,

10. det är uppenbart att upplåtelsen på annan grund är ogiltig eller att rättigheten upphört eller av annat skäl inte kan göras gällande.

Har ärende angående lagfart för upplåtaren uppskjutits till senare inskrivningsdag, *skall* behandlingen av ansökan om inskrivning uppskjutas till samma dag.

Har ärende angående lagfart för upplåtaren uppskjutits till senare inskrivningsdag, *ska* behandlingen av ansökan om inskrivning uppskjutas till samma dag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

³ Senaste lydelse 2006:142.

2.10 Förslag till lag om ändring i polislagen (1984:387)

Härigenom föreskrivs att 27 § polislagen (1984:387) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 §¹

Protokoll *skall* föras över ingripande som innebär att någon avvisas, avlägsnas, omhändertas eller grips. Protokoll *skall* också föras över husrannsakan och liknande åtgärder enligt denna lag samt vid omhändertagande av föremål.

Av protokollet *skall* det framgå

1. vem som har fattat beslutet om ingripandet,
2. grunden för beslutet och tidpunkten när det har fattats,
3. vem eller vilka som har deltagit i ingripandet,
4. vem eller vilka som ingripandet har riktat sig mot,
5. tiden för ingripandet samt
6. vad som i övrigt har förekommit vid ingripandet.

Ansvarig för att protokoll upprättas är, i fråga om uppgifter som avses i andra stycket 1 och 2, den som har fattat beslutet och i fråga om uppgifter som avses i andra stycket 3–6, den som är att anse som förman vid ingripandet.

I rättegångsbalken finns bestämmelser om protokoll över beslag, husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

Protokoll *ska* föras över ingripande som innebär att någon avvisas, avlägsnas, omhändertas eller grips. Protokoll *ska* också föras över husrannsakan och liknande åtgärder enligt denna lag samt vid omhändertagande av föremål.

Av protokollet *ska* det framgå

I rättegångsbalken finns bestämmelser om protokoll över *förvar*, beslag, husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

¹ Senaste lydelse 1998:27.

2.11 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2000:1225) om straff för smuggling

dels att 1 och 17 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 25 a §, samt närmast före 25 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag innehåller bestämmelser om ansvar m.m. för gärningar som rör införsel till eller utförsel från landet av varor. Har det i lag eller annan författning föreskrivits straff för den som bryter mot ett förbud mot eller villkor för att föra in eller ut en vara, gäller i stället bestämmelserna i den författningen om inget annat är föreskrivet.

I 19–22, 26, 27 och 32 §§ finns särskilda bestämmelser om befogenheter för att förhindra, utreda och beivra brott enligt denna lag eller brott, som rör införsel till eller utförsel från landet av varor, enligt någon av de författningar som nämns i tredje stycket. Befogenheterna gäller även vid sådana brott enligt narkotikastrafflagen (1968:64) som avses i 12 § tredje stycket samt vid sådana terroristbrott som avses i 3 § 18 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott. Befogenheten enligt 32 § att väcka åtal eller besluta om förverkande gäller dock inte vid brott enligt narkotikastrafflagen eller lagen om straff för terroristbrott.

I 19–22, 25 a–27 och 32 §§ finns särskilda bestämmelser om befogenheter för att förhindra, utreda och beivra brott enligt denna lag eller brott, som rör införsel till eller utförsel från landet av varor, enligt någon av de författningar som nämns i tredje stycket. Befogenheterna gäller även vid sådana brott enligt narkotikastrafflagen (1968:64) som avses i 12 § tredje stycket samt vid sådana terroristbrott som avses i 3 § 18 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott. Befogenheten enligt 32 § att väcka åtal eller besluta om förverkande gäller dock inte vid brott enligt narkotikastrafflagen eller lagen om straff för terroristbrott.

De författningar som avses i andra stycket är lagen (1960:419) om förbud i vissa fall mot införsel av spritdrycker, lagen (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen, lagen (1998:506) om punktskattekontroll av transporter m.m. av alkoholvaror, tobaksvaror och energiprodukter, lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd, tullagen (2000:1281), lagen (2004:228) om beskattning av viss privatinförsel av tobaksvaror samt lagen (2006:1329) om handel med vissa varor som kan användas till dödsstraff eller tortyr, m.m.

¹ Senaste lydelse 2007:465.

Bestämmelserna i 19–22 och 26 §§ samt 27 § första och tredje styckena, när det gäller kroppsvisitation, och bestämmelserna i 32 § gäller också vid brott som avses i 2–4 §§ skattebrottslagen (1971:69), om brottet rör underlåtenhet att lämna deklARATION enligt 10 kap. 32 a § andra eller tredje stycket skattebetalningslagen (1997:483).

Bestämmelserna i 19–22, 25 a och 26 §§ samt 27 § första och tredje styckena, när det gäller kroppsvisitation, och bestämmelserna i 32 § gäller också vid brott som avses i 2–4 §§ skattebrottslagen (1971:69), om brottet rör underlåtenhet att lämna deklARATION enligt 10 kap. 32 a § andra eller tredje stycket skattebetalningslagen (1997:483).

17 §²

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får förklaras förverkad, om förverkandet behövs för att förebygga brott enligt denna lag eller om det annars finns särskilda skäl. Det samma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat. I 36 kap. 5 § brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får förklaras förverkad, om förverkandet behövs för att förebygga brott enligt denna lag eller om det annars finns särskilda skäl. Det samma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat. I 36 kap. 5 och 5 b §§ brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

I stället för förverkande av egendomen eller dess värde får rätten föreskriva att någon åtgärd vidtas med egendomen som förebygger fortsatt missbruk av den. I sådana fall får dock även en del av egendomens värde förklaras förverkat.

Förvar

25 a §

En tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen har i fråga om brott enligt denna lag eller andra brott som avses i 1 § andra stycket samma befogenhet som en polisman att enligt 26 kap. 3 § rättegångsbalken ta egendom i för-

² Senaste lydelse 2005:318.

var. En sådan åtgärd ska skyndsamt anmälas till åklagaren, som omedelbart prövar om egendomen ska förbli i förvar.

Vad som föreskrivs i 26 kap. 3 a och 3 b §§ rättegångsbalken gäller för tjänstemannen i samma utsträckning som för en polisman.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

3 Ärendet och dess beredning

Inom Europeiska unionen (rådet för rättsliga och inrikes frågor) nåddes i december 2002 en politisk överenskommelse om innehållet i ett utkast till rambeslut om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott. Utkastet godkändes av riksdagen (prop. 2003/04:166, bet. 2004/05:JuU5, rskr. 2004/05:22).

Efter fortsatt behandling i rådet antogs den 24 februari 2005 rådets rambeslut 2005/212/RIF om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott (EUT L 68, 15.3.2005, s. 49). Rambeslutet, som i denna lagrådsremiss kallas förverkanderambeslutet, skulle av medlemsstaterna vara genomfört senast den 15 mars 2007.

Förverkanderambeslutet finns som *bilaga 1*.

Huvuddelen av de lagförslag som krävs för att genomföra rambeslutet förelades riksdagen under våren 2005 och antogs då (prop. 2004/05:135, bet. 2004/05:JuU31, rskr. 2004/05:237). Lagändringarna trädde i kraft den 1 juli 2005 (SFS 2005:283).

Beträffande ett moment i rambeslutet – skyldigheten enligt artikel 3 att vidta åtgärder för att kunna förverka egendom från personer som dömts för vissa allvarliga brott, även om egendomen i fråga inte kan knytas till det konkreta brottet – lämnades inte något lagförslag i propositionen. Den frågan skulle i stället beredas vidare i Regeringskansliet. För detta ändamål utarbetades i Justitiedepartementet departementspromemorian Utvidgat förverkande m.m. (Ds 2006:17). Promemorian har remissbehandlats.

En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 2*. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 3*. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 4*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (Ju2006/6572/L5).

4 Gällande ordning för förverkande m.m.

4.1 Förverkande

Förverkande är en särskild rättsverkan av brott och kan ske genom sakförverkande eller värdeförverkande. Innebörden av sakförverkande är att viss egendom förklaras förverkad, dvs. att ägaren eller rättighetsinnehavaren förlorar sin rätt till den aktuella egendomen. Vid värdeförverkande avser förverkandeförklaringen i stället värdet av viss egendom eller vissa förtjänster. Ett värdeförverkande har därför formen av en förpliktelse för den enskilde att betala ett angivet belopp.

De grundläggande reglerna om förverkande finns i 36 kap. brottsbalken. Där regleras bl.a. under vilka förutsättningar förverkande får beslutas och mot vem en talan om förverkande kan riktas. I andra författningar finns det regler om förverkande som kompletterar eller helt eller delvis ersätter reglerna i 36 kap. brottsbalken. Så finns det inom specialstraffrätten bl.a. regler om förverkande som innebär att förverkande kan beslutas

på annan grund eller riktas mot annan person än vad som är fallet enligt brottsbalken.

Brottsbalkens reglering

Enligt 36 kap. 1 § brottsbalken ska utbyte av brott förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt. Med utbyte av brott avses både konkret egendom som någon kommit över genom brott och det till penningbe-
lopp uppskattade värdet av vad som åtkommit. Begreppet omfattar alltså både konkreta föremål och abstrakt vinst (se prop. 1968:79 s. 76 och 79). Vidare kan vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i sam-
band med ett brott förverkas, om mottagandet utgör brott enligt brottsbal-
ken. I stället för det mottagna får dess värde förklaras förverkat. Genom
en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 2005 kan även egendom som
har trätt i stället för utbyte av brott, avkastningen av utbyte samt avkast-
ning av det som har trätt i stället för utbytet förverkas med stöd av 1 a §.
Vid bedömningen av om det är uppenbart oskäligt att besluta om förver-
kande ska enligt samma bestämmelse eventuell skadeståndsskyldighet
särskilt beaktas.

I 2 § regleras förverkande av egendom som använts som hjälpmedel
vid brott enligt balken. Förverkande får beslutas om det behövs för att
förebygga brott eller om det annars finns särskilda skäl. Även egendom
som varit avsedd att användas som hjälpmedel – men som i det enskilda
fallet inte kommit till sådan användning – får förverkas. Förutsättningen
för förverkande är att brottet antingen har fullbordats eller att det har
varit fråga om ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller
stämpling till brott. Egendom som har frambragts genom brott eller vars
användande utgör brott får också förverkas enligt den nu aktuella para-
grafen. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat.

I 3 § finns bestämmelser som reglerar förverkande i vissa fall av före-
mål som riskerar att komma till brottslig användning. Bestämmelsen tar
sikte på typiska brottsverktyg. Förverkande av detta slag förutsätter inte
att brott har begåtts.

Har det uppkommit ekonomiska fördelar för näringsidkare av brott
som begåtts i näringsverksamhet, ska enligt 4 § värdet därav förklaras
förverkat, även när det inte följer av andra regler. Detta gäller dock inte
om förverkande är uppenbart oskäligt. Vid den bedömningen ska bl.a.
beaktas om det kan antas att näringsidkaren kommer att åläggas annan
betalningsskyldighet som svarar mot de ekonomiska fördelarna av brot-
tet.

I 5 § regleras mot vem talan om förverkande kan föras. Enligt den be-
stämmelsen får förverkande ske hos

- gärningsmannen eller annan som medverkat vid brottet,
- den i vars ställe gärningsmannen eller annan medverkande var,
- den som genom brottet beretts vinning eller näringsidkare som avses
i 4 §,
- den som efter brottet förvärvat egendomen genom vissa i huvudsak
familjerättsliga fång,

– den som efter brottet förvärvat egendomen på annat sätt och som därvid haft vetskap om eller skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottet.

Om egendomen inte tillhörde någon av de tre första kategorierna vid brottet, får den inte förverkas. I fråga om förverkande av utbyte som trätt i stället för den förverkade egendomen finns särskilda bestämmelser.

I 5 § tredje och fjärde styckena regleras hur en förverkandeförklaring avseende viss egendom förhåller sig till dels särskilda rättigheter i egendomen, dels utmätning och betalningssäkring.

Enligt 6 § kan rätten, när ett sakförverkande framstår som oskäligt eller onödigt ingripande, i stället föreskriva att en särskild åtgärd ska vidtas till förebyggande av missbruk av egendomen. Som exempel på det sistnämnda brukar nämnas borttagande av signaturen på en förfalskad tavla.

Om en förutsättning för förverkande är att någon döms till påföljd, får rätten, enligt 12 §, om den beslutar om påföljdseftergift, ändå besluta om sådan rättsverkan.

I 13 § regleras vad som gäller om brottet har begåtts av någon som inte har fyllt 15 år eller som har handlat under påverkan av en allvarlig psykisk störning. I sådana fall får rätten besluta om förverkande av egendom endast om och i den mån det med hänsyn till gärningsmannens psykiska tillstånd, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt kan anses skäligt.

Enligt 14 § är möjligheten att besluta om förverkande begränsad om gärningsmannen har avlidit eller om påföljd av någon annan orsak inte längre kan ådömas. I ett sådant fall får egendom förklaras förverkad på grund av brottet endast om stämning i målet har delgetts inom fem år från det att brottet begicks. Talan om förverkande får väckas endast om det är påkallat ur allmän synpunkt.

Regler om förverkande i andra författningar

Som nyss framgått finns det regler om förverkande i vissa specialstraffrättsliga författningar. Även om dessa ibland skiljer sig i olika avseenden från brottsbalkens reglering, fungerar bestämmelserna i brottsbalken som riktlinjer vid tillämpningen av de specialstraffrättsliga reglerna.

Genom ändringar i 36 kap. 1 § brottsbalken gjordes reglerna om förverkande av utbyte m.m. nyligen generellt tillämpliga på brott inom specialstraffrätten. Förutsättningen för en sådan tillämpning är att dessa brott är av viss svårhetsgrad. Är det fråga om brott för vilket är föreskrivet fängelse i mer än ett år, ska som huvudregel utbyte av brott och ersättning för kostnader i samband med brottet förverkas. Den nya regleringen gör det således möjligt att besluta om förverkande vid ett stort antal specialstraffrättsliga brott (se prop. 2004/05:135 s. 107 f.). Härtill kommer att åtskilliga specialstraffrättsliga författningar innehåller bestämmelser om förverkande även för brott som inte förskyller så högt straff. Det gäller t.ex. vissa brott enligt lagen (2000:1225) om straff för smuggling.

En motsvarande utvidgning gjordes också i fråga om förverkande enligt 36 kap. 2 § brottsbalken. Om det inte finns avvikande regler i den specialstraffrättsliga författningen, ska vad som sägs i den paragrafen om

förverkande av hjälpmedel m.m. tillämpas på brott för vilka det är föreskrivet fängelse i mer än ett år.

Hur en fråga om förverkande prövas

Förverkande på grund av brott sker vanligen genom en förverkandeförklaring som meddelas av domstol. I enklare fall kan emellertid förverkande beslutas också i strafföreläggande och vid föreläggande av ordningsbot (48 kap. 2 § tredje stycket rättegångsbalken).

Tas en fråga om förverkande upp i samband med åtal för det brott som förverkandet grundar sig på, regleras förfarandet av de allmänna reglerna om rättegången i brottmål. Rör förverkandefrågan däremot någon som inte är tilltalad för brott, regleras förfarandet i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. Enligt huvudregeln prövas förverkandefrågan i dessa fall av allmän domstol efter särskild talan, varvid rättegångsbalkens regler om åtal för brott på vilket inte kan följa svårare straff än böter tillämpas (2 §). Åklagare kan pröva en fråga om förverkande av sådan egendom som tagits i beslag, om det som ska förverkas inte uppgår till betydande belopp eller det finns andra skäl mot ett sådant förfarande (3 § första och andra styckena). Om värdet av beslagtagnen egendom som ska förverkas uppgår till mindre än en tiondels basbelopp, eller om egendomen saknar saluvärde, får en polisman besluta om förverkande (3 § fjärde stycket). Detta förutsätter dock att det är uppenbart att förutsättningarna för förverkande är uppfyllda. Den som är missnöjd med en polismans eller en åklagares beslut om förverkande kan anmäla missnöje mot beslutet. Åklagaren kan inom en månad från missnöjesanmälan väcka talan vid domstol, som då slutligen avgör saken. Väcks inte sådan talan ska det beslagtagna återlämnas.

4.2 Verkställighet av beslut om förverkande

Värdoförverkande

Bestämmelser om verkställighet av sådan särskild rättsverkan av brott som innefattar betalningsskyldighet, t.ex. värdoförverkande, finns i bötesverkställighetslagen (1979:189). Närmare bestämmelser om tillämpningen av lagen finns i bötesverkställighetsförordningen (1979:197).

Enligt 1 § bötesverkställighetslagen kan förverkande som innefattar betalningsskyldighet verkställas antingen genom uppbörd eller genom indrivning. Detta gäller dock inte om kvarstad på egendom till säkerställande av betalningsskyldigheten dessförinnan har beslutats. Beslutet om värdoförverkande är då verkställt i och med att det vinner laga kraft. Om uppbörd ska äga rum, sker det så snart domen har meddelats. Indrivning får däremot inte äga rum förrän domen har vunnit laga kraft. Den misstänkte får dock betala förskott på förverkande som innefattar betalningsskyldighet och som kan komma att påföras honom eller henne.

Rikspolisstyrelsen är enligt 3 § bötesverkställighetsförordningen central uppbördsmyndighet och handhar uppbördsförfarandet. Domstolarna medverkar i uppbördsförfarandet genom att de upplyser om möjligheten

till frivillig betalning och förser den som har ålagts ett värdeförverkande med ett inbetalningskort.

Uppbörd sker enligt 4 § bötesverkställighetslagen genom att den dömda betalar frivilligt. Om betalning inte äger rum frivilligt, sker indrivning. Rikspolisstyrelsen ansöker om sådan åtgärd. Bestämmelserna om indrivning finns i lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m. (indrivningslagen). Indrivningen handhas av Kronofogdemyndigheten. Indrivningslagen omfattar alla slags fordringar som handläggs i allmänna mål hos Kronofogdemyndigheten (se 1 § indrivningslagen, 1 kap. 6 § utsökningsbalken och 1 kap. 2 § utsökningsförordningen [1981:981]). Vid indrivning gäller utsökningsbalkens regler om förfarandet vid verkställigheten, om vilken egendom som kan tas i anspråk till täckande av skulden och om möjligheterna att överklaga Kronofogdemyndighetens beslut.

Av 12 och 13 §§ bötesverkställighetslagen följer en möjlighet att lägga ned verkställigheten, om särskilda skäl föranleder det. För ett sådant beslut, som fattas av Kronofogdemyndigheten, krävs att indrivningen skulle vara till synnerligt men för den dömda eller för någon som är beroende av honom eller henne för sin försörjning. Som exempel anges långvarig sjukdom av allvarigare slag eller fysiskt handikapp som försvårar personens förvärvsmöjligheter och existens i övrigt. Det krävs också att det inte är påkallat från allmän synpunkt att indrivningen fortgår, och eftergift bör inte göras för mera betydande belopp. Ett beslut att lägga ned verkställigheten kan överklagas av åklagaren.

Någon motsvarighet till möjligheten att vid böter omvandla obetalda belopp till fängelsestraff eller annan påföljd finns inte i fråga om värdeförverkande.

Sakförverkande

Egendom som blir föremål för sakförverkande har normalt tagits i beslag, varför det sällan blir aktuellt att anlita Kronofogdemyndigheten för verkställighet av sådant förverkande. Beslutet om förverkande av egendomen är då verkställt i och med att beslutet vinner laga kraft.

I de undantagsfall där den egendom som förverkas inte dessförinnan har tagits i beslag, eller där den beslagtagna egendomen har lämnats kvar i innehavarens vård med stöd av 27 kap. 10 § rättegångsbalken, ska verkställigheten av förverkandet ske enligt utsökningsbalken. Ansökan om verkställighet görs av polis- eller åklagarmyndigheten. Angående Kronofogdemyndighetens medverkan vid sådan verkställighet hänvisas till den redogörelse som finns i prop. 2004/05:55 s. 32 f.

Vad som sker med förverkad egendom eller värdet därav

Egendom som förklarats förverkad och värdet av sådan egendom tillfaller enligt 36 kap. 17 § brottsbalken staten, om inte annat är föreskrivet. I lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegodis m.m. regleras hur egendomen ska tas om hand. Pengar ska redovisas till staten (10 §). Annan egendom ska säljas. Egendom som kan befaras komma till brottslig användning eller som det annars är olämpligt att

sälja ska oskadliggöras (5 §). I fråga om alkoholhaltiga drycker som påträffats i samband med trafikbrott och i vissa andra situationer finns det särskilda regler.

Rikspolisstyrelsen har rätt att utfärda föreskrifter om bl.a. polismyndigheternas hantering av förverkad egendom. Styrelsen har föreskrivit att egendom som tas i beslag, förverkas eller tas i förvar ska förtecknas och redovisas på särskilt sätt (RPSFS 2000:56, FAP 102-2). Pengar som förverkas ska sättas in på ett särskilt konto tillhörigt staten.

4.3 Åtgärder för att säkra verkställighet av förverkande

Vissa straffprocessuella tvångsmedel är avsedda att kunna användas för att säkra ett framtida förverkande. Olika tvångsmedel ska tillämpas beroende på om det är ett sakförverkande eller ett värdeförverkande som ska säkras. För sakförverkande, dvs. förverkande av viss utpekad egendom, tillämpas reglerna om beslag och för värdeförverkande reglerna om kvarstad och förvar.

I internationella sammanhang används ibland begreppet frysning. Det motsvarar i svensk rätt vissa former av beslag och kvarstad.

Beslag

Enligt 27 kap. 1 § rättegångsbalken får föremål som skäligen kan antas komma att förverkas på grund av brott tas i beslag. Beslag får riktas såväl mot den som är misstänkt för brottet som mot annan. Det finns inte något krav på att brottet ska ha en viss straffskala. Beslag kan därför beslutas även vid bötesbrott. Beslag får emellertid beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Särskilda regler gäller för beslag av skriftliga handlingar (27 kap. 2 §) samt beslag av brev, telegram och andra försändelser hos post- eller telebefordringsföretag (27 kap. 3 §).

Kvarstad

För att säkra värdeförverkande finns tvångsmedlen förvar och kvarstad. Dessa regleras i 26 kap. rättegångsbalken. Förvar är en interimistisk åtgärd i avvaktan på domstols beslut om kvarstad. Förvar behandlas i nästa avsnitt.

Förutsättningarna för kvarstad är för det första att det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. För det andra ska det finnas risk för att denne, genom att avvika eller undanskaffa egendom eller på annat sätt, undandrar sig att betala vad som kan komma att ådömas honom på grund av brottet i form av böter, värdet av förverkad egendom, företagsbot eller annan ersättning till det allmänna eller skadestånd eller annan ersättning till målsägande (26 kap. 1 §). Kostnaderna för utmätning ska därvid räknas in. Om dessa förutsättningar är uppfyllda, får domstol besluta om kvarstad på så mycket av den misstänktes egendom att fordringen kan

antas bli täckt vid utmätning. Kvarstad får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något motstående intresse.

En fråga om kvarstad initieras av åklagaren eller målsäganden. När åtal är väckt kan rätten på eget initiativ besluta om kvarstad (26 kap. 2 § andra stycket).

Rätten ska hålla förhandling i kvarstadsfrågan så snart det kan ske. Det finns inte någon absolut frist inom vilken en sådan förhandling ska hållas, utom i de fall där egendom tagits i förvar. Förhandling ska då hållas senast på fjärde dagen efter det att ansökan kom in till rätten (26 kap. 4 § andra stycket). Hålls huvudförhandling i målet inom en vecka, behöver någon särskild kvarstadsförhandling inte hållas. I brådskande fall kan rätten fatta ett interimistiskt beslut om kvarstad (26 kap. 2 § sista stycket).

Som framgått är det en förutsättning för tillgripande av kvarstad att det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. Detta reser frågan vad som ska gälla när anspråk riktas mot en juridisk person, vilket kan bli fallet vid t.ex. talan om företagsbot och talan mot näringsidkare om förverkande enligt 36 kap. 4 § brottsbalken. Av ett avgörande av Högsta domstolen framgår att kvarstad i ett sådant fall kan tillgripas mot den juridiska personen (se NJA 1983 s. 570). Vad som sägs om den som är skäligen misstänkt och dennes egendom ska då i stället gälla den mot vilken det skäligen kan antas finnas anspråk på förverkande och dennes egendom.

Ett beslut om kvarstad är enligt 30 kap. 12 § första stycket 3 rättegångsbalken omedelbart verkställbart. Sådana beslut verkställs av Kronofogdemyndigheten enligt bestämmelser i utskökningsbalken, som också reglerar verkan av kvarstad m.m. (se 16 kap. 14 §, 4 kap. 29 § andra stycket och 31 § samt 12 kap. 6–10 §§ utskökningsbalken). Kronofogdemyndigheten kan använda våld för att verkställa ett beslut om kvarstad (2 kap. 17 § utskökningsbalken).

När rätten avgör målet ska den pröva om beslutad kvarstad ska bestå. Rätten kan också i samband med domen besluta om kvarstad (26 kap. 6 § andra stycket rättegångsbalken). I de fall där kvarstadsbeslutet är avsett att säkra ett betalningsanspråk som är verkställbart utan hinder av att rättens avgörande inte har vunnit laga kraft finns det normalt inget behov av att låta åtgärden bestå. Beslut om förverkande är, som framgått tidigare, inte omedelbart verkställbara.

Förvar

Förvar, som är en tillfällig åtgärd, regleras i 26 kap. 3 § rättegångsbalken. Regleringen är mycket knapphändig.

För förvar gäller samma grundläggande förutsättningar som för kvarstad. Vad som har sagts om kvarstad gäller därför i allt väsentligt också förvar. Förvar får emellertid endast avse lös egendom. Beslut om förvar meddelas av åklagare, annan undersökningsledare eller – i brådskande fall – av en polisman. I sistnämnda fall ska beslutet skyndsamt underställas undersökningsledaren eller åklagaren, som omedelbart ska pröva om egendomen ska förbli i förvar.

Har egendom tagits i förvar, ska frågan om kvarstad underställas rätts prövning senast fem dagar därefter (26 kap. 4 §). Det innebär att åklagare ska ta över ledningen av förundersökningen. Om fristen för att ansöka om kvarstad löper ut utan att någon sådan ansökan görs, ska egendomen genast återställas.

Görs ansökan om kvarstad, ska förhandling i kvarstadsfrågan hållas på sätt som har beskrivits i föregående avsnitt.

Om rätten beslutar om kvarstad, ska egendom som tagits i förvar kvarbli i myndighetens vård till dess beslutet har verkställts, om inte rätten bestämmer annat (26 kap. 4 § tredje stycket).

Frysningensbeslut

Genom lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet inom Europeiska unionen av frysningensbeslut (frysningenslagen) har en ny typ av säkerhetsåtgärd införts, som i vissa fall kan användas för att säkerställa förverkande. Lagen, som utgör det svenska genomförandet av ett rambeslut, trädde i kraft den 1 juli 2005.

Med svenskt frysningensbeslut avses dels beslut om kvarstad i brottmål i syfte att säkra värdeförverkande, dels beslut om beslag för att säkra antingen bevismaterial eller sakförverkande. Med stöd av 2 kap. 1 § frysningenslagen kan en svensk åklagare besluta om beslag avseende bl.a. föremål som kan komma att förverkas och som kan antas komma att anträffas i en annan medlemsstat, trots att föremålet inte är tillgängligt vid beslagsbeslutet. Beslutet kan sedan översändas till den andra staten för erkännande och verkställighet. Ett beslut om kvarstad enligt 26 kap. rättegångsbalken, som avser värdet av förverkad egendom, kan också översändas för erkännande och verkställighet i en annan medlemsstat.

Ett frysningensbeslut som har fattats av behörig myndighet i en annan medlemsstat kan på motsvarande sätt översändas till Sverige för erkännande och verkställighet, om egendomen kan antas komma att påträffas här.

Inför verkställighet av ett frysningensbeslut som avser kvarstad till säkrande av värdeförverkande får åklagaren ta lös egendom i förvar till dess beslutet har verkställts (3 kap. 10 § frysningenslagen). I fråga om verkställigheten tillämpas reglerna om kvarstad i brottmål. Som framgått tidigare innebär detta att Kronofogdemyndigheten handhar verkställigheten.

5 Behovet av en reform

5.1 Tidigare överväganden

Förverkandeutredningen hade bl.a. i uppdrag att undersöka om gällande regler för förverkande av utbyte av brott var tillräckliga för att på ett effektivt sätt angripa ekonomisk och annan grov och organiserad brottslighet.

I sitt betänkande (SOU 1999:147 s. 118 f.) konstaterar utredningen att de befintliga reglerna om förverkande av utbyte av brott i vissa avseen-

den är mindre effektiva och att detta till stor del kan hänföras till de utrednings- och bevisvårigheter som är förknippade med åklagarens skyldighet att bevisa att utbytet härrör från ett eller flera konkreta brott. Utredningen kommer därför till slutsatsen att det är nödvändigt att skapa en ny form av utbytesförverkande, som innebär att åklagarens bevisbörda lättas i vissa fall. Denna reglering kallar utredningen utvidgat förverkande. Förslaget innebär i korthet följande.

I 36 kap. brottsbalken införs en ny paragraf som reglerar utvidgat förverkande. Bestämmelsen innebär att en dom för vissa typer av brott utlöser möjlighet att förverka värdet av den dömdes egendom. De brott som kan utlösa förverkande är enligt förslaget grov oredlighet mot borgenärer och grovt bokföringsbrott samt andra brottsbalksbrott, som förutsätter skada för målsäganden och vinning för gärningsmannen, under förutsättning att det är föreskrivet fängelse i sex år eller mer för brottet. Endast fullbordade brott ska kunna utlösa förverkande. Den grundläggande förutsättningen för förverkande är att det är *sannolikt* att egendomen härrör från *brottslig verksamhet* eller att dess värde annars motsvarar utbyte av sådan verksamhet. Utredningen föreslår vidare att en regel om utvidgat förverkande införs också i viss annan straffrättslig lagstiftning, bl.a. narkotikastrafflagen.

Enligt utredningens förslag ska utvidgat förverkande kunna riktas inte bara mot gärningsmannen, utan även mot dennes anhöriga och mot juridiska personer som gärningsmannen eller dennes anhöriga har bestämmande inflytande över.

Åklagaren ska genomföra en särskild ekonomisk utredning, som liknar en förundersökning. Denna ska sedan läggas till grund för yrkande om utvidgat förverkande. Talan om utvidgat förverkande ska enligt förslaget kunna föras såväl i brottmålet som i särskild ordning. Vidare föreslår utredningen särskilda regler för hur talan ska väckas, för handläggningen i domstol samt ändringar i fråga om vissa straffprocessuella tvångsmedel.

5.2 Förverkanderambeslutet och annan gemenskaprättslig reglering

Förverkanderambeslutets regler om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet

Av förverkanderambeslutet följer att medlemsstaterna är skyldiga att införa en ordning som medger att en person som dömts för visst eller vissa allvarliga brott kan få sin egendom förverkad, även om egendomen i fråga inte kan knytas till det konkreta brottet. I stället ska det vara tillräckligt att det kan visas att egendomen härrör från vederbörandes "brottsliga verksamhet". Förverkanderambeslutet är av minimikaraktär och gör det således möjligt för medlemsstaterna att införa längre gående bestämmelser. Rambeslutets reglering innebär i huvudsak följande.

Av *artikel 3.1* framgår vilka brott som skall kunna utlösa den aktuella typen av förverkande. Det rör sig *för det första* om brott som har begåtts inom ramen för en kriminell organisation (i den mening detta begrepp har enligt rådets gemensamma åtgärd 98/733/RIF av den 21 december 1998) och som dessutom omfattas av något av följande rambeslut:

- rambeslutet om förstärkning av skyddet mot förfalskning av euron,
- rambeslutet om penningtvätt,
- rambeslutet om bekämpande av människohandel,
- rambeslutet om förhindrande av hjälp till olaglig inresa, transitering och vistelse,
- rambeslutet om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi, och
- rambeslutet om minimibestämmelser för brottsrekvisit och påföljder för olaglig narkotikahandel.

Förverkande ska vidare – *för det andra* – kunna utlösas av att någon har dömts för ett brott som omfattas av rambeslutet om bekämpande av terrorism.

I samtliga fall gäller som tilläggsförutsättning *att* det för brottet är föreskrivet ett straffmaximum på minst fem till tio år (utom såvitt gäller penningtvätt, där ett straffmaximum på minst fyra år är tillräckligt) *och att* brottet är av sådan karaktär att det kan ge ekonomisk vinst.

Artikel 3.2 anger att det ska vara möjligt att förverka egendom som på visst sätt visas härröra från den dömdes brottsliga verksamhet. För att åstadkomma detta anvisas medlemsstaterna tre alternativa vägar, mellan vilka valet är fritt. Förverkande ska således kunna ske antingen:

a) om domstolen är ”fullständigt övertygad” om att egendomen härrör från den dömdes brottsliga verksamhet under en viss period som föregick domen för ett brott enligt artikel 3.1, eller

b) om domstolen är ”fullständigt övertygad” om att egendomen härrör från liknande brottslighet som begåtts av den dömden under en viss period som föregick domen för ett brott enligt artikel 3.1, eller

c) om det ”är fastställt” att värdet av egendomen inte står i proportion till den dömdes lagligen förvärvade inkomst och domstolen är ”fullständigt övertygad” om att egendomen härrör från den dömdes brottsliga verksamhet.

Enligt *artikel 3.3*, som är fakultativ, får medlemsstaterna vidare överväga att införa regler som utsträcker förverkandemöjligheterna till egendom som har förvärvats av den dömdes närstående och egendom som har förts över till en juridisk person som den dömden ensam eller tillsammans med sina närstående har ett avgörande inflytande över.

Av *artikel 3.4* framgår att medlemsstaterna får tillämpa andra förfaranden än straffrättsliga för att – i enlighet med artiklarna 3.1–3.3 – ta i anspråk den dömdes egendom.

Av *artikel 4* följer en skyldighet för medlemsstaterna att sörja för att den som blir föremål för förverkande enligt bl.a. artikel 3 har tillgång till effektiva rättsmedel.

Det som nu sagts visar alltså att medlemsstaterna är skyldiga att hålla sig med regler om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet, men att de ges ett stort manöverutrymme vid utformningen av den närmare regleringen.

Annan gemenskapsrättslig reglering av intresse

Riksdagen har godkänt ett inom Europeiska unionen utarbetat utkast till rambeslut om tillämpningen av principen om ömsesidigt erkännande på

beslut om förverkande (prop. 2004/05:55, bet. 2004/05:JuU25). Utkastet har ännu inte antagits av rådet.

Utgångspunkten för det berörda utkastet är att ett beslut om förverkande som meddelats i en medlemsstat ska ha samma verkningar i andra medlemsstater som ett beslut som meddelats där. Ett förverkandebeslut som meddelats i en medlemsstat ska alltså som huvudregel erkännas och verkställas i en annan medlemsstat på samma sätt som om beslutet hade meddelats av behörigt organ i den staten.

Utkastet har visserligen fått en utformning som möjliggör att det ska kunna tillämpas alldeles oavsett vilken lösning de i ett verkställighetsärende inblandade medlemsstaterna har valt i fråga om sådant förverkande av utbyte av brottslig verksamhet som avses i artikel 3 i förverkandebeslutet. Emellertid finns bland de uppställda grunderna för att vägra erkännande och verkställighet av ett beslut om sådant utbytesförverkande att den beslutande och den verkställande medlemsstaten har valt olika alternativ för att reglera denna förverkandeform (se utkastets artikel 8).

Av det sagda följer att det vid utformningen av de nya reglerna om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i någon mån måste beaktas vad reglernas utformning kan komma att betyda för möjligheterna att få svenska beslut om detta slag av förverkande erkända och verkställda i andra medlemsstater.

5.3 Hur förverkande av utbyte av brottslig verksamhet har reglerats i andra nordiska länder

Danmark

I den danska straffeloven infördes år 1997 en bestämmelse som möjliggör förverkande av utbyte av brottslig verksamhet utan att de däri ingående brotten behöver särskilt utpekas. Reformen var en av flera åtgärder som vidtogs för att bekämpa organiserad brottslighet och s.k. mc-kriminalitet.

Enligt den aktuella bestämmelsen – 76 a § straffeloven – kan egendom förverkas helt eller delvis om den tillhör en person som befanns vara skyldig till en straffbar handling, när gärningen

- är av sådan karaktär att den kan ge betydande utbyte, och
- kan bestraffas med fängelse i sex år eller mer eller är en överträdelse av narkotikalagstiftningen.

Förverkandeformen kan användas bl.a. vid grova förmögenhetsbrott, grova smugglingsbrott och grova skattebrott. Bestämmelsen ändrades år 2003 i syfte att vidga tillämpningsområdet.

Om kraven för förverkande är uppfyllda, kan egendom också helt eller delvis förverkas hos den tilltalades make eller sambo. Detta gäller dock inte, om egendomen förvärvats mer än fem år före det förverkandeutlösande brottet eller om äktenskapet eller samboförhållandet inte bestod när egendomen förvärvades.

Vidare kan förverkande ske av egendom som förts över till en juridisk person som den tilltalade ensam eller tillsammans med sina närmaste har bestämmande inflytande över. Förutsättningarna härför är desamma som för förverkande hos make eller sambo.

Förverkande får inte ske, om den tilltalade gör sannolikt att egendomen har förvärvats på lagligt sätt eller med lagligt förvärvade medel.

I stället för egendomen kan värdet av den helt eller delvis förverkas.

Av det sagda framgår att regeln innehåller två huvudelement. Det ena är att det är möjligt att förverka utbyte av icke identifierad brottslighet. Det andra är att den dömda åläggs att göra sannolikt att tillgångarna inte härrör från brottslighet, om han eller hon inte kan ge en rimlig förklaring till hur tillgångarna åtkommit. Det är alltså fråga om en omvänd bevisbörda. Något samband behöver inte visas mellan det som förverkas och det begångna brottet.

Det framhålls i förarbetena att regeln om utvidgat förverkande tar sikte på personer som lever av eller har betydande intäkter från kriminalitet. I förarbetena framhålls också att förverkande inte är obligatoriskt och att möjligheterna till förverkande förutsätts komma att användas såvitt gäller större penningbelopp. I fråga om likvida tillgångar anges som en riktlinje att mindre värden än omkring 50 000 kronor inte bör förverkas. Beträffande andra tillgångar, t.ex. fast egendom och motorfordon, uttalas att minimigränsen böra vara högre. I de senare fallen anges avsikten vara att förverkande i första hand ska träffa tillgångar av lyxkaraktär.

Som exempel på situationer där förverkandeformen kan komma till användning anges i förarbetena bl.a. innehav av stora mängder narkotika i försäljningssyfte, där brottet bestraffas enligt den särskilda narkotikalagstiftningen och inte enligt straffeloven. Vidare anges att bestämmelsen kan komma att tillämpas i fråga om den som dömts för grovt skattebrott eller grov smuggling, om han eller hon – sedan utbytet av det konkreta brottet har förverkats – innehar betydande tillgångar som det, med beaktande av den dömdes lagliga inkomster, är osannolikt att denne förvärvat på lagligt sätt.

Norge

I Norge, vars allmänna regler om förverkande i stora drag motsvarar de svenska, infördes den 1 juli 1999 en bestämmelse om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet utan krav på koppling mellan det som förverkas och ett visst brott. Enligt bestämmelsen, som finns i 34 a § straffeloven, kan förverkande beslutas när någon befinns skyldig till en straffbar handling av sådant slag att den kan ge betydande utbyte och han eller hon har begått

– en eller flera straffbara handlingar som tillsammans kan ge en påföljd om fängelse i sex år eller mer, eller försök därtill, eller

– minst en straffbar handling som kan medföra fängelse i två år eller mer, eller försök därtill, och den dömda under de fem åren närmast före brottet har straffats för en handling som kan ge betydande utbyte.

Förhöjt straff för det förverkandegrundande brottet på grund av återfall i brott ska inte beaktas.

Enligt förarbetena ska betydande utbyte anses motsvara minst 75 000 kronor, men i rättspraxis har det krävs högre belopp efter ett avgörande i Høyesterett. I förarbetena till den nya strafflagen jämföras betydande utbyte med vad som gäller ifråga om gränsen mellan grova och enkla förmögenhetsbrott.

Bestämmelsen om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet är fakultativ, i motsats till vad som gäller i fråga om förverkande av utbyte av ett enskilt brott. I första hand ska förverkandet åstadkommas genom sakförverkande, men i andra hand kan värdeförverkande ske.

Vid förverkandet kan all egendom som tillhör den dömda förverkas, om han inte gör sannolikt att egendomen har förvärvats på lagligt sätt. Det behöver inte finnas något samband mellan det som förverkas och det begångna brottet. Bestämmelsen är avsedd att i första hand träffa personer med kriminell livsstil.

Bevisbördan är alltså omvänd. Det räcker att sannolikheten för lagligt förvärv väger över något, dvs. sannolikheten ska vara 50 procent eller mer. Kraven på den tilltalade är emellertid stränga. Han kan normalt inte göra gällande att just den egendom som begärs förverkad är förvärvad med lagliga medel, om inte dessa klart överstiger vad som har krävts för hans egen och hans familjs försörjning. Först om de lagligen förvärvade inkomsterna med råge överstiger vad som krävts för detta har den tilltalade möjlighet att få framgång med en invändning om att viss egendom är lagligt åtkommen.

Om den dömdes egendom kan förverkas med stöd av den nu aktuella bestämmelsen kan också egendom som tillhör dennes nuvarande eller tidigare make förverkas, utom i fall där

- egendomen har förvärvats före äktenskapet eller efter det att äktenskapet upplösts,
- egendomen har förvärvats minst fem år före den straffbara handling som utgör grund för förverkandet, eller
- gärningsmannen gör sannolikt att egendomen har förvärvats på annat sätt än genom brott begånget av honom.

Vad som har sagts om äkta makar gäller även den som sammanlever med den dömda under äktenskapsliknande förhållanden.

Ett förverkande som riktas mot närstående eller mot juridiska personer kan endast ha formen av värdeförverkande.

Samtidigt med regeln om den nya förverkandeformen infördes en ny bestämmelse i det processrättsliga regelverket. Enligt 51 § andra stycket straffeprocessloven hindrar det förhållandet att straff har utdömts för ett visst brott inte att det senare mot den dömda väcks talan om ett på samma brott grundat förverkande, förutsatt att något sådant yrkande inte blev föremål för rättens prövning i brottmålet. Detta överensstämmer med vad som tidigare ansågs gälla enligt praxis. Vidare föreskrivs att ett i brottmålet prövat sakförverkande knutet direkt till den straffbara gärningen inte hindrar att det senare framställs yrkande om ytterligare förverkande. Det sistnämnda innebär en utvidgning i förhållande till gällande rätt.

Finland

Sedan år 2001 finns även i finsk rätt en bestämmelse om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. I likhet med vad som är fallet med regleringen i Danmark och Norge uppställs alltså inget krav på samband mellan det som förverkas och ett visst konkret brott. Bestämmelsen finns i 10 kap. 3 § strafflagen. Förverkandeformen innebär att egendom helt eller delvis kan förverkas

– hos den som har gjort sig skyldig till ett brott som kan bestraffas med fängelse i minst fyra år eller straffbart försök till ett sådant brott eller till vissa andra särskilt angivna brott (bl.a. häleri, penningtvätt, smuggling och narkotikabrott), samt

– hos den som varit delaktig i sådant brott som nyss har sagts och hos den på vars vägnar eller till vars förmån brottet har begåtts.

Härutöver krävs att brottet är av sådan art att det kan medföra avsevärd ekonomisk vinning och att det finns skäl att anta att egendomen helt eller delvis har sitt ursprung i brottslig verksamhet, som inte kan anses obetydlig. Omvänd bevisbörda tillämpas inte, till skillnad från vad som är fallet i Danmark och Norge.

Vidare kan förverkande ske hos närstående till den dömda samt hos en enskild näringsidkare eller ett bolag eller annan sammanslutning eller en stiftelse som står i sådant förhållande till den dömda eller någon närstående till denne att återvinning i konkurs kan aktualiseras. En förutsättning för förverkande är att egendomen har förts över till en sådan fysisk eller juridisk person i syfte att undgå förverkande eller skadeståndsskyldighet. Förverkande får inte äga rum, om egendomen har förts över mer än fem år innan det förverkandegrundande brottet begicks.

Som framgått uppställs alltså som förutsättning för förverkandeförmens tillämpning att det förverkandeutlösande brottet ska kunna medföra avsevärd ekonomisk vinning. I förarbetena angavs att den nedre gränsen för avsevärd ekonomisk vinning borde vara flera tiotusentals mark.

5.4 Slutsatser

En ny form av utbytesförverkande införs

Reglerna om förverkande av utbyte av brott och hjälpmedel ändrades den 1 juli 2005. Ändringarna innebär att möjligheterna till förverkande har utvidgats i olika avseenden. Samtidigt har terminologin i vissa specialstraffrättsliga författningar ändrats så att det numera konsekvent talas om förverkande av utbyte av brott i stället för vinning av brott. Genom ändringarna har det bl.a. blivit möjligt att förverka egendom som trätt i stället för utbyte av brott, avkastning av utbyte samt avkastning av det som trätt i stället för utbyte.

För att utbyte av brott ska kunna förverkas krävs dock alltså att det ska finnas ett styrkt samband mellan det som förverkas och ett visst konkret brott. Den nuvarande regleringen är därför inte tillräcklig för att den svenska rätten ska anses uppfylla kraven i artikel 3 i förverkanderambeslutet. Som redan framgått förutsätter rambeslutet nämligen att det vid vissa allvarliga brott ska vara möjligt att förverka inte bara egendom som kan knytas till det brott som lagöverträdaren döms för, utan även egendom som härrör från dennes ”brottsliga verksamhet” i övrigt. Redan av detta skäl är det alltså nödvändigt att vidta lagstiftningsåtgärder.

Härtill kommer att det även i övrigt finns vägande skäl för en reform på utbytesförverkandets område. Av dessa vill regeringen peka på följande.

Det är givetvis så att utsikten att uppnå ekonomisk vinning får anses vara den främsta drivkraften bakom många brott. I all synnerhet gäller

detta den grova och organiserade brottsligheten. Av kriminalpolitiska skäl är det därför viktigt att den som begår ett brott inte bara lagförs, utan dessutom berövas möjligheten att skörda vinsterna av sin brottslighet. För detta ändamål finns regler om förverkande av utbyte av brott och om företagsbot, som därmed är viktiga instrument i den brottsbekämpande verksamheten.

Som framgått har möjligheterna att tillgripa förverkande successivt utvidgats under senare år, senast genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2005. Mot bakgrund av brottslighetens utveckling och internationalisering är det emellertid uppenbart för regeringen att ytterligare åtgärder behöver vidtas. Att det därvid krävs ett nytt angreppssätt visas bl.a. av den omständigheten att det – särskilt när det gäller brottslighet som bedrivs organiserat eller annars i större skala – är förenat med stora svårigheter för de brottsbekämpande myndigheterna att fullt ut styrka att egendom som på goda grunder kan antas härröra från brottslig verksamhet utgör utbyte av ett visst, utpekad brott.

Det sagda leder regeringen till slutsatsen att det inte bara är påkallat att – på sätt föreskrivs av förverkanderambeslutet – i vissa fall av organiserad och annan allvarlig brottslighet överge den strikta synen att förverkande av utbyte av brott kräver ett direkt samband mellan ett visst konkret brott och vinster av just det brottet. Som kommer att framgå är det dessutom regeringens uppfattning att det samband som framdeles ska visas mellan utbytet och någons ”brottsliga verksamhet” inte heller ska behöva styrkas fullt ut. I stället ska det vara tillräckligt att åklagaren uppfyller ett lägre ställt beviskrav.

I avsnitt 6 gör regeringen närmare överväganden i frågan om vad som ska gälla för den nya formen av utbytesförverkande.

Möjligheterna att i förväg säkra verkställigheten av ett framtida förverkande förbättras

Vid alla former av förverkande är det angeläget att de brottsbekämpande myndigheterna har möjlighet att tillgripa interimistiska åtgärder för att så tidigt som möjligt säkerställa att ett framtida förverkandebeslut också kan verkställas. Av redogörelsen i avsnitt 4.3 har framgått att det för detta ändamål finns straffprocessuella tvångsmedel, vilkas tillämpning i det enskilda fallet kan förhindra att egendom skaffas undan.

Det ligger i öppen dag att dessa tvångsmedel är av mycket stor betydelse för att både nuvarande och framtida förverkandereglering ska få avsett genomslag. I avsaknad av effektiva sådana åtgärder riskerar ett beslut om förverkande – när det väl fattas av domstolen – att bli utan verkan. Mot denna bakgrund kan det ifrågasättas om dessa tvångsmedels betydelse för en slagkraftig förverkandereglering hittills har ägnats tillräcklig uppmärksamhet. Regeringen menar för sin del att så inte är fallet och anser att tvångsmedelsregleringen i detta hänseende bör förbättras och effektiviseras. I avsnitt 7 lämnas därför förslag med den innebörden.

6 Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet

6.1 Utgångspunkter för en reglering

Regeringens bedömning: Regleringen av den nya förverkandeformen ska vara effektiv och rättssäker. I vissa hänseenden bör regleringen gå längre än vad rambeslutet kräver. Endast domstol bör få besluta om den nya förverkandeformen.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissintanserna: De flesta remissinstanserna godtar eller har inga invändningar mot att möjligheten att gå utöver minimikraven i förverkanderambeslutet utnyttjas. Dock förespråkar *Hovrätten för Västra Sverige*, *Kammarrätten i Jönköping*, *Justitiekanslern* och *Sveriges advokatsamfund* att ett genomförande av rambeslutet i svensk rätt begränsas till dess minimiförpliktelser. Med uppmärksammande av verkställighetsaspekter ifrågasätter vidare *Svea hovrätt* om inte andra medlemsstater i framtiden kan komma att vägra verkställighet av vissa svenska förverkandebeslut med hänvisning till att den svenska regleringen går utöver vad som föreskrivs i rambeslutet.

Skälen för regeringens bedömning

Av avsnitt 5.2 har redan framgått att medlemsstaterna på grund av förverkanderambeslutet är skyldiga att införa en ordning som medger att en person som dömts för visst eller vissa allvarliga brott kan få sin egendom förverkad, även om egendomen i fråga inte kan knytas till det konkreta brottet. Vad regeringens kommande ställningstagande avser är alltså inte huruvida sådana regler alls bör införas i svensk rätt, utan vilken utformning och räckvidd reglerna bör ha.

Mot denna bakgrund bör till en början följande beaktas.

Ett beslut om förverkande innebär att den som beslutet avser berövas rätten till den förverkade egendomen. Det är alltså fråga om ett ingrepp från det allmännas sida i enskildas äganderätt. Av detta följer att det vid all reglering av förverkande måste ställas höga krav på förutsebarhet och rättssäkerhet. Det är också en grundläggande rättsstatlig princip att en sådan reglering lämnar utrymme för proportionalitetsövertväganden.

Syftet med bestämmelserna i artikel 3 i förverkanderambeslutet om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet är framför allt att komma åt de ekonomiska vinster som görs inom ramen för organiserad brottslighet. Genom hänvisning till andra rambeslut anges i artikeln vilka typer av brott som ska kunna utlösa en tillämpning av den nya förverkandeformen.

Att rambeslutet är av minimikaraktär och därför inte hindrar att medlemsstaterna inför en längre gående reglering har redan framgått av avsnitt 5.2.

Regleringen i artikel 3 i förverkanderambeslutet tar sin utgångspunkt i att någon dömts för ett allvarligt brott. I likhet med andra former av förverkande är den nya förverkandeformen således avsedd att vara en reaktion

tion på ett begånget brott. Samtidigt utgår regleringen ifrån att det begånagna brottet skapar en presumtion om inblandning i också annan vinstbringande kriminalitet. Genom att i vinningssyfte begå ett allvarligt brott anses gärningsmannen indikera att det kan finnas vinster även från annan brottslighet att förverka. Detta brott – det förverkandeutlösande brottet – är alltså den ”nyckel” som möjliggör ett förverkande av sådana vinster av brottslig verksamhet som annars inte är åtkomliga för förverkande, eftersom de med sedvanliga beviskrav inte kunnat knytas till ett konkret brott.

För regeringen framstår det som både rimligt och från rättssäkerhetsynpunkt godtagbart att en sådan presumtion riktas mot den som i vinningssyfte gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet, förutsatt att giltigheten av presumtionen därefter utreds och noggrant prövas av domstol.

Hur förverkanderambeslutet bör genomföras

För genomförande av förverkanderambeslutet anvisas medlemsstaterna i artikel 3.2 tre alternativa modeller, enligt vilka förverkande av utbyte av brottslig verksamhet *åtminstone* ska kunna komma i fråga. En första fråga blir därför vilken av de tre modellerna som bör väljas.

Enligt *den första modellen* (artikel 3.2 a) ska det vara möjligt att förverka sådan egendom som domstolen ”på grundval av specifika sakförhållanden är fullständigt övertygad om ... härrör från den dömda personens brottsliga verksamhet under en period som föregår domen för ett brott enligt [artikel 3.1]”. Samma förutsättningar uppställs enligt *den andra modellen* (artikel 3.2 b), men denna anger därutöver att egendomen som förverkas ska härröra från den dömdes ”liknande brottslighet”.

Genom kravet att den brottsliga verksamheten ska likna det brott som lagöverträdaren döms för ger den andra modellen mindre utrymme för förverkande än den första. Enligt regeringens mening skulle en sådan begränsning verka hämmande på möjligheterna att eliminera vinster av brottslig verksamhet utan att samtidigt tillföra något i rättssäkerhetshänseende. Den andra modellen bör därför inte väljas.

Enligt *den tredje modellen* (artikel 3.2 c) ska förverkande vara möjligt om ”det är fastställt att värdet av egendomen inte står i proportion till den dömda personens lagligen förvärvade inkomst och en nationell domstol på grundval av specifika sakförhållanden är fullständigt övertygad om att egendomen i fråga härrör från denna dömda persons brottsliga verksamhet”.

En jämförelse mellan den första och tredje modellen ger vid handen att båda som beviskrav anger att domstolen ska vara ”fullständigt övertygad” om att egendomen härrör från brottslig verksamhet. Vad domstolen ska lägga till grund för denna sin bedömning lämnas dock öppet i båda fallen. En skillnad mellan modellerna är att den första förutsätter att det ska vara fråga om brottslig verksamhet under en viss period som föregår domen för det brott som utlöser förverkandet. Härigenom antyds en inriktning på något slags tidsmässigt samband mellan det som ska förverkas och den brottsliga verksamheten, dock utan att det krävs att den brottsliga verksamheten är på visst sätt preciserad. Den tredje modellen synes däremot mera rikta in sig på den dömdes ekonomiska förhållanden. Som framgått tar den nämligen sin utgångspunkt i en konstaterad diskre-

pans mellan den dömdes egendomsmassa och hans eller hennes förvärvsmöjlighet.

För regeringen framstår det som mindre lämpligt att som enda utgångspunkt för möjligheten att tillgripa den nya förverkandeformen uppställa en bedömning av huruvida vissa inkomster är lagligen förvärvade eller inte. En annan sak är givetvis att den dömdes ekonomiska förhållanden bör vara en av flera viktiga faktorer att beakta när det bedöms om viss egendom härrör från brottslig verksamhet. Den första modellen lägger inte hinder i vägen för ett sådant synsätt och framstår även i övrigt som lämpligast.

Som huvudsaklig utgångspunkt för genomförandet av artikel 3 i förverkanderambeslutet bör således uppställas den modell som anvisas i artikel 3.2 a.

Regleringen ska vara effektiv och rättssäker

Som framgått av avsnitt 5.2 innehåller det ännu inte antagna utkastet till rambeslut om tillämpningen av principen om ömsesidigt erkännande på förverkandebeslut en bestämmelse som ger medlemsstaterna möjlighet att i vissa fall vägra verkställighet av ett beslut om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet, om den ansökande och den verkställande staten har valt olika modeller för att genomföra sina förpliktelser enligt artikel 3 i förverkanderambeslutet. Bestämmelsen innebär att den verkställande staten visserligen alltid är skyldig att verkställa en annan stats beslut om sådant förverkande i samma utsträckning som ett motsvarande nationellt beslut, men att den kan vägra verkställighet som går utöver detta.

Det sagda innebär att det sätt på vilket förverkanderambeslutet genomförs kan få viss betydelse för möjligheten att i framtiden få svenska beslut om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet verkställda i andra medlemsstater inom Europeiska unionen. Om en blivande svensk reglering baserades på den första modellen, skulle därmed en stat som för sitt genomförande har valt den andra eller tredje modellen – eller som redan dessförinnan hade en reglering som uppfyller kraven i någon av dessa modeller – kunna vägra verkställighet som går utöver vad som är möjligt i ett nationellt förfarande i den staten.

Regeringen kan för sin del inte finna att överväganden av detta slag bör tillmätas någon avgörande betydelse vid genomförandet av artikel 3 i förverkanderambeslutet. Det sagda visar nämligen att den skisserade verkställighetsproblematiken kan uppkomma alldeles oavsett vilken av de tre modellerna som får bilda utgångspunkt för det svenska genomförandet. För regeringen framstår det därför som långt viktigare att finna en effektiv och rättssäker lösning än att anpassa regleringen efter det sätt på vilket andra medlemsstater i framtiden kan komma att tillämpa vägransgrunderna i utkastet till rambeslut om tillämpningen av principen om ömsesidigt erkännande på förverkandebeslut. Att konsekvensen kan bli att verkställighet någon gång vägras får därvid accepteras.

Den nya regleringen bör vid behov gå utöver vad rambeslutet kräver

En annan av regeringens utgångspunkter är att det inte är meningsfullt att införa en ny förverkandeform som riskerar att få bara begränsat genomslag. I stället bör arbetet inriktas på att skapa så goda förutsättningar som möjligt för att förverkande av utbyte av brottslig verksamhet ska bli ett användbart och verkningsfullt redskap i kampen mot allvarlig vinningsbrottslighet. Detta innebär att det måste finnas en beredskap att vid utarbetande av den nya regleringen gå utöver vad rambeslutet kräver. Som kommer att framgå i det följande finner regeringen i flera fall anledning att utnyttja denna möjlighet (se bl.a. avsnitt 6.2.3 och 6.3.3). Mot bakgrund av vad Hovrätten för Västra Sverige m.fl. anför om intresset av ett genomförande begränsat till rambeslutets minimiförpliktelser lämnas i varje sådant fall en redogörelse för de skäl som föranleder regeringen att gå utöver rambeslutets krav.

Med verkställighetsaspekter för ögonen ifrågasätter Svea hovrätt om inte den omständigheten att en blivande svensk reglering går utöver rambeslutets krav kan leda till att andra medlemsstater i framtiden vägrar verkställighet av vissa svenska förverkandebeslut. Hovrätten hänför sig därvid till den vägransgrund som finns i utkastet till rambeslut om tillämpningen av principen om ömsesidigt erkännande på förverkandebeslut. Regeringen kan inte dela denna farhåga. Som nyss framhållits måste det på nuvarande stadium vara ett överordnat intresse att skapa en effektiv och rättssäker reglering. Härtill kommer att en svensk reglering som går utöver rambeslutets krav inte på något sätt skulle vara unik. Av avsnitt 5.3 har framgått att det i Danmark, Finland och Norge sedan flera år tillbaka finns regleringar om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. Som kommer att framgå i det följande får dessa regleringar – f.ö. i likhet med regleringarna i flera andra europeiska länder – anses vara mer långtgående än den reglering som regeringen föreslår i denna lagrådsremiss. Någon beaktansvärd risk att andra medlemsstater i större utsträckning skulle komma att vägra verkställighet av svenska förverkandebeslut bara av det skälet att den svenska regleringen går längre än vad rambeslutet kräver kan därför inte anses finnas.

Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet bör beslutas av domstol

Som framgått av avsnitt 4.1 innebär gällande ordning att förverkande kan beslutas inte bara av domstol, utan också i strafföreläggande. Fråga uppkommer därför vad som bör gälla för den nya förverkandeformen i detta hänseende.

Möjligheterna att utfärda strafföreläggande har visserligen ökat genom att ett sådant föreläggande numera även får avse villkorlig dom. Trots detta kan det inte förutses att det blir aktuellt att utfärda strafföreläggande i ett fall där den nya förverkandeformen avses kunna komma i fråga. Att förverkande av utbyte av brottslig verksamhet bara ska kunna utlösas av vissa allvarliga brott medför med nödvändighet att det kommer att röra sig om brott med antingen väl tilltagen straffskala eller högt straffvärde. En användning av strafföreläggande framstår mot den bakgrunden som utesluten och det saknas då anledning att föreskriva en möjlighet att den

vägen besluta om den nya förverkandeformen. Endast domstol bör därför kunna fatta ett sådant beslut.

6.2 Vid vilka brott ska den nya förverkandeformen kunna tillgripas?

6.2.1 Inriktning

Regeringens bedömning: De förverkandeutlösande brotten bör pekas ut genom en hänvisning till en generell faktor hos brotten och genom en kompletterande brottskatalog. Tillämpningsområdet för den nya förverkandeformen bör inte begränsas till brott som har begåtts inom ramen för en kriminell organisation.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna instämmer i promemorians bedömning eller lämnar den utan invändning. I frågan om den nya förverkandeformen bör reserveras för brott som begåtts inom ramen för en kriminell organisation delar *Svea hovrätt* uppfattningen att en på det sättet bestämd begränsning är olämplig för svenska förhållanden, men förordar att en motsvarande begränsning uppställs genom hänvisning till att brottet ska ha ingått som ett led i brottslighet som utövas systematiskt. *Hovrätten för Västra Sverige* ställer sig för sin del frågande till motviljan att använda begreppet kriminell organisation.

Skälen för regeringens bedömning

Metoden för att peka ut de förverkandeutlösande brotten

Av den hittillsvarande framställningen har bl.a. framgått att det som en grundläggande förutsättning för att få tillgripa den nya förverkandeformen bör uppställas att någon döms för ett allvarligt brott som får anses ha begåtts i vinningssyfte.

Frågan är då till en början vilka brott som ska kunna utlösa tillämpning av den nya förverkandeformen – vilka brott som ska vara *förverkandeutlösande* – och vilken metod som bör komma till användning för att peka ut dessa brott.

Till det första ledet av frågan återkommer regeringen i avsnitten 6.2.2–6.2.5, där detaljerade överväganden görs i fråga om olika brottstyper. Av dessa avsnitt kommer att framgå att förverkande avses kunna tillgripas i anledning av fler brott än vad som är obligatoriskt enligt artikel 3 i rambeslutet. Detta är också väl förenligt med vad som sagts i avsnitt 6.1 om det överordnade intresset av att göra den nya förverkandeformen till ett användbart och verkingsfullt redskap i kampen mot allvarlig vinningsbrottslighet.

Såvitt gäller det andra ledet av frågan ser regeringen två alternativ. Det ena är att räkna upp vart och ett av de brott som bör kunna utlösa tillämpning av den nya förverkandeformen. Det andra är att peka ut brotten genom hänvisning till någon generell faktor, såsom brottens straffskala eller straffvärde.

En reglering som uteslutande tar sin utgångspunkt i vissa i lagtexten uppräknade brott är behäftad med flera nackdelar. Så skulle t.ex. varje ändring i förverkanderambeslutet såvitt gäller de förverkandeutlösande brotten påkalla motsvarande ändring i svensk lag. Att i stället ange de förverkandeutlösande brotten genom hänvisning till någon generell faktor hos brotten är en lösning som är bättre anpassad till svenska förhållanden och även i övrigt att föredra. Så skulle t.ex. justeringar i de materiella straffbestämmelserna i fråga om den valda generella faktorn automatiskt få genomslag också i fråga om förverkande. En i huvudsak generell lösning bör därför väljas.

Det kan emellertid förutses att det kommer att finnas vissa ytterligare brott vid vilka det är motiverat att överväga en möjlighet till förverkande av utbyte av brottslig verksamhet, trots att brotten inte träffas av hänvisningen till den valda generella faktorn. Metoden att genom hänvisning till en generell faktor peka ut de brott som ska kunna utlösa tillämpning av den nya förverkandeformen bör därför kombineras med en brottskatalog som upptar vissa särskilt angivna brott.

Bör det krävas att brottet har begåtts inom ramen för en kriminell organisation?

En av regeringens utgångspunkter är att den nya förverkandeformen ska kunna tillgripas vid allvarlig brottslighet. Fråga uppkommer då om det finns anledning att på sätt som sker i artikel 3 i förverkanderambeslutet begränsa tillämpningen till brott som begåtts inom ramen för en kriminell organisation.

Begreppet kriminell organisation får anses vara främmande för svensk rätt och bör redan av detta skäl inte komma till användning för att avgränsa tillämpningsområdet för den nya förverkandeformen. Som påpekas av Svea hovrätt kunde en efter svenska förhållanden bättre avpassad begränsning vara att det förverkandeutlösande brottet ska ha ingått som led i brottslighet som utövas systematiskt. Emellertid ser regeringen inga sakliga skäl att ens på det sättet begränsa tillämpningsområdet för den nya förverkandeformen. Tvärtom får det sägas ligga i sakens natur att en förverkandeform som avser utbyte av brottslig verksamhet – till skillnad från ett enskilt brott – ofta lär träffa brottslighet som utövas just systematiskt. Något sakligt skäl att på detta sätt kvalificera det förverkandeutlösande brottet finns därför inte. För att utlösa möjligheten att förverka utbyte av brottslig verksamhet ska det i stället vara tillräckligt att någon döms för ett allvarligt brott.

6.2.2 Brott med viss straffskala

<p>Regeringens förslag: Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet ska kunna beslutas när någon döms för ett brott för vilket är föreskrivet fängelse i sex år eller mer.</p>

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.
Remissinstanserna har inte någon invändning.

Skälen för regeringens förslag: När det övervägs vilken generell faktor som bör komma till användning för att peka ut de brott som är så pass allvarliga att de ska kunna utlösa tillämpning av den nya förverkandeformen ser regeringen två alternativ. Vad som är ett allvarligt brott kan således avgöras antingen med beaktande av straffvärdet för det aktuella brottet eller straffskalan för den ifrågavarande brottstypen.

Straffvärdet av ett visst brott påverkas av en mängd olika faktorer och kan även för en initierad bedömare vara svårt att avgöra på ett preliminärt stadium. En reglering som tar sin utgångspunkt i den för brottstypen tillämpliga straffskalan ger däremot större förutsebarhet. Med en sådan lösning finns förutsättningar för en misstänkt gärningsman att redan vid tiden för delgivning av misstanke om brott kunna avgöra om han eller hon riskerar att ställas inför ett yrkande om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. En reglering som utgår från brottstypens straffskala har således försteg från såväl handläggnings- som rättssäkerhetssynpunkt och bör därför väljas.

När det ska bestämmas vid vilket föreskrivet straff som den nya förverkandeformen ska kunna tillämpas beaktar regeringen att vad som nu föreslås är en helt ny form av rättsverkan av brott och att det därför är påkallat med viss försiktighet vid avgränsningen av de brott som ska vara förverkandeutlösande. Med hänsyn härtill framstår det som en lämplig avvägning att förverkande av utbyte av brottslig verksamhet får beslutas i anledning av brott med sex års fängelse eller mer i straffskalan. Av brotten i brottsbalken kommer då i huvudsak grova brott att kunna utlösa förverkande. Med en sådan reglering kommer också de brott att omfattas som enligt artikel 3 i förverkanderambeslutet under alla förhållanden ska kunna utlösa förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. I specialstraffrätten är det bara ett mindre antal brott som har sådan straffskala att den nya förverkandeformen kan aktualiseras. Hit hör bl.a. grovt narkotikabrott, grov narkotikasmuggling, grovt skattebrott, grov smuggling och terroristbrott. Den valda avgränsningen är därmed väl avvägd också i förhållande till den strafflagstiftning som finns utanför brottsbalken.

6.2.3 Vissa särskilt angivna brott

Regeringens förslag: Den nya förverkandeformen ska också kunna tillgripas när någon döms för vissa särskilt angivna brott, som inte träffas av straffskaleavgränsningen. Dessa brott ska vara människohandel (mindre grovt brott), koppleri, ocker (grovt brott), olovlig befattning med falska pengar (grovt brott), grovt dobbleri, narkotikabrott (normalgraden), olovlig befattning med narkotikaprekursorer (normalgraden), dopningsbrott (normalgraden), grovt dopningsbrott, narkotikasmuggling (normalgraden) samt människosmuggling och organiserande av människosmuggling (i båda fallen normalgraden).

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås dock inte att ocker (grovt brott), olovlig befattning med falska pengar (grovt brott), grovt dobbleri, dopningsbrott och grovt dopningsbrott ska vara förverkandeutlösande. Däremot föreslås i promemorian att också de ringa formerna av brotten olovlig befattning

med narkotikaprekursorer och narkotikasmuggling ska kunna utlösa förverkande.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker promemo-rians förslag eller lämnar det utan erinran. Dock anser *Justitiekanslern* att de ringa formerna av brotten olovlig befattning med narkotikaprekursorer och narkotikasmuggling inte bör vara förverkandeutlösande. Vidare menar *Rikspolisstyrelsen* att bland de särskilt angivna brotten bör upptas också grovt dopningsbrott samt brott av normalgraden enligt lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall m.m. *Åklagarmyndigheten* redovisar samma uppfattning i fråga om grovt dopningsbrott.

Skälen för regeringens förslag: Att peka ut de förverkandeutlösande brotten genom att hänvisa till att det för brottet ska vara föreskrivet fängelse i sex år eller mer leder dels till att minimiförpliktelse i förverkanderambeslutet uppfylls, dels till att vissa andra allvarliga brott kan utösa tillämpning av den nya förverkandeformen. Enligt regeringens mening finns emellertid anledning att överväga om förverkande bör vara möjligt även i anledning av vissa ytterligare brott, trots att de inte träffas av straffskaleavgränsningen.

För att ett brott ska vara förverkandeutlösande trots att straffskalan inte innefattar fängelse i sex år eller mer bör det för det första vara fråga om ett brott som är av den karaktären att det typiskt sett är ägnat att generera stora vinster. Det utesluter alla ringa brott och även många brott av normalgraden eftersom de flesta sådana brott ger inget eller endast begränsat ekonomiskt utbyte. För det andra bör det röra sig om brottslighet som ofta bedrivs i mer eller mindre organiserade former. För det tredje bör det vara fråga om brottslighet som till sin karaktär är särskilt samhällsfarlig eller på annat sätt skadlig. Det bör också beaktas om brotten har beröringspunkter med dem som anges i artikel 3 i förverkanderambeslutet.

Med beaktande av de uppställda förutsättningarna kan det därför övervägas om också följande brott ska kunna utlösa tillämpning av den nya förverkandeformen:

- människohandel, mindre grovt brott (4 kap. 1 a § fjärde stycket brottsbalken),
- koppleri (6 kap. 12 § brottsbalken),
- ocker, grovt brott (9 kap. 5 § tredje stycket brottsbalken),
- penninghäleri (9 kap. 6 a § första och andra stycket brottsbalken),
- penningförfalskning, ej ringa brott (14 kap. 6 § första stycket brottsbalken),
- olovlig befattning med falska pengar, grovt brott (14 kap. 6 a § tredje stycket brottsbalken),
- dobbleri och grovt dobbleri (16 kap. 14 och 14 a §§ brottsbalken),
- narkotikabrott (1 § narkotikastrafflagen),
- olovlig befattning med narkotikaprekursorer (3 b § första stycket narkotikastrafflagen),
- dopningsbrott och grovt dopningsbrott (3 § första stycket och 3 a § lagen om förbud mot vissa dopningsmedel),
- narkotikasmuggling (6 § första stycket lagen om straff för smuggling),
- brott enligt 3 § första stycket lagen om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, m.m. (finansieringslagen),

- människosmuggling (20 kap. 8 § första stycket utlänningslagen), och
- organiserande av människosmuggling (20 kap. 9 § första stycket utlänningslagen).

Såvitt gäller *människohandel, människosmuggling och organiserande därav, narkotikabrott, olovlig befattning med narkotikaprekursorer och narkotikasmuggling* konstaterar regeringen att detta är brott som många gånger begås i vinningssyfte och som kan medföra stora skadeverkningar i samhället. Detta gäller även när brotten bedöms vara av normalgraden. Det torde vidare inte vara ovanligt att dessa brott bedrivs i organiserade former. De bör därför vara förverkandeutlösande. Det finns dock inte skäl att låta förekommande ringa former av brotten omfattas av regleringen. I detta hänseende instämmer regeringen i Justitiekanslerns synpunkt.

Som Åklagarmyndigheten och Rikspolisstyrelsen framhåller bör vidare *grovt dopningsbrott* höras till de brott som ska kunna utlösa tillämpning av den nya förverkandeformen. Enligt regeringens mening bör emellertid detta vara fallet också i fråga om *dopningsbrott av normalgraden*. Detta brott kan bl.a. bestå i att inte obetydliga mängder dopningsmedel förs in till landet, överlåts, framställs, förvärvas i överlåtelsesyfte eller bjuds ut till försäljning. Det förhållandet att dopningsbrott – f.ö. i likhet med narkotikabrott och olovlig befattning med narkotikaprekursorer – också kan bestå i innehav för eget bruk bör inte medföra att brottet aldrig ska kunna utlösa en talan om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. Härtill kommer att normalgraden av dopningsbrott har samma straffmaximum – fängelse i två år – som olovlig befattning med narkotikaprekursorer av samma svårhetsgrad. Även ekvivalensskäl kan därmed anföras för att låta dopningsbrott vara förverkandeutlösande.

Brottet *koppleri* begås typiskt sett i vinstsyfte. Vidare kan de skadliga verkningarna av detta brott vara betydande. Detta talar för att brottet ska kunna utlösa tillämpning av den nya förverkandeformen. Att låta koppleri vara förverkandeutlösande ligger också väl i linje med den skärpta synen på allvaret i alla former av brott som innebär att någon i vinningssyfte utnyttjas för sexuella ändamål.

Genom straffskaleavgränsningen omfattas inte den grova formen av brottet *ocker*, eftersom straffskalan för detta brott är fängelse lägst sex månader och högst fyra år. Om ocker har inbringat förmåner till betydande värde och bedrivits i organiserade former, torde detta vara omständigheter som får betydelse vid bedömningen av brottets svårhetsgrad. Det bör därför vara förverkandeutlösande.

Brottet *olovlig befattning med falska pengar* består i att anskaffa, lämna, ta emot, förvara, transportera eller ta annan liknande befattning med falsk penningssedel eller falskt mynt, med uppsåt att det förfälskade ska prånglas ut. Den grova formen av detta brott omfattas inte av straffskaleavgränsningen eftersom straffskalan är fängelse lägst sex månader och högst fyra år. Brottet torde dock typiskt sett vara inriktat på att ge betydande ekonomisk vinning i någon form. Även i övrigt har den grova formen av brottet sådan karaktär att det bör kunna utlösa förverkande.

Straffskalan för *grovt dobbleri* är också fängelse lägst sex månader och högst fyra år. Brottet omfattas således inte av straffskaleavgränsningen. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om verksamheten har bedrivits yrkesmässigt, omfattat avsevärda belopp eller annars varit av särskilt farlig art. Grovt dobbleri är därmed av sådan karak-

tär det bör ingå i den särskilda brottskatalogen. *Dobbleri* av normalgraden har en vid straffskala – böter eller fängelse i högst två år – och kan avse vitt skilda företeelser av mer eller mindre lindrig art. Det framstår inte som påkallat att låta även detta brott omfattas av regleringen.

Som *penninghäleri* bestraffas en rad olika förfaranden som sträcker sig från illojalt handlande inom ramen för näringsverksamhet till mer bagatellartade åtgärder. Straffvärdet för sådana brott kan därför variera väsentligt och det kan inte generellt sägas att brottet begås i vinningssyfte eller medför stor samhällsfarlighet. Detsamma gäller *penningförfalskning*. Normalgraderna av dessa brott bör därför inte kunna utlösa tillämpning av den nya förverkandeformen.

Straffstadgandet för *brott mot finansieringslagen* omfattar den som samlar in, tillhandahåller eller tar emot pengar eller andra tillgångar i syfte att dessa ska användas eller med vetskap om att de är avsedda att användas för att begå särskilt allvarlig brottslighet. Den grova svårhetsgraden av brottet kan utlösa förverkande enligt straffskaleavgränsningen. I promemorian lämnas inget förslag om att normalgraden av brottet – som kan föranleda fängelse i högst två år – ska tas med i den särskilda uppräknings av förverkandeutlösande brott, vilket emellertid förespråkas av Rikspolisstyrelsen. Regeringen gör för sin del samma bedömning som promemorian. Med ”särskilt allvarlig brottslighet” avses vissa i lagen angivna brott, bl.a. mord och andra allvarliga brott mot person samt terroristbrott. Begreppet omfattar däremot inte sådan brottslighet som är inriktad på att ge vinning. Av detta skäl och då det brottsliga handlandet inte heller i sig är ägnat att generera vinster bör normalgraden av brott mot finansieringslagen inte vara ett förverkandeutlösande brott.

6.2.4 Brottet ska ha varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte

Regeringens förslag: Oavsett om förverkande aktualiseras av ett brott med fängelse om minst sex år i straffskalan eller ett av de särskilt angivna brotten ska en ytterligare förutsättning för förverkande vara att det förverkandeutlösande brottet har varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås dock att brottet ska ha varit ägnat att ge vinning eller haft som motiv att ge vinning.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans motsätter sig promemorians förslag.

Skälen för regeringens förslag: Syftet med den nya förverkandeformen är att dra in utbyte av brottslig verksamhet. Det skulle då föra för långt om alla brott med en straffskala innefattande sex års fängelse eller mer kunde komma i fråga som förverkandeutlösande brott. Så begås t.ex. grova våldsbrott i allmänhet inte i vinningssyfte. Inte heller begås flertalet sexualbrott för vinnings skull även om gärningsmannen i vissa fall drivs av ekonomiska motiv, såsom är fallet vid koppleri. Narkotikabrott är ett brott som kan begås i vinningssyfte men som också kan bestå i förvärv eller innehav för eget bruk. Inte heller är det en gång för alla givet

att de övriga brott som tas upp i den särskilda uppräknigen av förverkandeutlösande brott i varje enskilt fall begås i vinningssyfte.

Det förverkandeutlösande brottet måste alltså på något sätt kvalificeras. I förverkanderambeslutet föreskrivs att brottet ska vara av sådan karaktär att det kan ge ekonomisk vinst. Något liknande bör komma till uttryck också i den svenska regleringen och den avgränsning som därvid väljs bör fånga in dels sådana brott som i sig är ägnade att ge vinning, dels sådana som normalt inte är att hänföra till vinningsbrottslighet men som i det enskilda fallet har gett ekonomiskt utbyte.

Ett sätt att åstadkomma en sådan avgränsning kunde vara att föreskriva att vinning ska ha varit ett motiv för det förverkandeutlösande brottet. Ett sådant krav får anses förenligt med rambeslutet och skulle dessutom ge en bättre preciserad avgränsning än den relativt vaga formulering som kommer till användning där. Så kunde man tänka sig att ett brott ansågs uppfylla kravet antingen om det kunde påvisas ett vinningsmotiv i det enskilda fallet eller om det för brottet uppställdes ett rekvisit som förutsätter vinning. I fråga om brott enligt brottsbalken skulle ett krav på vinningsmotiv därmed bestämma kretsen av förverkandeutlösande brott till främst grova förmögenhetsbrott, vissa grova brott riktade mot allmänheten eller staten samt ett fåtal grova brott mot frihet och frid (t.ex. människorov i utpressningssyfte). En avgörande nackdel med en på så sätt bestämd avgränsning är emellertid att åklagaren i varje enskilt fall måste bevisa att vinning varit ett motiv för brottet. En annan nackdel är att begreppet vinning har en i straffrättslig mening så fixerad innebörd – det ska röra sig om en konstaterad förbättring i förmögenhetsställning – att man genom användning av det begreppet riskerar att på lagtekniska grunder åstadkomma en alltför snäv avgränsning.

För regeringen framstår det i stället som lämpligare att bestämma kretsen av förverkandeutlösande brott genom en föreskrift om att brottet ska ha varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte. Därigenom träffas dels brott som har vinningsrekvisit, dels brott som inte har sådant rekvisit men som i det enskilda fallet har gett eller haft förutsättningar att ge utbyte, dels brott utan vinningsrekvisit men som till sin karaktär är sådana att de kan ge utbyte. Till brott av det sistnämnda slaget torde kunna hänföras t.ex. smuggling, narkotikabrott och skattebrott. En avgränsning som denna får antas leda till färre tillämpningssvårigheter och lär innebära att något fler brott kan komma i fråga för att utlösa tillämpning av den nya förverkandeformen. En sådan lösning bör därför väljas.

6.2.5 Vad som ska gälla för osjälvständiga brottsformer

<p>Regeringens förslag: Den nya förverkandeformen ska kunna beslutas också vid försök, förberedelse och stämpling till ett förverkandeutlösande brott.</p>

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inga invändningar.

Skälen för regeringens förslag: Gällande reglering om förverkande i 36 kap. brottsbalken innebär att talan om förverkande i första hand förs mot den som har begått eller på annat sätt medverkat till det brott till vil-

ket förverkandefrågan är knuten. Det saknar alltså betydelse om vederbörande döms som gärningsman eller som anstiftare eller medhjälpare till brottet. En följd av det sagda är att en dom som enbart rör medhjälp eller anstiftan till brott kan förenas med ett beslut om förverkande med anledning av brottet, även om ingen döms som gärningsman.

Vad som nu sagts bör gälla även den nya förverkandeformen. Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet ska alltså kunna komma i fråga alldeles oavsett om domen för det förverkandeutlösande brottet avser gärningsmannaskap, anstiftan eller medhjälp.

En annan fråga är om det dessutom bör finnas möjlighet till förverkande vid de osjälvtändiga brottsformerna försök, förberedelse och stämpling. Inledningsvis kan konstateras att det bland de brott som enligt rambeslutet ska vara förverkandeutlösande ingår vissa försöksbrott. Däremot ställs inga sådana krav i fråga om förberedelse och stämpling. Regeringen gör för sin del följande överväganden.

Av artikel 3 i förverkanderambeslutet följer således att den nya förverkandeformen alltid ska kunna tillgripas i anledning av försök till de brott som enligt rambeslutet ska vara förverkandeutlösande. För regeringen är det emellertid inget alternativ att låta endast detta fåtal försöksbrott vara förverkandeutlösande. I stället bör förverkande kunna komma i fråga vid försök till varje sådant brott som enligt den nya regleringen kan vara förverkandeutlösande. Häremot kan möjligen invändas att den nya förverkandeformen syftar till att förhindra att någon gör sig orättmätig vinst på sin brottslighet och att sådan vinst normalt inte har uppstått innan brottet fullbordats. Som redan framgått på talrika ställen är emellertid det främsta syftet med förverkandeformen att vissa allvarliga brott ska initiera åklagaren att utreda och domstolen att pröva om gärningsmannen har tillskansat sig vinster av annan brottslig verksamhet utan att det går att knyta detta till ett specifikt brott. Att då utesluta förverkandemöjligheten i sådana fall där det brottsliga förhållandet har avbrutits skulle vara både ologiskt och omotiverat. Försök till brott bör därför i samma utsträckning som fullbordade brott kunna utlösa förverkande av utbyte av brottslig verksamhet.

Såvitt gäller de osjälvtändiga brottsformerna förberedelse och stämpling gör regeringen härfter följande överväganden.

Särskilt i fråga om sådan brottslighet som bedrivs i organiserade former är det inte ovanligt med arbetsfördelning mellan de inblandade på så sätt att någon sysslar med planering eller finansiering, medan andra tar direkt del i själva utförandet av brottet. Som exempel kan nämnas grova rån riktade mot värdetransporter och grov narkotikasmuggling. Att en sådan brottsplan inte kommer till fullbordan beror ibland på omständigheter som de inblandade inte råder över. Om stämplings- och förberedelsefallen av de förverkandeutlösande brotten då hade undantagits, kunde detta leda till att personer som planerar att iscensätta allvarliga brott – och som i många fall får del av utbytet av brottet eller betingar sig ersättning för sin insats – undgick att drabbas av den nya förverkandeformen. Detta är inte rimligt.

Vad som nu sagts visar det angelägna i att även stämpling och förberedelse till ett förverkandeutlösande brott kan leda fram till förverkande av utbyte av brottslig verksamhet.

6.3 Vad förverkandet får avse

6.3.1 Utbyte av brottslig verksamhet

Regeringens förslag: Den nya förverkandeformen ska medge förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. Liksom vid annat utbytesförverkande ska såväl sak- som värdeförverkande kunna komma i fråga. Det ska inte krävas att det som förverkas härrör från den dömdes egen brottsliga verksamhet.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker promemorians förslag eller lämnar det utan erinran. Emellertid anser *Malmö tingsrätt* att begreppet brottslig verksamhet varken framstår som ändamålsenligt eller tillräckligt klart. När det gäller frågan om det bör föreligga någon koppling mellan den dömdes egen brottsliga verksamhet och det som förverkas menar vidare *Riksdagens ombudsmän*, *Svea hovrätt* och *Justitiekanslern* att det skulle föra för långt att tillåta förverkande av egendom som härrör från brottslig verksamhet i vilken den dömda inte har medverkat. *Falu tingsrätt* efterlyser för sin del ett klagörande av vad som ska gälla i fråga om den dömdes uppsåt i förhållande till sådan egendom som inte utgör utbyte av hans eller hennes egen brottsliga verksamhet.

Skälen för regeringens förslag

Brottslig verksamhet

Som redan framgått är syftet med den nya förverkandeformen att möjliggöra förverkande av egendom som inte kan knytas till och anses utgöra utbyte av ett visst konkret brott. Mot den bakgrunden framstår det som mindre lämpligt att ens i obestämd form använda ordet brott när det gäller att ange ursprunget för den egendom som får förverkas. Som ett bättre alternativ framhålls i promemorian uttrycket brottslig verksamhet, vilket dessutom är det begrepp som kommer till användning i artikel 3 i förverkanderambeslutet. Frågan är emellertid om uttrycket är lämpligt i detta sammanhang. *Malmö tingsrätt* gör gällande att så inte är fallet.

Avgörande för om ”brottslig verksamhet” ska anses lämpligt för att ange det samband som måste finnas mellan kriminalitet och den egendom som får tas i anspråk med hjälp av den nya förverkandeformen är givetvis om en sådan användning går att förena med det sätt på vilket uttrycket vanligen används. Det kan då först konstateras att uttrycket kommer till användning i 28 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken, som anger att det ställs lägre krav för husrannsakan i lokaler som brukar användas gemensamt av personer som kan antas ”ägna sig åt brottslig verksamhet”. Enligt motiven avses med formuleringen att det inte är fråga om misstankar om konkreta, urskiljbara brott (se prop. 1997/98:181 s. 48 f.). Vidare används ”brottslig verksamhet” i sådan registerlagstiftning som reglerar brottsbekämpande organs rätt att i olika sammanhang registrera och bevara personuppgifter. I 3 § polisdatalagen (1998:622) används uttrycket för att markera skillnaden mellan förundersökning och underrättelseverksamhet. Med underrättelseverksamhet avses enligt motiven informations-

bearbetning på ett stadium där förutsättningarna för att inleda förundersökning ännu inte har uppfyllts, eftersom något konkret brott inte har påvisats (se prop. 1997/98:97 s. 122). Förundersökning tar däremot sikte på ett konkret brott. På motsvarande sätt används uttrycket i 7 och 12 §§ lagen (2005:787) om behandling av uppgifter i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet, i 10 och 12 §§ förordningen (2003:188) om behandling av personuppgifter inom Kustbevakningen och i 2 § lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid Skatteverkets medverkan i brottsutredningar.

Det sagda visar att uttrycket brottslig verksamhet redan för närvarande kommer till användning när det av olika skäl behöver framhållas att det i ett visst sammanhang inte ställs krav på någon närmare konkretisering av brottsligheten. Uttrycket får alltså anses vara vedertaget och därmed lämpat även i förevarande sammanhang. Den nya förverkandeformen ska därför avse egendom som härrör från brottslig verksamhet. Till frågan om vilket beviskrav som bör uppställas för sambandet mellan egendomen och den brottsliga verksamheten återkommer regeringen i avsnitt 6.3.3.

Liksom vid annat utbytesförverkande bör det vara möjligt att i stället för egendomen förverka dess värde. Såväl sak- som värdeförverkande ska alltså kunna komma i fråga.

Bör det krävas att den dömde varit delaktig i eller haft kännedom om den brottsliga verksamheten?

För bifall till en talan om den nya förverkandeformen krävs alltså att det etableras ett samband mellan den egendom som förverkandeyrkandet avser och viss brottslig verksamhet. Härav följer inte med nödvändighet att en enskild person måste kunna pekats ut som ansvarig för den brottsliga verksamheten. Fråga är emellertid om detta bör krävas, på så sätt att förverkande skulle förutsätta att egendomen härrör från brottslig verksamhet som den som dömts för det förverkandeutlösande brottet antingen själv varit delaktig i eller i vart fall haft kännedom om. Något sådant föreslås inte i promemorian, men förordas av ett par remissinstanser. Regeringen gör för sin del följande överväganden.

Som redan framhållits ska den nya förverkandeformen vara en särskild rättsverkan av brott. Detta innebär att det vid prövning av en talan om förverkande kommer att läggas fram bevisning inte bara om den åtalade gärningen – dvs. det förverkandeutlösande brottet – utan också om viss egendoms samband med den brottsliga verksamhet som ligger till grund för yrkandet om förverkande. Mot den bakgrunden är det viktigt att regleringen av den nya förverkandeformen får en utformning som säkerställer att den inte uppfattas som en anklagelse för andra brott än det förverkandeutlösande, men med ett annorlunda och lägre ställt beviskrav.

En uppenbar fördel med att låta den nya förverkandeformen avse egendom som härrör från vilken som helst brottslig verksamhet – till skillnad från brottslig verksamhet som den dömde varit delaktig i eller känt till – är att det då blir tydligt att prövningen av förverkandefrågan inte syftar till att utreda och fastställa någons skuld, utan till att dra in vinster från en inte närmare preciserad kriminell verksamhet. Härtill kommer att man därigenom undviker de gränsdragnings- och tillämpningsproblem som

annars kunde uppkomma i förhållande till åklagarens skyldighet att inleda förundersökning om brott. En sådan skyldighet föreligger ju redan när det finns anledning att anta att ett brott förövats.

Även annat talar för att det bör vara möjligt att förverka egendom som härrör från sådan brottslig verksamhet som den dömda varken varit delaktig i eller haft kännedom om. Så skulle det t.ex. framstå som stötande om förverkande inte kunde ske av sedlar som anträffats hos den dömda och som till den grad är knutna till brottslig verksamhet att de är besudlade av narkotika eller dopningsmedel. Detsamma gäller pengar och andra tillgångar som påträffas vid tillslag mot en bordell eller en spelklubb. Otillfredsställande resultat kunde också uppkomma om flera personer lagfördes för vinningsbrottslighet och det hos vissa av dem anträffades betydande tillgångar som inte med säkerhet kunde knytas till den enes eller andres brottslighet, men där det fanns tillräcklig bevisning för att egendomen som sådan härrörde från brottslig verksamhet. För det fall sådana tillgångar inte kan förverkas som utbyte av brott eller hjälpmedel vid brott, bör de i stället vara åtkomliga genom den nya förverkandeformen.

Enligt regeringen visar det nu sagda att det inte bör vara en förutsättning för tillämpning av den nya förverkandeformen att egendomen härrör från brottslig verksamhet som den som dömts för det förverkandeutlösande brottet varit delaktig i eller haft kännedom om. Den omständigheten att en sådan förutsättning inte uppställs kan givetvis någon gång leda till att egendom begärs förverkad hos en person trots att egendomen härrör från brottslig verksamhet som denne saknar kännedom om. Emellertid är detta en i huvudsak avsedd konsekvens av förslaget, eftersom det överordnade målet med den nya förverkandeformen är att dra in vinster från inte närmare preciserad brottslig verksamhet. Av avsnitt 6.6.1 framgår dock att god tro hos den som blir föremål för förverkande i vissa fall kan få betydelse vid prövningen av om förverkande vore oskäligt.

6.3.2 Begränsningar i fråga om tid eller belopp?

Regeringens bedömning: Möjligheten att tillgripa den nya förverkandeformen bör inte begränsas på det sättet att förverkande inte skulle få ske om egendomen förvärvats en viss tid före det förverkandeutlösande brottet eller på det sättet att förverkande bara fick avse betydande belopp.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Justitiekanslern* menar att en tidsmässig begränsning bör finnas och att det också bör anges ett riktmärke för vilket minsta belopp som kan föranleda förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. Övriga remissinstanser instämmer i promemorians bedömning eller lämnar den utan invändning.

Skälen för regeringens bedömning

Tid

Enligt den modell för genomförande av förverkanderambeslutet som regeringen tar som utgångspunkt för sina förslag (se avsnitt 6.1) ska medlemsstaterna möjliggöra förverkande av egendom som härrör från brottslig verksamhet utövad ”under en period som föregår domen” för det förverkandeutlösande brottet och vilken period ska ”anses rimlig av domstolen”.

Det är en naturlig sak att det vid ett beslut om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet bör finnas möjlighet att beakta bl.a. om den aktuella egendomen under lång tid före det förverkandeutlösande brottet innehafts av den person mot vilken yrkandet riktas. I vart fall när förverkande avses ske hos annan än den som åtalas för det förverkandeutlösande brottet bör plats finnas för sådana överväganden.

Frågan är emellertid om en avgränsning i tiden ska bestämmas av lagstiftaren – t.ex. på så sätt att förverkande inte fick ske om egendomen innehafts i mer än två, fem eller tio år före det förverkandeutlösande brottet – eller om det ska lämnas åt rättstillämpningen att i det enskilda fallet avgöra om billighetsskäl bjuder att förverkande inte ska ske.

Vad som i förstone kan tyckas tala för en fast tidsgräns är den klarhet en sådan regel skulle medföra. Emellertid finns det avgörande nackdelar. Vad som ska vara en rimlig tidsgräns får för det första anses variera med hänsyn till bl.a. det sätt på vilket egendomen förvärvades och om detta skedde i god eller ond tro. Om en fast tidsgräns väljs kan det vidare – oavsett var gränsen sätts – antas att det blir vanligt med invändningar av innebörd att egendomen har funnits i vederbörandes ägo något längre än den tid som avses med den fasta gränsen. Eftersom den nya förverkandeformen ska avse egendom som härrör från icke specificerad brottslig verksamhet, skulle det i praktiken ofta bli mycket svårt för åklagaren att motbevisa en sådan invändning. En fast tidsgräns skulle därmed avsevärt reducera möjligheterna att tillämpa förverkandeformen.

Det sagda visar att man i stället bör välja en lösning som medger att domstolen i det enskilda fallet får beakta vilken betydelse det ska tillmätas att egendomen kan ha förvärvats långt före det förverkandeutlösande brottet. Detta bör lämpligen ske inom ramen för den skälighetsprövning som – enligt vad som kommer att framgå av avsnitt 6.6.1 – alltid ska göras vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. På så sätt blir det möjligt för domstolen att i det enskilda fallet väga tidsaspekten mot de andra omständigheter som kan tala för eller emot jämkning eller eftergift av förverkandet.

Belopp

En annan fråga är om det bör finnas en nedre beloppsgräns, vars underskridande skulle innebära att förverkande inte kom i fråga. Detta kunde åstadkommas genom att det t.ex. föreskrevs att förverkandet ska avse betydande belopp.

Det som talar för en sådan begränsning är att den nya förverkandeformen då kunde förbehållas större vinster. Även mot en sådan tanke finns

dock viktiga invändningar. Så finns det t.ex. inte någon beloppsgräns i förverkanderambeslutet, varför införandet av en sådan kunde medföra att den svenska regleringen bedömdes inte fullt ut motsvara rambeslutets krav. Med beaktande av att förverkandet ska avse egendom som härrör från icke preciserad brottslig verksamhet lär det vidare bli ytterligt svårt att i ett enskilt fall i förväg uppskatta hur stora belopp eller hur mycket egendom som kan komma att bli föremål för förverkande.

Vad som nu sagts leder till slutsatsen att det inte bör införas någon nedre beloppsgräns. Eftersom syftet med den nya förverkandeformen är att dra in vinster från organiserad och annan allvarlig vinningsbrottslighet, får det emellertid anses ligga i sakens natur att talan om förverkande inte lär komma att väckas i syfte att förverka obetydliga belopp.

6.3.3 Beviskravet för att egendom utgör utbyte av brottslig verksamhet

Regeringens förslag: För användning av den nya förverkandeformen ska det inte krävas att det är styrkt att den egendom som yrkas förverkad utgör utbyte av brottslig verksamhet. I stället ska det vara tillräckligt att detta framstår som klart mera sannolikt än att så inte är fallet.

Promemorians förslag överensstämmer i sina huvuddrag med regeringens. I promemorian föreslås dock ett beviskrav som innebär att den egendom som yrkas förverkad ”med stor sannolikhet” ska härröra från brottslig verksamhet.

Remissinstanserna: För de flesta remissinstanserna är det i och för sig godtagbart att ett i förhållande till brottmålsprocessen i övrigt sänkt beviskrav uppställs när det gäller sambandet mellan den brottsliga verksamheten och den egendom som begärs förverkad. Emellertid finns olika meningar om hur ett sådant sänkt beviskrav bör formuleras och på vilken nivå det bör ligga. Så anser *Riksdagens ombudsmän, Hovrätten för Västra Sverige* och *Justitiekanslern* att det i promemorian föreslagna beviskravet är för lågt och i stället borde ligga närmare formuleringen i rambeslutet. Häremot står *Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten* och *Rikspolisstyrelsen*, som anser att det föreslagna beviskravet är för högt ställt. För *Svea hovrätt* är ett sänkt beviskrav godtagbart endast om den nya förverkandeformen förbehålls kvalificerad brottslighet som bedrivs organiserat. Som enda remissinstanser anser *Malmö tingsrätt* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* att det för brottmålsprocessen i övrigt tillämpade beviskravet ”ställt utom rimligt tvivel” bör komma till användning även vid den nya förverkandeformen.

Skälen för regeringens förslag

Utgångspunkter

Som framgått av avsnitt 6.1 är det en av regeringens utgångspunkter i lagstiftningsärendet att den nya förverkandeformen ska bli ett verkningsfullt redskap i kampen mot allvarlig vinningsbrottslighet och att det där-

för måste finnas en beredskap att vid utarbetande av den nya regleringen gå utöver vad rambeslutet kräver.

I fråga om det samband som ska föreligga mellan brottslig verksamhet och det som förverkas föreskriver rambeslutet att domstolen ska vara ”fullständigt övertygad” om att egendomen härrör från brottslig verksamhet. Detta är ett beviskrav som får anses ligga nära vad som krävs för en fällande dom i ett brottmål, dvs. ”ställt utom rimligt tvivel” eller ”styrkt”. För regeringen står det klart att det i de flesta fall torde vara mycket svårt att nå en sådan grad av visshet såvitt gäller sambandet mellan viss egendom och en brottslig verksamhet som inte är – och inte heller behöver vara – preciserad. Med beaktande av vad som nyss sagts om intresset av att åstadkomma en verkningfull reglering är det därför tydligt att beviskravet måste sättas lägre än vad som följer av rambeslutet.

Ett så lågt ställt beviskrav som ”sannolikt” bör dock inte väljas för att beskriva sambandet mellan egendomen och den brottsliga verksamheten. I stället bör ambitionen vara att finna ett beviskrav som representerar en rimligare avvägning mellan kraven på effektivitet i brottsbekämpningen och rättssäkerhet. Med hänsyn härtill står det klart att det valda beviskravet bör ligga mellan ”sannolikt” och ”ställt utom rimligt tvivel”.

Beviskravet

Eftersom det som ska bevisas är att viss egendom utgör utbyte av brottslig verksamhet, framstår det som angeläget att beviskravet lämpar sig för sambandsbedömningar som består i att mot varandra väga konkurrerande och var för sig mer eller mindre sannolika förklaringar till en viss egendoms ursprung. Vidare får det anses vara en fördel om det valda beviskravet redan tidigare kommit till användning i lagstiftningssammanhang eller förekommer i rättspraxis.

I promemorian föreslås ett beviskrav som innebär att det för tillämpning av den nya förverkandeformen måste råda ”stor sannolikhet” för att det som förverkas härrör från brottslig verksamhet. Promemorians förslag kritiserar av flera remissinstanser utifrån skilda utgångspunkter.

Regeringen finner för sin del att promemorians förslag har den förtjänsten att det görs tydligt att bevisningen måste nå upp till en högre nivå än vad som motsvaras av ”sannolika skäl” eller ”sannolikt”, men utan att för den skull innebära att sambandet ska vara ställt utom rimligt tvivel. Emellertid brister beviskravet något i precision och saknar dessutom förbild i annan reglering eller i rättspraxis. En alternativ formulering av beviskravet bör därför övervägas.

I sammanhang där det av olika skäl är svårt att nå full visshet om vad som orsakat en viss händelse eller vad som ligger bakom ett visst förhållande har i rättspraxis utbildats principer enligt vilka kravet på bevisning i vissa fall kan lindras i förhållande till vad som i allmänhet gäller. Denna praxis innebär att någons påstående om t.ex. ett visst orsakssammanhang godtas, om det vid en helhetsbedömning framstår som klart mera sannolikt än någon förklaring som lämnas från motsidan. Avgöranden av Högsta domstolen med denna innebörd finns på bl.a. försäkringsrättens och den utomobligatoriska skadeståndsrättens område (se NJA 1977 s. 176, NJA 1981 s. 622, NJA 1982 s. 421 och NJA 1992 s. 113).

Vid bestämmande av det beviskrav som vid den nya förverkandeformen ska gälla för sambandet mellan det som förverkas och brottslig verksamhet finner regeringen att Högsta domstolens praxis i nu berörda hänseenden bör utgöra förebild. Det uppställda beviskravet bör alltså innebära att det för förverkande måste vara klart mera sannolikt att egendomen utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet. Ett så formulerat beviskrav låter sig inordnas på den avsedda nivån mellan ”sannolikt” och ”ställt utom rimligt tvivel” och framstår dessutom som väl lämpat när det gäller att göra bedömningar av alternativa förklaringar till någons innehav av viss egendom.

6.4 Hos vem får förverkande ske?

6.4.1 Regleringen ska inte kunna kringgås

Regeringens bedömning: Den nya förverkandeformen bör kunna riktas också mot personer – fysiska eller juridiska – som av den dömda förvärvat egendom som utgör utbyte av brottslig verksamhet.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Justitiekanslern* anser att övervägande skäl talar emot att den nya förverkandeformen tillämpas mot andra än den dömda. Även *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* anför betänkligheter. Övriga remissinstanser ansluter sig till promemorians bedömning eller lämnar den utan erinran.

Skälen för regeringens bedömning: Det är en viktig principiell fråga om den nya förverkandeformen ska kunna användas inte bara mot den som döms för det förverkandeutlösande brottet utan även mot hans eller hennes närstående och andra fysiska personer samt juridiska personer. Förverkanderambeslutet lämnar åt staterna själva att avgöra detta.

Gällande rätt innebär i huvudsak följande i fråga om den krets av personer som kan träffas av ett förverkandeyrkande. Förverkande till följd av brott av egendom eller dess värde sker hos gärningsmannen eller annan som medverkat till brottet. Talan om förverkande kan dock riktas även mot annan. Så kan den som beretts vinning genom brottet bli föremål för en talan om förverkande. Vidare är det möjligt att förverka egendom hos den som efter brottet har förvärvat egendomen genom bodelning, arv, testamente eller gåva. Vid förvärv av detta slag kan egendomen förverkas även om mottagaren var i god tro. Slutligen kan förverkande ske också hos den som efter brottet förvärvat egendomen på annat sätt och då haft vetskap om eller skäligen anledning till antagande om egendomens samband med brottet, dvs. varit i ond tro.

När det övervägs vilken personkrets som bör kunna träffas av den nya förverkandeformen gör sig naturligtvis den ståndpunkten gällande att försiktighet kan vara påkallad vid införande av en ny och skärpt reglering av detta slag. Detta kunde tala för att i vart fall inte för närvarande låta andra än den dömda drabbas av förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. Denna ståndpunkt är dock förenad med så avgörande nackdelar att den bör få stå tillbaka för omsorgen om regleringens effektivitet. Som framgått av avsnitt 6.1 är det en av regeringens främsta utgångspunkter att

den nya regleringen bör inriktas på att skapa så goda förutsättningar som möjligt för att förverkande av utbyte av brottslig verksamhet ska bli ett användbart och verkningsfullt redskap i kampen mot allvarlig vinningsbrottslighet. En sådan målsättning är givetvis svår att förena med en ordning som skulle innebära att den som gjort sig vinster på brottslig verksamhet helt kunde undgå förverkande genom en så enkel åtgärd som att föra över egendomen till andra. I likhet med vad som redan är fallet vid andra former av förverkande bör därför även den nya förverkandeformen kunna riktas mot närstående till den dömda, andra fysiska personer samt vissa juridiska personer. Som kommer att framgå i det följande ska en förutsättning för sådant förverkande vara att det kan styrkas att egendom som utgör utbyte av brottslig verksamhet har förvärvats från den dömda. För den omständigheten att det skett ett förvärv ska alltså inte uppställas ett sänkt beviskrav.

6.4.2 Förverkande hos den dömda och andra fysiska personer

Regeringens förslag: Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet ska kunna ske hos den dömda samt hos den som genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva förvärvat egendomen av den dömda. Även den som på annat sätt förvärvat egendomen av den dömda och då haft anledning att anta att den utgjorde utbyte av brottslig verksamhet ska kunna träffas av förverkande.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås dock att förverkande ska kunna ske även hos den i vars ställe den dömda var och hos den som beretts vinning genom den brottsliga verksamheten. Vidare används i promemorian en annan metod för att bestämma kretsen av den dömdes närstående.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans motsätter sig promemorians bestämning av den krets av fysiska personer mot vilka ett yrkande om förverkande ska kunna riktas. Att *Justitiekanslern* har en annan uppfattning i principfrågan har dock framgått av avsnitt 6.4.1.

Skälen för regeringens förslag

Det är angeläget att tydligt avgränsa den krets av fysiska personer som utöver den dömda ska kunna bli föremål för ett yrkande om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. För regeringen är det därvid en prioriterad sak att regleringen av den nya förverkandeformen ska vara klar och enkel och så långt möjligt ansluta till det sätt på vilket befintliga förverkandeformer reglerats. I det följande behandlas vad som bör gälla i detta hänseende vid förverkande på den grunden att någon har *förvärvat* egendom från den dömda. Därefter tas frågan upp om förverkande bör kunna ske även hos *den i vars ställe den dömda var* eller som *beretts vinning* genom den brottsliga verksamheten.

Egendom har förvärvats från den dömd

Promemorians förslag leder till en lösning enligt vilken den nya förverkandeformen ska kunna tillgripas mot vissa utpekade närstående till den dömd – bl.a. make, registrerad partner, sambo, barn, föräldrar och syskon – som genom huvudsakligen familjerättsliga fång förvärvat egendomen. Därutöver ska förverkande kunna ske också hos personer som förvärvat egendomen på annat sätt och då varit i ond tro i fråga om dess samband med brottslig verksamhet. När det gäller att ange de närstående hos vilka förverkande ska kunna ske tar promemorians förslag sin utgångspunkt i rättegångsbalkens regler om vilka av en parts närstående som ska vara undantagna från skyldigheten att avlägga vittnesmål i en rättegång.

Promemorians lösning avviker från den teknik som hittills använts för att vid utbytesförverkande peka ut bl.a. de närstående till den dömd hos vilka förverkande ska kunna ske. Några tillräckligt vägande skäl för en sådan avvikelse kan regeringen inte se. Även vid den nya förverkandeformen bör förverkande därför kunna ske hos en krets som uteslutande bestäms genom uppräknig av vissa familjerättsliga eller familjerättsligt färgade förvärv. Dessa bör vara bodelning, arv, testamente och gåva. Att därutöver särskilt föreskriva i vilken egenskap vederbörande ska vara närstående till den dömd är inte påkallat.

Vad som i övrigt föreslås i promemorian i fråga om förverkande av egendom som förvärvats från den dömd står emellertid i god överensstämmelse med vad som redan gäller för annat utbytesförverkande. Förverkande hos den som genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva förvärvat egendom av den dömd ska alltså kunna ske även om förvärvaren var i god tro. Sker förverkande hos den som på annat sätt förvärvat egendomen, ska det däremot krävas att vederbörande var i ond tro om egendomens ursprung.

Ska förverkande kunna ske hos den i vars ställe den dömd var och hos den som beretts vinning genom den brottsliga verksamheten?

Förverkande av utbyte av ett enskilt brott kan enligt gällande reglering ske inte bara hos den som förvärvat egendomen av den dömd, utan också hos den i vars ställe den dömd var och den som genom brottet beretts vinning. Fråga är nu om något motsvarande bör gälla vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. I promemorian lämnas ett förslag av den innebörden.

Regeringen har nyss framhållit att bestämmelserna om den nya förverkandeformen så långt möjligt bör ansluta till regleringen av de befintliga förverkandeformerna. Emellertid utesluter inte detta att avsteg kan göras i enstaka fall, där den nya förverkandeformens särskilda karaktär motiverar det. Ett sådant fall får anses vara för handen här.

Det utbyte som kan förverkas med hjälp av den nya förverkandeformen ska ha genererats av en brottslig verksamhet som inte är – och inte behöver vara – närmare preciserad. En sådan verksamhet kan också ha pågått under relativt lång tid. Det säger sig då självt att det i många fall kommer att vara förenat med betydande svårigheter att visa i vems ställe den dömd kan ha varit vid den brottsliga verksamheten eller vem som kan ha

beretts vinning därav. En möjlighet till förverkande i dessa situationer är därför inte påkallad och inte heller förenlig med regeringens strävan att åstadkomma en rättssäker reglering. Av det sagda följer alltså att den nya förverkandeformen bör kunna tillgripas mot andra fysiska personer än den dömda bara i sådana fall där det kan visas att egendomen har förvärvats från den dömda.

6.4.3 Förverkande hos juridiska personer

Regeringens förslag: Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet ska kunna ske även hos en juridisk person som förvärvat egendom av den dömda och som genom sin ställföreträdare haft vetskap om eller skäligen anledning till antagande om egendomens samband med brottslig verksamhet.

Promemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens. Till skillnad från regeringens förslag förutsätts det emellertid i promemorian att den dömda eller någon honom eller henne närstående har ett bestämmande inflytande över den juridiska personen.

Remissinstanserna har – bortsett från vad som följer av *Justitiekanslerns* principiella inställning – inga invändningar.

Skälen för regeringens förslag: Som framhålls i promemorian är det rimligt att förverkande ska kunna ske hos en juridisk person över vilken den dömda – eller någon som är närstående till honom eller henne – har ett bestämmande inflytande och till vilken egendom som utgör utbyte av brottslig verksamhet har överlåtits. Emellertid är detta inte en tillräckligt långtgående lösning. Enligt regeringens mening saknas anledning att använda sig av den begränsning som består i att en viss eller vissa personer ska ha ett bestämmande inflytande över den juridiska personen. I stället bör förverkande kunna ske hos en juridisk person som förvärvat egendom av den dömda och som genom sin ställföreträdare haft vetskap om eller skäligen anledning till antagande om den aktuella egendomens samband med brottslig verksamhet. Härigenom uppnås en reglering som är helt parallell med den som nyss föreslagits i fråga om fysiska personer som på annat sätt än genom bodelning, arv, testamente eller gåva förvärvat egendom av den dömda och därvid varit i ond tro om dess samband med brottslig verksamhet.

6.5 Utredning och talan om förverkande

6.5.1 Behövs det särskilda regler om utredningen?

Regeringens bedömning: Reglerna om förundersökning i brottmål kan tillämpas också vid utredning av en fråga om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. Några särskilda regler om utredningen behövs därför inte.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna ansluter sig till promemorians bedömning eller lämnar den utan erinran. Dock betonar *Kronofogdemyndigheten* att den utredning som ligger till grund för ett yrkande om den nya förverkandeformen måste belysa de ekonomiska förhållandena hos den som avses med yrkandet. Enligt myndigheten får det därför inte råda något tvivel om att t.ex. Kronofogdemyndigheten och Skatteverket har rätt att lämna uppgifter till de brottsutredande myndigheterna, trots att uppgifterna inte behövs för att utreda själva brottsmiss-tanken.

Skälen för regeringens bedömning: Några särskilda regler om utredningen av frågor som rör förverkande finns för närvarande inte. När det ska utredas om det finns förutsättningar att rikta en talan om förverkande mot den som misstänks för ett brott, tillämpas reglerna om förundersökning i brottmål även på utredningen i förverkandefrågan. Vanligen gäller detsamma när en talan om förverkande övervägs mot någon annan än den misstänkte, och förverkandefrågan utreds då inom ramen för förundersökningen om det brott som förverkandet grundas på. Skulle en fråga om förverkande däremot uppkomma utan omedelbart samband med en förundersökning om brott, tillämpas lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. Av den lagen framgår att för förfarandet gäller i tillämpliga delar rättegångsbalkens regler om allmänt åtal för brott på vilket inte kan följa svårare straff än böter. Samtliga bestämmelser i rättegångsbalken som avser brottmål i allmänhet har alltså motsvarande tillämpning på förverkandefrågan, förutsatt att de gäller brott av den angivna svårhetsgraden. Av detta följer bl.a. att reglerna om förundersökning är tillämpliga på en sådan fråga om förverkande.

Det sagda visar att rättegångsbalkens regler om förundersökning blir att tillämpa vid utredning om samtliga befintliga förverkandeformer. Fråga uppkommer nu om det finns anledning att trots detta ha en annan och delvis avvikande ordning för den nya förverkandeformen.

Det står visserligen klart att en utredning av förutsättningarna att tillgripa den nya förverkandeformen i stor utsträckning måste rikta in sig på den berördes ekonomiska förhållanden och att utredningsåtgärderna därmed kan komma att avvika något från vad som vanligen är fallet under en förundersökning. Så finns det t.ex. särskild anledning att undersöka om det råder så stor skillnad mellan den enskildes förvärvsförmåga och innehav av förmögenhetstillgångar att tillgångarna inte gärna kan vara åtkomna på laglig väg. Andra moment i utredningen lär bli att undersöka om det finns billighetsskäl som talar för att förverkande bör underlåtas eller ske partiellt. Inget av det nu nämnda är emellertid så främmande att det inte skulle kunna hanteras inom ramen för en förundersökning. Tvärtom innebär reglerna om förundersökning och den anslutande regleringen av straffprocessuella tvångsmedel att de brottsutredande myndigheterna ges ett mycket gott utgångsläge i sitt arbete med att åstadkomma väl underbyggda yrkanden om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet.

Mot bakgrund av det sagda är det naturligt att förundersökningsreglerna bör vara bestämmande också för utredning om den nya förverkandeformen och att detta ska gälla både när utredningen riktar sig mot den som misstänks för det förverkandeutlösande brottet och när den aktualiseras mot annan. Den valda lösningen innebär att det på samma sätt och i samma omfattning som vid alla andra förundersökningar kommer att va-

ra möjligt för polis och åklagare att vid utredning av förverkandefrågan hämta in uppgifter från andra myndigheter och från t.ex. banker och finansiella företag, trots att uppgifterna i detta fall inte behövs för att utreda en brottsmisstanke. Vad Kronofogdemyndigheten betonar är därmed tillgodosett.

6.5.2 Vem som väcker talan

Regeringens förslag: En fråga om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet ska endast få väckas av åklagaren.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås dock att det dessutom ska finnas möjlighet för domstolen att på eget initiativ besluta om förverkande.

Remissinstanserna: *Åklagarmyndigheten* och *Ekobrottsmyndigheten* anser att det endast ska ankomma på åklagaren att initiera en fråga om förverkande. Övriga remissinstanser tillstyrker promemorians förslag eller lämnar det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Gällande reglering i brottsbalken av frågor om förverkande innebär att en sådan fråga normalt väcks av åklagaren. Emellertid har domstolen också möjlighet att på eget initiativ besluta om förverkande. Till grund för avgörandet ligger i sådana fall de uppgifter som är tillgängliga i målet. Med stöd av 45 kap. 11 § rättegångsbalken har domstolen också möjlighet att förelägga åklagaren att komplettera förundersökningen, om den anser att förverkandefrågan inte är tillfredsställande utredd.

I promemorian föreslås att samma ordning ska tillämpas i fråga om den nya förverkandeformen.

Till grund för ett beslut om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet måste givetvis ligga en betydligt mer omfattande utredning än vad som krävs i flertalet andra förverkandefrågor. För regeringen framstår det som osannolikt att förutsättningarna någonsin skulle vara sådana att en domstol på eget initiativ kunde besluta om sådant förverkande. Mot denna bakgrund saknas anledning att föreskriva att domstolen ska ha möjlighet att ex officio fatta beslut om tillämpning av den nya förverkandeformen. En fråga om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet ska alltså endast få väckas av åklagaren.

6.5.3 Talan mot den som åtalas för det förverkandeutlösande brottet

Regeringens förslag: En talan om förverkande mot den som åtalas för det förverkandeutlösande brottet ska alltid väckas i samband med åtalet. En sådan talan ska inte kunna avskiljas för handläggning i särskild ordning.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna godtar promemorians förslag eller lämnar det utan erinran. Dock menar *Luleå tingsrätt*, *Åkla-*

garmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten att det bör finnas en möjlighet att skilja av talan.

Skälen för regeringens förslag: För regeringen är det en självklar utgångspunkt att en talan om tillämpning av den nya förverkandeformen mot den som åtalas för det förverkandeutlösande brottet bör handläggas och prövas gemensamt med åtalet för detta brott. En sådan talan ska alltså alltid kunna väckas i samband med åtalet.

Fråga uppkommer dock om det finns skäl att föreskriva att en sådan talan ska kunna föras också i särskild ordning eller om en talan om förverkande som väckts i samband med åtalet därefter ska kunna avskiljas för att handläggas separat. Det senare förespråkas av ett par remissinstanser.

Det är en etablerad grundsats att samtliga straffrättsliga reaktioner på ett brott bör tas till prövning i ett sammanhang. Det främsta skälet härtill är att en helhetsbedömning ska kunna göras, bl.a. av proportionaliteten i straffet. Det sagda får anses leda till att det måste krävas starka skäl för att tillåta en prövning i särskild ordning av en straffrättslig reaktion.

Vad som kunde tala för en reglering som tillåter att en talan om förverkande förs i särskild ordning eller att en i samband med åtalet väckt talan avskiljs är bl.a. följande. Den nya förverkandeformen lär ofta komma att aktualiseras i mål där den som misstänks för det förverkandeutlösande brottet är häktad. Därmed gäller korta frister för åtals väckande. I de fall där den misstänkte är häktad och utredningen i förverkandefrågan inte är okomplicerad kunde det göras gällande att det blir svårt för åklagaren att hinna färdigställa förverkandetalan inom den tid som gäller för att väcka åtal. Om det då saknades möjlighet att föra talan i särskild ordning, kunde följden bli att åklagaren avstod från att driva frågan om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. På motsvarande sätt kunde det göras gällande att en i samband med prövningen av åtalet påbörjad handläggning av förverkandefrågan någon gång kunde riskera att dra ut på tiden eller medföra andra olägenheter för rättegången och att en möjlighet att skilja av förverkandefrågan borde finnas.

Regeringen kan för sin del inte se att de skäl som nu nämnts har tillräcklig styrka för att tillåta talan i särskild ordning eller avskiljande.

Att fristerna för åtals väckande kan leda till att tiden för förberedande av en talan om förverkande någon gång kommer att bli knapp kan givetvis inte bestridas. På olika sätt kan det emellertid säkerställas att det finns förutsättningar för en skyndsam hantering. Med tanke på att den nya förverkandeformen främst torde bli att tillämpa mot grovt kriminella kan det t.ex. förutsättas att det hos polismyndigheternas sektioner för kriminalunderrättelsetjänst i många fall redan finns visst underlag för antaganden om vilket utbyte den aktuella brottsliga verksamheten kan ha genererat och på vilka vägar detta utbyte kan ha dolts eller omsatts. Om sådant underlag finns, kommer tidsvinster att göras i utredningen. Vidare får det förutsättas att man på åklagarsidan tidigt uppmärksammar de ärenden där förverkande av utbyte av brottslig verksamhet kan komma i fråga och att förundersökningen inriktas även på den saken.

Att en talan om förverkande som handläggs i samband med ansvarsfrågan någon gång kan leda till vissa olägenheter för rättegången i övrigt får vidare accepteras. När handläggningen i rättegången väl påbörjats är frågan redan utredd från åklagarens sida och talan har lagts fast. Det saknas då anledning att tillåta ett avskiljande.

Det sagda visar alltså att de problem som möjligen kan påvisas med en samtidig handläggning av åtalet och en förverkandefråga kan avhjälpas på andra och mindre ingripande sätt än genom att tillåta att straffrättsliga reaktioner på ett och samma brott tas till prövning i olika sammanhang. En talan om förverkande som riktas mot den som åtalas för det förverkandeutlösande brottet ska därför alltid väckas i samband med åtalet. Någon möjlighet till avskiljande av en på det sättet väckt talan ska inte finnas.

6.5.4 Talan mot annan fysisk person eller juridisk person

Regeringens förslag: En talan mot någon annan än den som åtalas för det förverkandeutlösande brottet ska alltid väckas i särskild ordning. En sådan talan ska väckas inom ett år från det att domen i målet om det förverkandeutlösande brottet vann laga kraft. Bestämmelser om förfarandet tas in i en särskild lag.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås dock att talan ska väckas inom två år från det att domen i målet om det förverkandeutlösande brottet vann laga kraft.

Remissinstanserna: *Sveriges advokatsamfund* anser att förslaget om särskild talan mot annan än den som åtalas för det förverkandeutlösande brottet inte uppfyller kraven på rättvis rättegång. Ingen annan remissinstans motsätter sig förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Flera skäl talar för att det bör föreligga ett lagakraftvunnet avgörande i fråga om åtalet för det förverkandeutlösande brottet innan en talan om förverkande väcks mot någon som inte är tilltalad för det brottet. Komlicerade situationer kan annars uppstå. Så kunde det t.ex. tänkas att talan fördes särskilt mot en anhörig till gärningsmannen och att den saken avgjordes slutligt i tingsrätten, varefter hovrätten på överklagande av den tilltalade rubricerade det brott som ligger till grund för förverkandet på ett annat sätt än tingsrätten. I ett sådant fall torde inte den senare domen kunna läggas till grund för resning såvitt gäller avgörandet mot den anhörige, trots att en samtidig behandling av brottmålet och förverkandet sannolikt skulle ha lett till att han eller hon inte hade drabbats av förverkande.

En talan om förverkande mot en fysisk person som inte åtalas för det förverkandeutlösande brottet eller en juridisk person bör därför alltid förras i särskild ordning, efter det att domen avseende det förverkandeutlösande brottet har vunnit laga kraft. Den frist inom vilken en sådan talan ska väckas bör dock vara kortare än vad som föreslås i promemorian. För regeringen framstår det som en lämplig avvägning att en sådan talan ska väckas inom ett år från det att domen avseende det förverkandeutlösande brottet vann laga kraft.

När det gäller att slå fast ramarna för domstolens handläggning i övrigt av en sådan särskild talan gör regeringen följande överväganden.

Rättegångsbalken innehåller inte några allmänna regler om förfarandet vid förverkande. Från systematiska synpunkter framstår det därför som mindre lämpligt att där ta in de bestämmelser som fordras för att reglera handläggningen av en särskild talan om den nya förverkandeformen. En

del särbestämmelser ges däremot i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. Emellertid reglerar den lagen i huvudsak mera okomplicerade förverkandefrågor av ganska speciell natur och lämpar sig därför dåligt för att hysa de bestämmelser som fordras för handläggningen av mål om den nya formen av förverkande. Dessa bestämmelser bör därför tas in i en särskild lag om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet.

Av den nya lagen bör framgå bl.a. när och under vilka former en särskild talan ska väckas samt hur prövningen i domstol ska gå till. Lagtekniskt bör reglerna hänvisa till vad som gäller för handläggningen av åtal för brott på vilket kan följa fängelse i ett år eller mer. Det innebär bl.a. att talan ska utformas i enlighet med vad som gäller för stämningsansökan i brottmål, att nämndemän ska ingå i rätten när förverkandefrågan avgörs samt att krav på prövningstillstånd inte ska uppställas vid överklagande till hovrätten. Av lagen bör vidare framgå att en fråga om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet kan prövas utan hinder av att den som avses med yrkandet inte har inställt sig till huvudförhandling i målet.

Vad Sveriges advokatsamfund anför om att förslaget om särskild talan inte uppfyller kraven på rättvis rättegång tar huvudsakligen sikte på frågan om rättegångsbiträde och behandlas i avsnitt 6.5.5.

6.5.5 Offentlig försvarare

Regeringens bedömning: Att allmänna brottmålsregler ska tillämpas på en talan om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet innebär att även den mot vilken talan förs i särskild ordning har rätt till offentlig försvarare. Någon regel därom behövs därför inte.

Promemorians bedömning: Frågan berörs inte särskilt i promemorian.

Remissinstanserna: Enligt *Sveriges advokatsamfund* medför promemorians förslag om särskild talan att den som förvärvat egendom av den som åtalas för det förverkandeutlösande brottet kommer att vara sämre ställd i rättssäkerhetshänseende än den tilltalade, eftersom rätt till rättegångsbiträde inte har föreskrivits vid prövning av frågan om förverkande. Ingen annan remissinstans uttalar sig i frågan.

Skälen för regeringens bedömning: Den nya förverkandeformen innebär en förhållandevis långtgående möjlighet till ingrepp av staten i enskildas äganderätt. En talan om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet lär också många gånger komma att bygga på en relativt omfattande utredning, som kan rymma komplicerade juridiska frågeställningar och bevisfrågor. Från rättssäkerhetssynpunkt är det därför angeläget att regleringen tillgodoser enskildas behov av att biträdas av rättegångsbiträde.

Så är också fallet. När talan om förverkande förs mot den som åtalas för det förverkandeutlösande brottet kommer frågan att handläggas inom ramen för brottmålet och den tilltalade biträdas av offentlig försvarare. Samma möjlighet till rättsligt bistånd kommer att kunna erbjudas också den som inte är åtalad och gentemot vilken förverkandeyrkandet därför prövas i särskild ordning. Som framgått av avsnitt 6.5.4 kommer nämli-

gen rättegångsbalkens regler om allmänt åtal för brott för vilket är föreskrivet fängelse i ett år eller däröver att tillämpas på en sådan särskild talan. Detta innebär att reglerna om bl.a. offentlig försvarare blir tillämpliga.

Den rätt till rättsligt biträde som förespråkas av Sveriges advokatsamfund tillgodoses således.

6.6 Vissa andra frågor om den nya förverkandeformen

6.6.1 Förverkande ska kunna ske partiellt eller helt underlåtas

Regeringens förslag: Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet ska inte få beslutas om det är oskäligt. En möjlighet för domstolen att helt underlåta förverkande eller att besluta om partiellt förverkande ska därför finnas.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inga invändningar.

Skälen för regeringens förslag: Som framgått av avsnitt 6.1 ska den nya förverkandeformen – liksom annat förverkande – vara en särskild rättsverkan av brott. Den är alltså inte en form av straff. I stället har straff och förverkande olika utgångspunkter. Straff ska utmätas i förhållande till det konkreta brottets straffvärde. Mellan brottet och påföljden uppställs därmed ett krav på proportionalitet. Något motsvarande gäller inte i fråga om förverkande och även ett relativt obetydligt brott kan därför leda till förverkande som drabbar den enskilde hårt. Så kan t.ex. olovlig körning leda till att gärningsmannens fordon förverkas. Och ett oaktsamt smugglingsbrott kan föranleda förverkande av dyrbart smuggelgods.

Det sagda innebär dock inte att det skulle saknas utrymme för proportionalitetsöverväganden vid förverkande. Tvärtom framgår det av flertalet förverkanderegler att förverkande inte får ske om det skulle vara *uppenbart oskäligt*. Detta gäller t.ex. förverkande av utbyte av ett enskilt brott enligt 36 kap. 1 § brottsbalken. På andra ställen sägs att förverkande inte får ske om det är *oskäligt*. I sistnämnda fall har det alltså bedömts nödvändigt att ge ett något större utrymme för proportionalitetsöverväganden. Så är t.ex. fallet vid förverkande av ekonomisk fördel i näringsverksamhet enligt 36 kap. 4 § brottsbalken. – Om domstolen finner att ett förverkande vore uppenbart oskäligt respektive oskäligt, kan den allt efter omständigheterna antingen helt underlåta förverkande eller besluta om partiellt förverkande.

Eftersom bara allvarliga brott ska kunna utlösa förverkande av utbyte av brottslig verksamhet, torde bristande proportionalitet i och för sig inte bli ett vanligt förekommande problem vid denna förverkandeform. Det måste emellertid beaktas att den nya förverkanderegeln är avsedd att få ett brett tillämpningsområde. Dessutom avviker förutsättningarna för förverkande i flera avseenden väsentligt från vad som annars gäller, nämligen genom att egendomen inte härrör från ett konkret brott, att beviskravet är sänkt och att den som berörs inte behöver ha varit delaktig i eller ens känt till den brottsliga verksamheten. Härtill kommer att möjligheten att tillgripa den nya förverkandeformen inte heller är begränsad vare sig i

tiden eller i form av något lägsta belopp. Mot denna bakgrund står det klart att det kan komma att uppstå situationer där ett förverkande framstår som oskäligt. Saken kan också uttryckas så att det vid denna form av förverkande finns en större risk än annars att förverkande kan leda till stötande resultat.

Det sagda leder till att det vid den nya förverkandeformen bör finnas en möjlighet för domstolen att underlåta förverkande eller att besluta om partiellt förverkande och att denna möjlighet bör vara större än vid annat utbytesförverkande. Av den nya regleringen ska alltså framgå att förverkande av utbyte av brottslig verksamhet inte får ske om det är oskäligt.

Vad som närmare bestämt ska beaktas vid en sådan skälighetsbedömning bör enligt regeringen inte anges i lag. Det är emellertid uppenbart att domstolen vid sin bedömning kan få anledning att ta hänsyn till om den som avses med förverkandet samtidigt åläggs eller tidigare har ålagts annan betalningsskyldighet med koppling till brottsligheten eller egendomen. Vad som främst torde komma i fråga är skattetillegg och tulltilllegg och andra sanktioner av administrativ karaktär. Därutöver kan domstolen ha anledning att beakta sådant som talar för att den mot vilken förverkandeyrkandet riktas har förvärvat egendomen i god tro eller att egendomen varit i vederbörandes besittning under mycket lång tid.

6.6.2 Bör det finnas en möjlighet till omprövning till förmån för den enskilde?

Regeringens bedömning: Det saknas tillräckliga skäl att införa en ordning som innebär att ett lagakraftvunnet beslut om förverkande ska kunna undanröjas och ett förmånligare beslut meddelas, om det efter beslutet framkommer att den hos vilken förverkande skett ålagts annan betalningsskyldighet och denna skyldighet inte beaktats vid domstolens bedömning av förverkandets skälighet.

Regeringens förslag: I stället ska det för vissa slag av betalningsskyldighet föreskrivas att det vid bedömningen av den åtgärdens skälighet ska beaktas om den enskilde på grund av samma felaktighet eller underlåtenhet som föranleder betalningsskyldigheten redan drabbats av förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. Om så är fallet, ska den enskilde helt eller delvis kunna befrias från betalningsskyldigheten.

Promemorians förslag innebär att det införs en möjlighet till omprövning av ett lagakraftvunnet beslut om förverkande och att omprövning ska kunna ske både till den enskildes förmån och men.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker promemorians förslag eller lämnar det utan erinran. Dock anser *Svea hovrätt* och *Falu tingsrätt* att omprövning inte bör kunna ske till men för den hos vilken förverkande skett.

Skälen för regeringens bedömning och förslag: Om det alls ska finnas en möjlighet till omprövning av ett lagakraftvunnet beslut om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet, framstår det för regeringen som klart att den bör begränsas till sådan omprövning som är till förmån för

den hos vilken förverkande skett. Regeringen har alltså i den delen tagit intryck av den synpunkt som anförs av Svea hovrätt och Falu tingsrätt.

Som antytts är emellertid frågan i första hand om en omprövningsmöjlighet över huvud taget ska finnas. I promemorian lämnas ett sådant förslag, som ingen av remissinstanserna motsätter sig. Regeringen gör för sin del följande överväganden.

Av avsnitt 6.6.1 har framgått att en av de omständigheter som domstolen kan ha anledning att beakta vid sin prövning av förverkandets skälighet är om den som avses med förverkandet samtidigt åläggs eller tidigare har ålagts annan betalningsskyldighet. Ibland lär det emellertid förekomma att handläggningen av ett ärende om sådan betalningsskyldighet inte är avslutad eller ens påbörjad när beslutet i förverkandefrågan meddelas. Det kan därför komma att inträffa att den som drabbas av förverkandet i ett senare förfarande åläggs betalningsskyldighet som – om den varit känd vid tidpunkten för beslutet om förverkande – hade medfört att förverkande helt underlåtitts eller i vart fall skett partiellt.

I likhet med vad som uttalas i promemorian anser regeringen att sådana situationer givetvis bör undvikas. Emellertid är det inte självklart att detta ska ske genom införande av ett förhållandevis komplicerat omprövningsinstitut med anslutande förfaranderegler. I stället framstår det som en långt enklare lösning att föreskriva att det i ärendet om den tillkommande betalningsskyldigheten ska beaktas om den enskilde på grund av samma felaktighet eller underlåtenhet som föranleder den skyldigheten redan har drabbats av förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. Om så är fallet, ska betalningsskyldigheten helt eller delvis kunna efterges.

En sådan lösning är lämplig och bör väljas.

Som framhållits i avsnitt 6.6.1 torde en i efterhand beslutad betalningsskyldighet oftast komma att avse skattetillägg eller tulltillägg. Det är därför tillräckligt om det i taxeringslagen, skattebetalningslagen och tullagen införs bestämmelser av den innebörd som nu nämnts. För det fåtal andra fall som eventuellt kan aktualiseras får möjligheten att tillgripa resning anses vara tillfyllest.

6.6.3 Förhållandet mellan förverkande och utmätning

<p>Regeringens bedömning: Bestämmelserna i brottsbalken om förhållandet mellan förverkande och sådan rätt som vunnits genom utmätning bör inte ändras i anledning av den nya förverkandeformen.</p>
--

Promemorians bedömning: Frågan behandlas inte i promemorian.

Remissinstanserna: *Kronofogdemyndigheten* anser att det finns anledning att analysera om de regler som gäller för konkurrens mellan befintliga förverkandeformer och utmätning ska gälla också för den nya förverkandeformen. Enligt myndigheten finns det vidare anledning att på nytt överväga om inte utmätningsborgenärer i vissa fall bör ha samma, mera gynnade ställning vid förverkande som pantbrevsborgenärer och andra rättighetsinnehavare.

Bakgrund: Vid förverkande kan konkurrens uppkomma mellan å ena sidan förverkandet och å andra sidan vissa rättigheter eller andra anspråk på den aktuella egendomen.

I 36 kap. 5 § tredje stycket brottsbalken anges att en *särskild rätt* till egendom som förklaras förverkad består, om inte även den särskilda rätten förklaras förverkad. Enligt motiven avses med uttrycket särskild rätt begränsade sakrätter, t.ex. panträtt, och en säljares rätt till egendom som har sålts under äganderättsförbehåll (se prop. 1968:79 s. 53 och 63). Bestämmelsen motiveras av att ingen ska berövas sin rätt till egendom med mindre en förverkandeförklaring riktas mot honom eller henne. Innebörden av att en särskild rätt förklaras förverkad är att rättigheten upphör.

Hur ett förverkande ska förhålla sig till sådan rätt till egendom som har vunnits genom bl.a. *utmätning* behandlas i 5 § fjärde stycket. Enligt den bestämmelsen ska en sådan rätt upphöra om egendomen förklaras förverkad, såvida det inte av särskild anledning förordnas att rätten ska bestå. Som exempel på vad som kunde utgöra särskild anledning att förordna om rättens bestånd nämns i motiven bl.a. det fallet att utmätning har skett innan brottet begicks (se prop. 1980/81:84 s. 409). Möjligheten till undantag borde emellertid enligt motiven hållas öppen även i andra fall.

Skälen för regeringens bedömning: Det finns för närvarande inte något underlag för regeringens ställningstagande i den generella frågan om utmätningsborgenärer i vissa fall bör ha samma ställning vid förverkande som pantbrevsborgenärer och andra rättighetsinnehavare. Den fråga som Kronofogdemyndigheten väcker kan därför inte nu föranleda någon lagstiftningsåtgärd.

När det så gäller den speciella frågan om dagens reglering av konkurrensen mellan förverkande och utmätning ska tillämpas också på den nya förverkandeformen finner regeringen att så bör vara fallet. Någon anledning att överväga en annan ordning finns inte. Särskilda rättigheter kommer således att bestå även efter ett beslut om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet, såvida inte domstolen förklarar rätten förverkad. I fråga om utmätning kommer ett beslut om förverkande däremot att innebära att den rätt som vunnits genom åtgärden upphör, om inte domstolen beslutar annat. Skulle en tillämpning av den nya förverkandeformen i ett enskilt fall riskera att leda till orimliga konsekvenser för en utmätningsborgenär, finns det således utrymme för domstolen att beakta detta genom att förordna att den rätt som vunnits genom utmätningen ska bestå. Liksom tidigare bör det lämnas till rättstillämpningen att avgöra i vilka fall detta kan bli aktuellt.

7 Bättre möjligheter att säkra verkställighet av förverkande, m.m.

7.1 Vilka ändringar bör övervägas?

Regeringens bedömning: Det finns anledning att överväga om införandet av den nya förverkandeformen bör åtföljas av ändrade regler om straffprocessuella tvångsmedel. Emellertid bör det i detta sammanhang övervägas också mera generellt syftande ändringar såvitt gäller det särskilda tvångsmedlet förvar, vilka ändringar tar sikte på möjligheten att säkra verkställigheten av alla former av anspråk.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inga invändningar.

Skälen för regeringens bedömning: Av avsnitt 6.1 har redan framgått att det är regeringens utgångspunkt att förverkande av utbyte av brottslig verksamhet ska bli ett effektivt och verkningsfullt redskap i kampen mot allvarlig vinningsbrottslighet. Av detta skäl bör det finnas goda möjligheter att så tidigt som möjligt säkra egendom eller tillgångar som kan bli föremål för ett beslut om sådant förverkande. Det är också angeläget att med tvångsmedel kunna säkra den bevisning som behövs för att nå framgång med en talan om förverkande. Mot denna bakgrund bör det undersökas om den nya förverkandeformen för sin effektivitet förutsätter att ändringar görs i reglerna om de straffprocessuella tvångsmedlen beslag, husrannsakan, kroppsvisitation och kvarstad.

Emellertid finns det anledning att också vidga perspektivet. Som framgått av genomgången i avsnitt 4.3 är regleringen av tvångsmedlet förvar i dag ytterst knapphändig och korresponderar inte heller helt med den som gäller för kvarstad, i förhållande till vilket förvar är en provisorisk åtgärd. Andra betydelsefulla skillnader finns också, bl.a. när det gäller verkställigheten av de båda tvångsmedlen. Med hänsyn härtill är det lämpligt att i detta sammanhang överväga ändringar även i fråga om tvångsmedlet förvar, vilka ändringar alltså tar sikte på säkerställande av också andra former av anspråk än förverkande.

7.2 Ändringar i anledning av den nya förverkandeformen

7.2.1 Beslag, husrannsakan och kroppsvisitation

Regeringens förslag: Föremål som kan ha betydelse för utredning om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet ska kunna tas i beslag. För att utröna omständigheter som kan ha betydelse för en sådan utredning ska husrannsakan och kroppsvisitation kunna tillgripas.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian lämnas dock inget förslag i fråga om kroppsvisitation.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker promemorians förslag eller lämnar det utan erinran. För att husrannsakan ska få äga rum anser dock *Justitiekanslern* att det bör krävas att det föreligger någon konkret omständighet som gör att det kan antas bli aktuellt med förverkande.

Skälen för regeringens förslag: För utredning av frågor om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet lär det ofta bli aktuellt att säkra handlingar som ger en uppfattning om den enskildes ekonomiska tillgångar och hur hans eller hennes ekonomi har utvecklats. Så kan det t.ex. vara värdefullt att ta hand om kopior av handlingar som utvisar köp och försäljning av kapitalvaror, tillgodohavanden i utländska banker eller innehav av fastigheter i utlandet. Om sådana handlingar alls finns, torde de oftast kunna påträffas hos den som är misstänkt för det förverkandeutlösande brottet eller hos någon närstående. För att de ska kunna tas om hand fordras att de tas i beslag. Något sådant behöver normalt föregås av

husrannsakan. Enligt regeringens mening torde i vissa fall även kroppsvisitation kunna bli nödvändigt.

Tvångsmedlen beslag, husrannsakan och kroppsvisitation förutsätter på olika sätt en koppling till misstanke om brott. Så får ett föremål tas i beslag, om det kan antas ha betydelse för utredning om brott eller vara avhänt någon genom brott eller förverkat på grund av brott. Husrannsakan och kroppsvisitation får i sin tur företas, om det finns anledning att anta att ett brott som kan föranleda fängelse har begåtts. Mot detta står att förverkande av utbyte av brottslig verksamhet visserligen förutsätter att ett förverkandeutlösande brott har förövats, men typiskt sett kommer att avse utbyte av annan och i viss mening oidentifierad brottslighet. Fråga uppkommer därför vad den nya förverkandeformens särdrag kan betyda för möjligheten att i utredningssyfte använda de aktuella tvångsmedlen.

Nuvarande ordning för utbytesförverkande innebär att förverkande hos den som åtalats för brottet inte kan komma i fråga i anledning av en gärning som inte omfattas av åtalet. Härav följer att de omständigheter som är av intresse för utredningen av förverkandefrågan regelmässigt är relevanta också för utredningen av den åtalade gärningen. Detta innebär i sin tur att det för utredning av förverkandefrågan knappast finns något behov av att tillgripa tvångsmedel vid sidan av dem som kommer i fråga för att säkerställa utredningen av den brottsliga gärningen. Något motsvarande kommer inte att gälla för den nya förverkandeformen. Tvärtom lär det relativt ofta komma att uppstå situationer där det är angeläget att kunna använda beslag, husrannsakan och kroppsvisitation för att säkra bevisning i en utredning om sådant förverkande, men där oklarhet kan råda om gällande reglering möjliggör detta eller där tvångsmedelsanvändningen i vart fall inte är påkallad av själva brottsutredningen. Mot denna bakgrund är det viktigt att det skapas en klart uttalad möjlighet att tillgripa de aktuella tvångsmedlen i direkt syfte att säkerställa utredningen av förverkandefrågan.

Regleringen av beslag, husrannsakan och kroppsvisitation bör därför anpassas för användning i anslutning till den nya förverkandeformen. Något krav av det slag som förordas av Justitiekanslern – att det ska föreligga konkreta omständigheter som gör att det kan antas bli aktuellt med sådant förverkande – bör därvid inte uppställas. Enligt regeringens mening är det skydd för den enskilde som följer av gällande reglering tillfyllest även för det nya ändamålet.

7.2.2 Frågor om kvarstad

Regeringens bedömning: Någon lagstiftningsåtgärd fordras inte för att kvarstad ska kunna tillgripas i ett mål om den nya förverkandeformen. Att kvarstad i förverkandesammanhang kan riktas mot annan än den misstänkte följer redan av rättspraxis och behöver inte nu bli föremål för reglering.

Promemorians bedömning och förslag: I överensstämmelse med regeringens bedömning uttalas i promemorian att någon lagändring inte behövs för att kvarstad ska kunna tillämpas i ett mål om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. Däremot föreslår promemorian att det i lag

tydliggörs att det i mål om förverkande är möjligt att rikta ett yrkande om kvarstad mot annan än den som är misstänkt i brottmål.

Remissinstanserna: Med hänvisning till att den nya förverkandeformen avser egendom som inte härrör från ett enskilt brott menar *Justitiekanslern* och *Ekobrottsmyndigheten* att kvarstadsbestämmelsen förefaller vara i behov av ändring. *Åklagarmyndigheten* anser för sin del att det i mål om förverkande bör vara möjligt att rikta kvarstadsyrkande mot annan än den som är misstänkt i brottmål redan vid den tidpunkt då den misstänkte kan bli föremål för tvångsmedel.

Skälen för regeringens bedömning

Vad betyder det att någon undandrar sig att betala värdet av förverkad egendom som kan antas komma att ådömas "på grund av brottet"?

Av avsnitt 4.3 har framgått att kvarstad får meddelas, om någon är skäligen misstänkt för brott och om det skäligen kan befaras att han eller hon undandrar sig att betala bl.a. värdet av förverkad egendom som kan antas komma att bli ådömt på grund av brottet (26 kap. 1 § rättegångsbalken).

När det ska undersökas hur tvångsmedlet kvarstad förhåller sig till den nya förverkandeformen uppkommer till en början frågan om det – vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet – låter sig sägas att det är "på grund av" det förverkandeutlösande brottet som någon ådöms en skyldighet att betala värdet av förverkad egendom. I promemorian uttalas att så måste vara fallet, eftersom den nya förverkandeformen är en särskild rättsverkan av brott och att det därför finns en erforderlig koppling mellan detta brott och det som förverkas. Enligt regeringens mening har det inte framkommit någon omständighet som motiverar en annan slutsats än den som uttalas i promemorian. Om kraven i övrigt är uppfyllda, finns det således förutsättningar att även vid den nya förverkandeformen tillgripa kvarstad mot den som befaras undandra sig att betala värdet av förverkad egendom. Någon ändring av kvarstadsbestämmelsen är alltså inte erforderlig.

Yrkande om kvarstad mot annan än den misstänkte

Det finns inget i kvarstadsbestämmelsens ordalydelse som ger vid handen att tvångsmedlet skulle kunna tillgripas mot någon annan än den som är misstänkt i brottmål. Att så är fallet följer emellertid av ett avgörande av Högsta domstolen, i vilket slås fast att reglerna om kvarstad i brottmål i vissa fall kan tillämpas när en talan om förverkande riktar sig mot eller ska rikta sig mot någon annan än den misstänkte (se NJA 1983 s. 570, där yrkande om kvarstad framställdes mot ett handelsbolag).

Till grund för avgörandet ligger en tolkning av lagen (1986:1009) om förfarandet vid förverkande i vissa fall m.m. (jfr avsnitt 6.5.4). Enligt lagens 2 § gäller rättegångsbalkens regler om åtal för brott på vilket inte kan följa svårare straff än böter, när en talan om förverkande förs mot någon annan än den som är tilltalad för brott. I avgörandet uttalar Högsta domstolen att denna hänvisning till reglerna om åtal får anses innefatta även hänvisning till bestämmelserna om kvarstad i brottmål och att vad som sägs i 26 kap. 1 § rättegångsbalken om den som är skäligen miss-

tänkt och dennes egendom i ett sådant fall i stället får anses avse den mot vilken det skäligen kan finnas anspråk på förverkande och dennes egendom.

Av rättspraxis följer alltså redan att det i ett mål om förverkande finns möjlighet att tillgripa kvarstad mot annan än den som är misstänkt i brottmål och att detta gäller alldeles oavsett om den mot vilken talan riktas är en fysisk eller juridisk person. När det ska säkerställas att det också i mål om den nya förverkandeformen blir möjligt att använda tvångsmedlet kvarstad mot annan än den misstänkte är det givetvis en möjlighet att förlita sig på denna rättspraxis. Som framgått av avsnitt 6.5.4 föreslås en särskild förfarandelag för den nya förverkandeformen, enligt vilken rättegångsbalkens regler om åtal för brott på vilket kan följa fängelse i ett år eller mer ska vara bestämmande för förfarandet när en talan om förverkande förs mot någon annan än den misstänkte. Med tillämpning av de principer som uttalas i 1983 års avgörande skulle hänvisningen till reglerna om åtal också i detta fall få anses innefatta även hänvisning till bestämmelserna om kvarstad i brottmål.

En annan möjlighet är att genom ändringar i rättegångsbalken göra det tydligt – i linje med 1983 års avgörande – att kvarstad i vissa fall av talan om förverkande kan riktas direkt mot annan än den misstänkte. Ett förslag med denna innebörd lämnas i promemorian. Regeringen kan emellertid se flera skäl som talar emot något sådant. Så skulle en reglering av det slaget bl.a. innebära ett brott mot systematiken i rättegångsbalken, eftersom balkens bestämmelser om tvångsmedel tar sikte på den som är misstänkt i brottmål. Till skillnad från vad som antas i promemorian skulle en sådan ändring inte heller lämpligen kunna begränsas till anspråk på förverkande. Överväganden skulle fordras också i fråga om andra av de anspråk som nämns i 26 kap. 1 § rättegångsbalken, t.ex. företagsbot och sådant skadestånd som en målsägande yrkar solidariskt av den misstänkte och en juridisk person. En ändring i rättegångsbalken av det slag som förordas i promemorian måste alltså ses i ett större sammanhang. Något underlag för regeringens ställningstagande i detta hänseende finns emellertid inte för närvarande. Promemorians förslag kan därför inte nu föranleda någon lagstiftningsåtgärd.

Av det som nu sagts följer alltså att en tillämpning av de principer som slagits fast i rättspraxis kommer att innebära att kvarstad även i ett mål om den nya förverkandeformen kan riktas mot annan än den misstänkte. Någon reglering fordras inte för att åstadkomma detta.

En anslutande fråga är emellertid i vilket skede det ska vara möjligt att rikta yrkande om kvarstad mot någon annan än den misstänkte, när syftet är att säkra verkställigheten av ett framtida beslut om den nya förverkandeformen. Åklagarmyndigheten anser för sin del att detta bör vara möjligt redan vid den tidpunkt när kvarstad kan beslutas i fråga om den misstänkte.

Regeringen ser annorlunda på saken. Flera omständigheter bidrar nämligen till att den ordning som förespråkas av Åklagarmyndigheten inte är genomförbar.

Ett yrkande om kvarstad får visserligen framställas mot annan än den brottsmisstänkte redan innan talan om förverkande väckts mot honom eller henne. Detta är en följd av Högsta domstolens uttalanden i NJA 1983 s. 570 och kommer att ha tillämpning även på den nya förverkandefor-

men. Bifalls yrkandet, ska domstolen samtidigt bestämma den tid inom vilken talan om förverkande ska väckas. Denna tid får inte vara längre än vad som är oundgängligen erforderligt (jfr 26 kap. 5 § rättegångsbalken).

Av avsnitt 6.5.4 har emellertid framgått att en talan om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet som riktas mot någon annan än den som åtalas för det förverkandeutlösande brottet alltid ska väckas i särskild ordning och att detta aldrig får ske förrän det föreligger ett lagakraftvunnet avgörande i anledning av åtalet för det förverkandeutlösande brottet. Det säger sig självt att det i många fall kan komma att ta relativt lång tid innan den sistnämnda förutsättningen är uppfylld. Om det därför vid ett och samma tillfälle meddelades beslut om kvarstad mot inte bara den tilltalade utan också den som inte är misstänkt för brott, skulle domstolen i det senare fallet inte kunna bestämma en så snäv frist för väckande av förverkandetalan som rättegångsbalken kräver. Tvärtom skulle tvångsmedlet behöva bestå under avsevärt längre tid mot den som inte är misstänkt i brottmålet än mot den misstänkte själv. Något sådant är inte rimligt.

När kvarstad tillgrips mot den misstänkte sker detta i regel redan före åtals väckande. Av det nu sagda har framgått att det i ett mål om den nya förverkandeformen inte finns förutsättningar att på ett så tidigt stadium meddela kvarstad mot annan än den misstänkte. Detta utesluter dock inte i och för sig att det mot en sådan person någon gång kommer att kunna beslutas om kvarstad innan det föreligger ett lagakraftvunnet avgörande i målet om det förverkandeutlösande brottet. Men oftast lär detta – på grund av den snäva frist inom vilken förverkandetalan därefter måste väckas – komma att avse situationer där ett lagakraftvunnet avgörande är relativt nära förestående.

7.3 Nya regler om tvångsmedlet förvar

7.3.1 Ett utökat tillämpningsområde

Regeringens förslag: All egendom som kan beläggas med kvarstad – dvs. både fast och lös egendom – ska också kunna tas i förvar genom beslut av åklagare. På samma sätt som vid beslag ska det vara möjligt att lämna kvar viss egendom i innehavarens vård. En polismans rätt att i brådskande fall besluta om förvar ska vara begränsad till lös egendom.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian förslås dock att polismans rätt att besluta om förvar ska vara begränsad till pengar och andra föremål.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker promemorians förslag eller lämnar det utan erinran. Enligt *Rikspolisstyrelsen* är det dock angeläget att en polisman ska ha befogenhet att tillfälligt ta även kontotillgångar i förvar. *Kronofogdemyndigheten* framhåller att införandet av en möjlighet att ta fast egendom i förvar medför behov av ändringar i bl.a. jordabalkens bestämmelser om när ansökningar om inteckning och inskrivning av nyttjanderätt ska avslås.

Skälen för regeringens förslag

Allmänt om formerna för förvar, m.m.

Det är viktigt att det finns goda möjligheter att utan dröjsmål säkra tillgångar hos banker och andra finansiella institut, eftersom det numera är lätt att flytta sådana tillgångar både inom landet och från ett land till ett annat. Det är också angeläget att alla typer av tillgångar – även fast egendom – kan säkras på ett så tidigt stadium som möjligt. För regeringen står det därför klart att tillämpningsområdena för förvar och kvarstad bör stämma överens.

Reglerna om tvångsmedlet förvar bör också anpassas till det moderna samhällets krav. Så måste det t.ex. vara möjligt att säkra egendom också på annat sätt än genom att egendomen tas om hand. Framför allt finns det ett stort behov av att snabbt kunna säkra medel som finns tillgängliga på bankkonton, hos fondbolag eller i värdepå eller som förvaltas på liknande sätt. Det är angeläget att det i sådana fall redan genom ett meddelande från behörig myndighet till den som förvaltar medlen kan säkerställas att tillgångarna inte flyttas eller betalas ut. En bestämmelse med denna innebörd bör därför tas in i rättegångsbalken.

Gällande reglering om förvar medger inte heller att ett föremål som tagits i förvar kan lämnas kvar i innehavarens vård. En motsvarande möjlighet finns däremot såvitt gäller beslag. Det säger sig självt att en sådan möjlighet är angelägen även i fråga om förvar. I särskild mån gäller förstås detta när det är ett skrymmande föremål som tas i förvar. Men möjligheten kan komma till användning även i andra sammanhang, t.ex. när det är fråga om levande djur som av lämplighetsskäl inte bör flyttas eller när det som tas i förvar är ett värdefullt föremål som kräver särskilt omhändertagande. En möjlighet att lämna kvar ett förvarstaget föremål i innehavarens vård bör därför införas. Givetvis bör en sådan möjlighet – i likhet med vad som är fallet beträffande beslag – kombineras med en bestämmelse om att den gentemot vilken förvar beslutats inte får överlåta egendomen eller förfoga över den på annat sätt till skada för den vars intressen förvarsbeslutet ska skydda. Härtill kommer att ett beslut om förvar inte bör hindra att egendomen utmäts eller tas i förvar eller beläggs med kvarstad för annan fordran. En sådan ordning överensstämmer med vad som gäller för kvarstad (16 kap. 14 och 15 §§ utsökningsbalken).

Ett utökat tillämpningsområde för förvar aktualiserar frågan om vem som fortsättningsvis ska ha att fatta beslut om tvångsmedlet. För närvarande har både åklagare och annan undersökningsledare den befogenheten. I brådskande fall får åtgärden dessutom vidtas av polisman, som då skyndsamt ska anmäla saken hos undersökningsledaren eller åklagaren (26 kap. 3 § rättegångsbalken). Enligt regeringens mening framstår en så vid krets av beslutsfattare inte som ändamålsenlig när förvar nu föreslås kunna tillgripas i fråga om all typ av egendom och ett förvarstaget föremål ska kunna lämnas kvar i annans vård. Något sådant ställer nämligen betydligt högre krav på juridisk kompetens hos beslutsfattaren. Med det utökade tillämpningsområde som nu föreslås i fråga om förvar faller det sig i stället naturligt att beslut om tvångsmedlet som huvudregel bara ska kunna fattas av åklagare.

Emellertid kommer det även framöver att finnas ett behov av att polismän i brådskande fall tar *lös egendom* i förvar i avvaktan på beslut av åklagare. En bestämmelse därom bör därför finnas även fortsättningsvis. Vad Rikspolisstyrelsen anför om att polismän bör ha befogenhet att ta i förvar också tillgodohavanden på bankkonton och medel som förvaltas på liknande sätt är därmed tillgodosett.

Särskilt om förvar av fast egendom

Av jordabalken följer att en ansökan om inteckning eller inskrivning av nyttjanderätt i en fastighet som har belagts med kvarstad ska avslås, om ett ärende angående anteckning om åtgärden har tagits upp senast på den dag då inteckning eller inskrivning söks (22 kap. 3 § första stycket 6 och 23 kap. 2 § första stycket 7). Som framhålls av Kronofogdemyndigheten bör det av dessa bestämmelser framgå att en ansökan om inteckning eller inskrivning ska avslås också om fastigheten tagits i förvar. Därigenom säkerställs att värdet av en fastighet som har tagits i förvar inte urholkas innan den har belagts med kvarstad.

Härutöver anser Kronofogdemyndigheten att det behövs en bestämmelse om att åklagaren ska vara skyldig att genast underrätta Inskrivningsmyndigheten när fast egendom tas i förvar. Regeringen ansluter sig till denna synpunkt. En regel av den innebörden behövs för att förhindra bl.a. godtrosförvärv. Den kan ges genom förordning.

7.3.2 Vissa frågor om förfarandet

Regeringens förslag: Det införs regler om att protokoll ska föras över förvar och att egendomen ska vårdas väl. Att proportionalitetsprincipen tillämpas på tvångsmedlet ska framgå av lag.

Promemorians förslag överensstämmer i allt väsentligt med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker promemorians förslag eller lämnar det utan erinran. Dock anser *Kronofogdemyndigheten* att förslaget bör kompletteras med bestämmelser om att bevis ska överlämnas till den hos vilken egendomen tas i förvar och att det bör klargöras huruvida ett beslut om förvar ska kunna överklagas särskilt.

Skälen för regeringens förslag: Det är en naturlig utgångspunkt att samma rättssäkerhetsgarantier bör gälla vid användning av tvångsmedlet förvar som vid andra straffprocessuella tvångsmedel. Så är för närvarande inte fallet i följande tre hänseenden. Dessa brister bör botas.

Den första bristen består i att det inte finns någon regel som föreskriver att protokoll ska föras över förvar. En bestämmelse bör därför införas enligt vilken protokoll ska föras både över själva förrättningen och över det som tas i förvar. Regelen bör utformas efter förebild av den reglering som gäller för beslag. Som Kronofogdemyndigheten påpekar bör det därutöver finnas en möjlighet för den vars egendom tagits i förvar att få ett bevis om förvarstagandet. En bestämmelse om detta bör också införas.

Den andra bristen är att det inte finns någon bestämmelse om vård av det som tagits i förvar. En sådan bestämmelse finns däremot i fråga om beslag, enligt vilken beslagtagen egendom ska vårdas väl och hållas under noggrann tillsyn (27 kap. 10 § rättegångsbalken). Det allmännas ansvar för hanteringen av egendom som har tagits i förvar är därmed – utan sakliga skäl – mindre tydligt än vad som är fallet i fråga om egendom som tagits i beslag. En regel bör därför införas av innebörd att egendom som tagits i förvar ska vårdas väl och hållas under noggrann tillsyn.

En tredje brist är att det inte klart utsägs att proportionalitetsprincipen är tillämplig på förvar. Ett tydligt uttalande om principens tillämpning finns däremot i fråga om kvarstad (26 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken). Det innebär att kvarstad får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som den innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse. Visserligen har det ansetts att proportionalitetsprincipen även utan uttryckligt lagstadgande är tillämplig på alla straffprocessuella tvångsmedel (se prop. 1988/89:124 s. 28). När det emellertid i fråga om andra tvångsmedel framgår av lag att proportionalitetsprincipen ska tillämpas, saknas anledning att tillämpa en annan ordning när det gäller förvar. Det bör alltså i lag anges att principen tillämpas även på detta tvångsmedel.

För det fall ett beslut om förvar fattas, gäller för närvarande följande ordning för det fortsatta förfarandet. Undersökningsledaren eller åklagaren ska senast inom fem dagar ge in en framställning om kvarstad till rätten. Om en sådan framställning inte görs eller om rätten ogillar kvarstadsyrkandet, ska den förvarstagna egendomen omedelbart återställas. Bifalls däremot yrkandet, ska egendomen – om rätten inte beslutar annat – vara kvar i myndighetens vård intill dess att kvarstadsbeslutet har verkställts (26 kap. 4 § rättegångsbalken). Mot den angivna bakgrunden reser Kronofogdemyndigheten frågan om ett beslut om förvar ska kunna överklagas särskilt. Enligt regeringens mening saknas anledning att införa en sådan klagomöjlighet. I stället är nuvarande reglering tillräcklig, när den föreskriver att åklagaren senast fem dagar efter ett beslut om förvar ska ge in en framställning om kvarstad. Detta säkerställer att ett förvarstagande – såvida det inte redan dessförinnan hävs – alltid och omgående kommer under domstols prövning.

7.3.3 Tvångsmedel för att söka efter egendom som kan tas i förvar

Regeringens förslag: Husrannsakan och kroppsvisitation ska få användas i syfte att söka efter egendom som kan tas i förvar. Den grundläggande förutsättningen för användning av dessa tvångsmedel – att fängelse kan följa på brottet – ska alltid vara uppfylld.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inga invändningar.

Skälen för regeringens förslag: Enligt gällande ordning saknas möjlighet att besluta om tvångsmedel i syfte att söka efter egendom som kan tas i förvar. Däremot får husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning användas för att söka efter egendom som kan tas i beslag. Om

egendom då påträffas som kan tas i förvar, får beslut om detta meddelas. Den påvisade skillnaden är sakligt omotiverad och för med sig en risk att tvångsmedlen används felaktigt.

Givetvis bör det inte vara slumpen som avgör om egendom kan säkras genom förvar. Det är också otillfredsställande om den misstänkte har tillgångar som inte kan säkras omedelbart, trots att det finns tydliga tecken på att han eller hon försöker skaffa undan dem. Av dessa skäl bör polis och åklagare ha möjlighet att aktivt söka efter och säkra tillgångar innan rätten fattar beslut i kvarstadsfrågan. Detta kan enklast åstadkommas genom en utvidgning av tillämpningsområdet för husrannsakan och kroppsvisitation på så sätt att dessa tvångsmedel får användas också för att söka efter egendom som kan tas i förvar. En sådan utvidgning ska därför ske.

Beslut om husrannsakan förutsätter att det är fråga om ett brott på vilket fängelse kan följa. Detsamma gäller beslut om kroppsvisitation. Något motsvarande krav uppställs däremot inte i fråga om förvar, eftersom detta tvångsmedel är avsett att komma till användning även vid bötesbrott. Det anförda innebär att det för användning av husrannsakan och kroppsvisitation i förvarssammanhang måste krävas att fängelse kan följa på brottet.

7.3.4 Anslutande lagändringar

Regeringens förslag: Vid utredning av brott som avses i lagen om straff för smuggling ska tjänstemän inom Tullverket och Kustbevakningen ha samma rätt som polismän att ta egendom i förvar.

Regeringens bedömning: Det saknas underlag för att nu överväga en ändring av tillämpningsområdet för förvar enligt lagen om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens såvitt gäller frågan om befogenheten för tjänstemän inom Tullverket och Kustbevakningen. Frågan om förvar i betalningssäkringssammanhang berörs inte i promemorian.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker promemorians förslag eller lämnar det utan invändning. Emellertid anser *Kustbevakningen* att en motsvarande befogenhet bör framgå även av lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning, när det gäller brott mot inresebestämmelser. *Skatteverket* och *Kronofogdemyndigheten* betonar att reglerna om förvar i lagen (1978:880) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter bör ändras på samma sätt som reglerna om förvar i rättegångsbalken.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Befogenheten för tjänstemän inom Tullverket och Kustbevakningen att ta egendom i förvar

När det gäller smugglingsbrott, tullbrott och vissa andra brott har tjänstemän vid Tullverket eller Kustbevakningen samma rätt som en polisman att ta egendom i beslag, om syftet med beslaget är att säkra bevisning el-

ler förverkande (22 § lagen [2000:1225] om straff för smuggling). Någon regel som ger dem rätt att ta egendom i förvar finns däremot inte. Leds förundersökningen av en tjänsteman vid Tullverket, har tjänstemannen formellt sett samma rätt som andra undersökningsledare att besluta om förvar. Denna möjlighet torde dock sällan utnyttjas. Skulle t.ex. en större summa pengar anträffas i samband med ett gripande för narkotikasmuggling, tas som regel pengarna tillfälligt i beslag. Om frågan aktualiseras utan samband med gripande, brukar ledningen av förundersökningen överlämnas till åklagare som då kan fatta beslut i frågan.

En viktig förutsättning för att regleringen om förverkande av utbyte av brott och av annan vinning ska bli verkningsfulla instrument i kampen mot vinningsbrottsligheten är att de brottsbekämpande myndigheterna på ett tidigt stadium kan säkra ekonomiska tillgångar. Mot den bakgrunden får det anses vara en brist i den nuvarande regleringen att tjänstemän vid Tullverket inte har befogenhet att i samma utsträckning som polismän ta egendom i förvar. En sådan rätt bör därför införas genom en ny regel i lagen om straff för smuggling.

Även för tjänstemän vid Kustbevakningen finns behov av en befogenhet att i samma omfattning som polismän få ta egendom i förvar. Så kan det t.ex. inträffa att Kustbevakningen stoppar en båt i vilken det smugglas narkotika och där det samtidigt påträffas stora penningbelopp. Om pengarna inte har direkt samband med brottet – och därför inte kan förverkas som hjälpmedel eller utbyte – eller behövs som bevisning, kan de inte tas i beslag. Med en reglering av det slag som nyss föreslagits för Tullverkets vidkommande skulle de däremot kunna tas i förvar. Den nya regeln i lagen om straff för smuggling bör därför vara tillämplig också på tjänstemän vid Kustbevakningen.

Frågan är dock om ytterligare befogenheter bör tillföras. Kustbevakningen anför att rätten att ta egendom i förvar även bör tillkomma kustbevakningstjänstemän när dessa bedriver övervakning enligt lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning. Emellertid är tjänstemännens befogenheter enligt den lagen för närvarande begränsade. Så har de t.ex. inte rätt att ta egendom i beslag utan endast att verkställa beslut om beslag. Något underlag för regeringen att i detta lagstiftningsärende överväga en påtaglig utökning av kustbevakningstjänstemäns befogenheter finns inte. Den väckta frågan kan därför inte nu föranleda någon lagstiftningsåtgärd.

Förvar enligt lagen om betalningssäkring

I lagen (1978:880) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter (betalningssäkringslagen) finns bestämmelser om betalningssäkring av en gäldenärs egendom för att säkerställa betalning av fordran på skatt, tull eller avgift. Om det finns fara för att lös egendom som kan bli föremål för betalningssäkring undanskaffas, får sådan egendom tas i förvar (16 §). Har egendom tagits i förvar, ska Skatteverket så snart det kan ske och senast fem dagar därefter göra framställning om betalningssäkring hos länsrätten (17 §).

Förvar enligt betalningssäkringslagen förhåller sig alltså till betalningssäkring på i huvudsak samma sätt som förvar enligt rättegångsbalken för-

håller sig till kvarstad. I likhet med Skatteverket och Kronofogdemyndigheten kunde det därför hävdas att de skäl som har anförts för att utvidga tillämpningsområdet för rättegångsbalkens regler om förvar gör sig gällande också i fråga om förvar enligt betalningssäkringslagen. Emellertid saknar regeringen underlag för ett sådant ställningstagande. Att i detta sammanhang utvidga tillämpningsområdet även för förvar enligt betalningssäkringslagen kan därför inte komma i fråga.

8 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2008. Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet ska inte få beslutas om det förverkandeutlösande brottet har begåtts före ikraftträdandet. I vissa fall av förverkande hos den som förvärvat egendom av gärningsmannen ska äldre bestämmelser gälla, trots att det förverkandeutlösande brottet begåtts efter ikraftträdandet. För ändringarna i brottsbalken krävs övergångsbestämmelser av denna innebörd. Andra övergångsbestämmelser behövs inte.

Promemorians förslag: Såvitt gäller övergångsbestämmelserna överensstämmer promemorians förslag i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås dock inte någon särskild övergångsbestämmelse för vissa fall av förverkande hos den som förvärvat egendom av den som begått det förverkandeutlösande brottet.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker promemorians förslag eller lämnar det utan erinran. Dock anser *Hovrätten för Västra Sverige*, *Stockholms tingsrätt* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* att inte bara det förverkandeutlösande brottet ska ha förövats efter ikraftträdandet, utan också den brottsliga verksamhet som genererat det utbyte som avses med förverkandeyrkandet. *Domstolsverket* är inne på samma linje, men betonar att synpunkten gör sig starkast gällande vid förverkande hos annan än den som åtalats för det förverkandeutlösande brottet.

Skälen för regeringens förslag: Förverkanderambeslutet skulle ha varit genomfört senast den 15 mars 2007. Mot denna bakgrund är det givetvis angeläget att de lagändringar som fordras för att Sverige ska uppfylla sin utestående förpliktelse enligt rambeslutet – genomförandet av dess artikel 3 – kan träda i kraft så snart som möjligt. Så torde dock inte kunna ske förrän den 1 juli 2008.

I frågan om behovet av övergångsbestämmelser gör regeringen följande överväganden.

Enligt 2 kap. 10 § regeringsformen får straff eller annan brottspåföljd inte ådömas för gärning som inte var belagd med brottspåföljd när den förövades. Vad som sägs om brottspåföljd ska därvid gälla även förverkande och annan särskild rättsverkan av brott. Motsvarande begränsning i fråga om retroaktiv strafflagstiftning och tillämpning följer av artikel 7 i Europakonventionen. Där föreskrivs bl.a. att strängare straff inte får utmätas än vad som var tillämpligt vid den tidpunkt då brottet begicks. En-

ligt konventionsorganens praxis avses med straff inte bara själva påföljden, utan även andra direkta verkningar. Så har Europadomstolen i ett par avgöranden ansett att förverkande har ett preventivt syfte med åtskilliga drag påminnande om straffpåföljd. En retroaktiv tillämpning av bestämmelser om förverkande har därför ansetts konventionsstridig (se Eur. Court H.R., *Welch v. the United Kingdom* judgment of 9 February 1995, Series A no. 307-A).

Det sagda visar att de föreslagna bestämmelserna i brottsbalken måste förses med en övergångsbestämmelse av innebörd att den nya förverkandeformen bara får tillämpas, om det förverkandeutlösande brottet har begåtts efter ikraftträdandet. Frågan är emellertid om detta är tillräckligt.

Rättssäkerhetens krav bjuder att den som begår ett brott också har möjlighet att överblicka konsekvenserna av sitt handlande. Synbarligen mot denna bakgrund ifrågasätter ett par remissinstanser om utbyte av brottslig verksamhet som bedrivits före de nya bestämmelsernas ikraftträdande ska kunna bli föremål för förverkande bara av det skälet att det förverkandeutlösande brottet begåtts efter ikraftträdandet. Skilda synsätt gör sig gällande här. Å ena sidan kan påstås att förbudet mot retroaktiv strafflagstiftning skulle innebära att varje reaktion som är strängare än den som kunde följa vid tidpunkten för den aktuella *brottsliga verksamheten* är otillåten. Å andra sidan kan hävdas att hänsyn uteslutande ska tas till hur regleringen tedde sig vid gärningstillfället, dvs. när det *förverkandeutlösande brottet* begicks.

Regeringen ansluter sig till det sistnämnda synsättet, som innebär att gärningsmannen har att ta i beräkning att förverkande av utbyte av också relativt långt tillbaka i tiden liggande brottslig verksamhet kan komma i fråga så snart han eller hon efter ikraftträdandet begår ett förverkandeutlösande brott. Detta är en följd av den nya förverkandeformens grundläggande konstruktion såsom särskild rättsverkan av – eller reaktion på – ett enda brott, nämligen det förverkandeutlösande brottet. Det är således inte fråga om att genom en ny straffrättslig reglering beivra brottsliga gärningar som ligger i tiden före de nya bestämmelsernas ikraftträdande.

Slutsatsen av det hittills sagda är alltså att det i fråga om gärningsmannen och den som på annat sätt medverkat till det förverkandeutlösande brottet inte fordras annan övergångsbestämmelse än att äldre bestämmelser ska tillämpas på brott som begåtts före ikraftträdandet.

Emellertid gör sig andra hänsyn gällande då förverkande av utbyte av brottslig verksamhet kommer i fråga hos någon annan än den som begått det förverkandeutlösande brottet. Att regeringen föreslår en sådan möjlighet i fråga om den som förvärvat egendomen av gärningsmannen har framgått av avsnitt 6.5.4.

Det är gärningsmannens agerande – att begå det förverkandeutlösande brottet – som initierar frågan om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet även gentemot den som förvärvat egendom av honom eller henne. Förvärvarens möjligheter att förutse konsekvenserna av sin åtgärd att förvärva egendomen är därmed rent allmänt ganska begränsade. Detta är emellertid en nödvändig följd av den nya förverkandeformens konstruktion och måste accepteras. Som påpekas av Domstolsverket hamnar saken dock i ett annat läge om förverkande hos förvärvaren aktualiseras av ett förverkandeutlösande brott som visserligen begåtts efter de nya bestämmelsernas ikraftträdande, men där det som yrkas förverkat är egen-

dom som vederbörande redan före ikraftträdandet förvärvat av gärningsmannen. Med särskild styrka får detta anses gälla när förvärvet skett genom familjerättsligt fång. I fall som dessa kan det inte uteslutas att förvärvaren hade avstått från transaktionen, om reglerna om den nya förverkandeformen varit i kraft vid förvärvstillfället. Goda skäl kan därför anföras för den lösning som Domstolsverket antyder och som innebär att en särskild övergångsbestämmelse uppställs för just dessa fall. Av övergångsbestämmelsen ska framgå att – trots att det förverkandeutlösande brottet har begåtts efter ikraftträdandet – äldre bestämmelser gäller vid förverkande hos någon som före ikraftträdandet förvärvat egendomen genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva.

Utöver vad som nu föreslagits i fråga om brottsbalken fordras inga andra övergångsbestämmelser.

9 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen kan väntas leda till vissa kostnadsökningar för rättsväsendets myndigheter. Kostnadsökningarna bedöms för närvarande kunna finansieras inom ramen för befintliga anslag. För enskilda innebär förslagen inte några ökade kostnader eller administrativa bördor.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har inga invändningar.

Skälen för regeringens bedömning: De föreslagna lagändringarna innebär att möjligheterna att förverka brottsvinster förbättras och att straffprocessuella tvångsmedel i ökad omfattning kan användas för att säkra tillgångar inför verkställighet av beslut om förverkande.

Enligt den bedömning som kan göras för närvarande får ett aktivt utnyttjande av dessa nya möjligheter antas leda till vissa kostnadsökningar för rättsväsendets myndigheter. Någon mer betydande ökning av antalet ärenden hos polis och åklagare torde det dock inte bli fråga om, låt vara att förekommande ärenden om den nya förverkandeformen i vissa fall kan komma att föranleda relativt stora utredningsinsatser. Inte heller lär lagändringarna få någon nämnvärd inverkan på antalet mål i domstolarna. Skälet härtill är att talan om den nya förverkandeformen i de allra flesta fall kommer att föras i anslutning till åtalet för det förverkandeutlösande brottet. För Tullverket, Kustbevakningen och Kronofogdemyndigheten kan inte förutses annat än en obetydlig ökning av antalet ärenden.

Det anförda leder till att uppkommande kostnadsökningar för närvarande bedöms kunna finansieras inom ramen för befintliga anslag.

De föreslagna lagändringarna innebär inte några ökade kostnader eller administrativa bördor för enskilda.

10 Författningskommentar

10.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

36 kap. Om förverkande av egendom, företagsbot och annan särskild rättsverkan av brott

Förverkande av utbyte

1 § Utbyte av *ett* brott enligt denna balk *ska* förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt. Detsamma gäller vad någon har tagit emot som ersättning för kostnader i samband med ett brott, om mottagandet utgör brott enligt denna balk. I stället för det mottagna får dess värde förklaras förverkat.

Om inte annat är särskilt föreskrivet, *ska* bestämmelserna i första stycket också tillämpas i fråga om utbyte av *ett* brott och ersättning för kostnader i samband med *ett* brott enligt annan lag eller författning, om det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än ett år.

I paragrafen anges vad som gäller i fråga om förverkande av utbyte av ett enskilt brott. Ett par redaktionella ändringar har gjorts för att understryka skillnaden mellan denna förverkandeform och förverkande av utbyte av brottslig verksamhet, som behandlas i 1 b §.

1 a § Vid bedömningen av om det är uppenbart oskäligt att förklara utbyte av *ett* brott förverkat *ska* bland andra omständigheter beaktas om det finns anledning att anta att skadeståndsskyldighet i anledning av brottet kommer att åläggas eller annars bli fullgjord.

Enligt 1 § ska förverkande av utbyte av ett enskilt brott inte ske, om det vore uppenbart oskäligt. I förevarande paragraf anges vissa omständigheter som ska beaktas vid den bedömningen.

En redaktionell ändring motsvarande den i 1 § har gjorts i *första stycket*. Det tidigare *andra stycket* har flyttats till 1 c §.

1 b § *Döms någon för ett brott för vilket är föreskrivet fängelse i sex år eller mer och har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, ska även i annat fall än som avses i 1 § egendom förklaras förverkad, om det framstår som klart mera sannolikt att den utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat.*

Har brottet varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte, gäller första stycket också om någon döms för

1. människohandel enligt 4 kap. 1 a § fjärde stycket, koppleri, ocker, grovt brott, olovlig befattning med falska pengar, grovt brott, eller grovt dobbleri,

2. narkotikabrott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller olovlig befattning med narkotikaprekursorer enligt 3 b § första stycket samma lag,

3. dopningsbrott enligt 3 § första stycket lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller grovt dopningsbrott enligt 3 a § samma lag,

4. narkotikasmuggling enligt 6 § första stycket lagen (2000:1225) om straff för smuggling, eller

5. människosmuggling enligt 20 kap. 8 § första stycket utlänningslagen (2005:716) eller organiserande av människosmuggling enligt 20 kap. 9 § första stycket samma lag.

Vad som sägs om förverkande i första och andra styckena gäller också om någon döms för försök, förberedelse eller stämpling till ett brott som avses där.

Förverkande enligt denna paragraf får inte beslutas om det är oskäligt.

Paragrafen är ny och utgör en central del av det svenska genomförandet av artikel 3 i förverkanderambeslutet. Övervägandena finns i avsnitt 6.2–6.4 och 6.6.

Första stycket

Enligt första stycket ska förverkande under vissa förutsättningar ske även i annat fall än då egendomen visas utgöra utbyte av ett enskilt brott. Vad som avses med förverkandet ska då vara egendom som utgör utbyte av brottslig verksamhet.

En förutsättning för ett sådant förverkande är att någon döms för ett brott för vilket är föreskrivet fängelse i sex år eller mer. Att maximistraf-fet uppgår till den angivna nivån är således tillräckligt. Det saknar vidare betydelse om vederbörande döms som gärningsman eller som anstiftare eller medhjälpare. Av tredje stycket framgår att domen inte behöver avse ett fullbordat brott.

Att någon döms för ett brott med den angivna straffskalan är emellertid inte ensamt tillräckligt. Det aktuella brottet ska också ha varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte. Genom detta krav träffas för det första brott där det som förutsättning för straffansvar uppställs att gärningen innebär vinning (t.ex. grovt bedrägeri eller grov förskingring). För det andra träffas därigenom brott för vilka vinningsrekvisit inte uppställs men som i det enskilda fallet har gett eller haft förutsättningar att ge utbyte. För att ett brott ska hänföras till denna kategori fordras att åklagaren med uppfyllande av sedvanliga beviskrav kan visa att brottet – t.ex. ett brott enligt 3 kap. brottsbalken – verkligen varit så beskaffat, dvs. begåtts i vinstsyfte. För det tredje träffas brott utan vinningsrekvisit men som till sin karaktär – och således utan att det behöver följa av omständigheterna i det enskilda fallet – är sådana att de kan ge utbyte. Till denna kategori torde kunna hänföras t.ex. smuggling och narkotikabrottslighet som består i överlåtelse eller förvärv i överlåtelsetyfte av narkotika. Att något utbyte inte behöver ha uppkommit följer av ordalydelsen. Inte i något fall krävs det att ett eventuellt utbyte har kommit gärningsmannen till del. Att annan beretts vinning är tillräckligt.

Om någon således döms för ett förverkandeutlösande brott – dvs. ett brott för vilket är föreskrivet fängelse i sex år eller mer och som i enlighet med det sagda har varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte – ska förverkande ske. Förverkandet är alltså en särskild rättsverkan av det brottet.

Förverkande enligt förevarande paragraf är subsidiärt i förhållande till annat utbytesförverkande och kan därför bara komma i fråga om den aktuella egendomen inte kan bli föremål för förverkande enligt dessa andra bestämmelser. Detta kommer till uttryck på så sätt att en tillämpning av paragrafen leder till att egendom ska förklaras förverkad ”även i annat fall än som avses i 1 §”. Det är vidare inte obligatoriskt att förverka utbyte av brottslig verksamhet. Anvisningen att förverkande ”ska” ske modi-

fieras nämligen genom fjärde stycket, enligt vilket förverkande inte får beslutas om det är oskäligt. På grund härav kan domstolen helt eller delvis underlåta att förklara egendom förverkad, även om de formella förutsättningarna skulle vara uppfyllda.

Vad som kan bli föremål för förverkande enligt förevarande paragraf är egendom som utgör utbyte av brottslig verksamhet. Till skillnad från vad som är fallet vid utbytesförverkande enligt 1 § fordras således inte att det som förverkas kan knytas till ett visst konkret brott. Åklagaren är därmed befriad från att behöva ange eller bevisa från vilket eller vilka enskilda brott som egendomen härrör eller att på annat sätt precisera vari den brottsliga verksamheten består. Inte heller krävs för förverkande att den som döms för det förverkandeutlösande brottet själv varit delaktig i eller haft kännedom om den brottsliga verksamheten.

Det är åklagaren som har bevisbördan för att den egendom som avses med förverkandeyrkandet utgör utbyte av brottslig verksamhet. Sambandet mellan egendomen och den brottsliga verksamheten behöver emellertid inte styrkas fullt ut. För att förverkande ska få ske är det tillräckligt att det framstår som klart mera sannolikt att egendomen utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet.

Det uppställda beviskravet ligger mellan ”sannolikt” och ”ställt utom rimligt tvivel” och är konstruerat i särskilt syfte att möjliggöra sambandsbedömningar som består i att mot varandra väga konkurrerande och var för sig mer eller mindre sannolika förklaringar till en viss egendoms ursprung. En helhetsbedömning ska därvid göras. Av särskild betydelse vid en sådan bedömning torde oftast bli bl.a. egendomens beskaffenhet och de omständigheter under vilka den påträffats samt hur allt detta förhåller sig till vederbörandes personliga och ekonomiska förhållanden.

Vad som allmänt sett talar för att viss egendom utgör utbyte av brottslig verksamhet är att tillgångarna framstår som orimliga med hänsyn till innehavarens reella möjligheter att på laglig väg bygga upp och bibehålla en förmögenhet. Om man hos någon som saknar förvärvsinkomst anträffar dyra kapitalvaror eller lyxartiklar, är detta givetvis sådant som kan tyda på att egendomen inte har åtkommit på laglig väg. Även den omständigheten att en opåkallat stor summa pengar förvaras i en bostad eller lokal kan indikera något motsvarande. Det finns då anledning att anta att det kan röra sig om medel som på grund av sitt brottsliga ursprung inte kan hanteras med anlitan av bank eller finansieringsföretag. Att dyrbar egendom påstås ha förvärvats mot kontant betalning och utan samtidigt upprättande av handlingar som styrker köp och försäljning är ytterligare omständigheter som kan tyda på att egendomen utgör utbyte av brottslig verksamhet.

Vad som å andra sidan kan tala emot att det är fråga om sådant utbyte är att den hos vilken egendomen anträffas har förvärvsinkomster i paritet med vad som kan krävas för att anskaffa egendomen eller att vederbörande i annat fall ger en rimlig förklaring till innehavet. En sådan förklaring kan givetvis behöva ta sikte även på närståendes ekonomiska förhållanden. Att det finns fullständig dokumentation om olika ekonomiska transaktioner och att normala betalningssätt därvid kommit till användning är också sådant som kan tala emot att egendomen har sitt ursprung i brottslig verksamhet.

I sista meningen anges att i stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat. Såväl sak- som värdetförverkande ska alltså kunna komma i fråga. Detta överensstämmer med vad som gäller för annat utbytesförverkande.

Andra stycket

Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet kan i vissa fall komma i fråga även utan att någon döms för ett brott med sådan straffskala som anges i första stycket. Detta framgår av andra stycket, som räknar upp de brottstyper vid vilka detta kan ske. Även i dessa fall är det en förutsättning för förverkande att brottet har varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte. På samma sätt som är fallet vid brotten enligt första stycket saknar det vidare betydelse om domen avser gärningsmannaskap eller anstiftan eller medhjälp. Att domen inte heller behöver avse ett fullbordat brott framgår av tredje stycket.

För inget av de brott som anges i förevarande stycke är det föreskrivet fängelse i sex år eller mer. I något fall lär det därför kunna inträffa att straffvärdet av ett sådant i och för sig förverkandeutlösande brott kan vara lågt. Detta torde särskilt kunna bli fallet om åtalet för ett sådant brott bifalls endast delvis. Av fjärde stycket framgår att det i ett sådant fall finns möjlighet för domstolen att helt underlåta att förverka egendom eller att besluta om partiellt förverkande.

Tredje stycket

Av tredje stycket framgår att vad som sägs om förverkande i första och andra styckena också tillämpas om någon döms för försök, förberedelse eller stämpling till ett brott som avses där.

Fjärde stycket

Lika litet som annat förverkande enligt brottsbalken är förverkande av utbyte av brottslig verksamhet avsett att vara obligatoriskt. Detta kommer till uttryck i fjärde stycket, som föreskriver att förverkande enligt förevarande paragraf inte får beslutas om det är oskäligt.

En av de omständigheter som bör kunna beaktas vid en sådan bedömning är om straffvärdet av det förverkandeutlösande brottet är lågt. Detta kan någon gång inträffa, i synnerhet om det förverkandeutlösande brottet är något av de särskilt angivna brotten i andra stycket. I särskild mån gäller givetvis detta om åtalet för brottet endast delvis leder till bifall.

Vad som i övrigt torde bli aktuellt att beakta vid en bedömning av förverkandets skälighet är bl.a. om åtgärden i förening med påföljden för det aktuella brottet utgör en alltför kraftig reaktion på brottsligheten. Även sådant som att annan betalningsskyldighet ålagts den tilltalade – t.ex. i form av skattetillägg och liknande avgifter – är av beskaffenhet att kunna beaktas. En annan faktor som kan behöva tas i beaktande är den tid under vilken egendomen innehafts av den mot vilken en talan om förverkande riktas. Om egendomen varit i vederbörandes besittning under lång tid är detta en omständighet som kan föranleda att förverkandet någon gång

kan anses oskäligt. Likaså bör det kunna tillmätas betydelse att handläggningen av ett åtal eller en förverkandefråga tagit ovanligt lång tid hos de brottsutredande myndigheterna och domstolen. Om en sådan tidsutdräkt har varit utan den enskildes förskyllan, bör den kunna verka i mildrande riktning. Slutligen måste givetvis risken för överförverkande vägas in. Därmed avses att förverkandet kommer att omfatta mer än vad som utgjort den totala vinsten av brottsligheten.

Om domstolens bedömning utmynnar i att förverkande är oskäligt, kan den alltefter omständigheterna välja att antingen helt underlåta åtgärden eller besluta om partiellt förverkande.

1 c § Som utbyte av ett brott eller av brottslig verksamhet anses vid förverkande även egendom som har trätt i stället för utbyte, avkastning av utbyte samt avkastning av det som trätt i stället för utbyte.

Paragrafen är ny och utgörs i allt väsentligt av den bestämmelse som tidigare funnits i 1 a § andra stycket. Genom den nya placeringen – och genom att det numera talas också om utbyte av brottslig verksamhet – klargörs att paragrafen är tillämplig också vid förverkande enligt 1 b §.

Hos vem förverkande får ske, m.m.

5 § Förverkande till följd av brott av egendom eller dess värde enligt 1, 1 a och 2–4 §§ får, om inte annat har föreskrivits, ske hos

- a) gärningsmannen eller annan som medverkat till brottet,
- b) den i vars ställe gärningsmannen eller annan medverkande var,
- c) den som genom brottet beretts vinning eller näringsidkare som avses i 4 §,
- d) den som efter brottet förvärvat egendomen genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva eller som efter brottet förvärvat egendomen på annat sätt och därvid haft vetskap om eller skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottet.

Tillhörde egendomen vid brottet inte någon av dem som anges i första stycket a–c, får den inte förklaras förverkad. Egendom som enligt 1 a § ska anses som utbyte får dock förklaras förverkad om den egendom, som den förverkade egendomen trätt i stället för, vid brottet tillhörde någon av dem som anges i första stycket a–c.

Av paragrafen framgår hos vilka personer förverkande får ske. Genom en redaktionell ändring i första stycket klargörs att paragrafen ska tillämpas på alla i 36 kap. reglerade förverkandeformer utom den nya förverkandeformen i 1 b §. Någon saklig ändring följer alltså inte härav. Andra stycket har endast undergått en redaktionell ändring. De tidigare tredje och fjärde styckena har flyttats till 5 b §.

5 a § Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 1 b § får ske hos

1. gärningsmannen eller annan som medverkat till det brott som förverkandet grundas på,
2. den som förvärvat egendomen genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva,

3. den som förvärvat egendomen på annat sätt och därvid haft vetskap om eller skäligen anledning till antagande om egendomens samband med brottslig verksamhet.

Bestämmelser om förfarandet vid en talan om förverkande hos dem som avses i första stycket 2 och 3 finns i lagen (2008:000) om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall.

Paragrafen är ny och anger hos vem förverkande av utbyte av brottslig verksamhet kan komma i fråga. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

I första stycket redovisas i fyra punkter hos vem förverkande av utbyte av brottslig verksamhet får ske.

Första punkten har sin motsvarighet i punkten a i 5 § första stycket. En skillnad består dock givetvis i att förevarande punkt avser endast det förverkandeutlösande brottet, inte den brottslighet som genererat utbytet.

Enligt andra punkten får förverkande ske hos den som förvärvat egendomen genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva. Förekommande begrepp har samma innebörd här som i första ledet av punkten d i 5 § första stycket. En följd av regleringen är att förverkande i dessa fall kan ske oberoende av om mottagaren varit i god tro eller ej.

Av tredje punkten framgår att förverkande kan ske hos den som förvärvat egendomen på annat sätt – dvs. på annat sätt än som följer av andra punkten – och därvid haft vetskap om eller skäligen anledning till antagande om egendomens samband med brottslig verksamhet. Vad som därmed kommer i fråga är t.ex. köp eller byte av egendom. Till skillnad från vad som är fallet i andra punkten uppställs ett krav på ond tro hos förvärvaren.

Förverkande kan ske hos såväl fysiska som juridiska personer. I det senare fallet kommer kravet på ond tro givetvis att träffa den juridiska personens företrädare.

I andra stycket erinras om att bestämmelser om förfarandet vid en talan om förverkande hos dem som avses i första stycket 2 och 3 finns i lagen om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall. Den särskilda förfarandelagen gäller alltså endast dem som inte åtalas för det förverkandeutlösande brottet.

5 b § Särskild rätt till egendom som förklaras förverkad består, om inte även den särskilda rätten förklaras förverkad.

Sådan rätt som har vunnits genom utmätning upphör, om egendomen förklaras förverkad, såvida det inte av särskild anledning förordnas att rätten ska bestå.

Paragrafen är ny och utgörs i allt väsentligt av de tidigare tredje och fjärde styckena i 5 §. Genom den nya placeringen klargörs att bestämmelserna gäller också när förverkande av utbyte av brottslig verksamhet sker hos någon av dem som anges i 5 a §. I andra stycket har därutöver den sakliga ändringen gjorts, att bestämmelsen inte längre talar om sådan rätt som har vunnits genom betalningssäkring. Ändringen är påkallad av att betalningssäkring sedan den 1 juli 1994 inte föranleder utmätningssverkan.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

2. För brott begångna före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser. Även om ett brott har begåtts efter ikraftträdandet, gäller dock äldre bestämmelser vid förverkande hos någon som avses i 5 a § första stycket 2 och vars förvärv har skett före ikraftträdandet.

Enligt punkten 1 träder lagen i kraft den 1 juli 2008.

I enlighet med allmänna principer blir lagen tillämplig endast på brott som har begåtts efter ikraftträdandet. Av *punkten 2* framgår att äldre bestämmelser ska gälla för brott som har begåtts före ikraftträdandet. Att detta inte hindrar att förverkande sker av utbyte av sådan brottslig verksamhet som hänför sig till tiden före ikraftträdandet framgår av övervägandena, som finns i avsnitt 8. En särskild övergångsbestämmelse gäller vidare för det fallet att någon genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva har förvärvat egendomen före ikraftträdandet. Trots att det förverkandeutlösande brottet har begåtts efter ikraftträdandet, ska äldre bestämmelser gälla vid förverkande hos en sådan förvärvare.

10.2 Förslaget till lag om förfarandet vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet i vissa fall

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om förfarandet vid prövning av en fråga om sådant förverkande som avses i 36 kap. 1 b § brottsbalken, när frågan inte rör någon som är tilltalad för brott.

Paragrafen ger besked om lagens tillämpningsområde. Lagen är bara tillämplig när en talan om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet förs mot någon annan än gärningsmannen eller den som har medverkat till det förverkandeutlösande brottet. Det är alltså när talan förs mot någon av dem som anges i 36 kap. 5 a § första stycket 2 och 3 brottsbalken som lagen ska tillämpas, dvs. den som förvärvat egendomen genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva eller på annat sätt och i det sistnämnda fallet haft vetskap om eller skäligen anledning till antagande om egendomens samband med brottslig verksamhet.

2 § En fråga som avses i 1 § prövas av tingsrätten efter särskild talan. Om inte annat framgår av denna lag, gäller för en sådan talan i tillämpliga delar reglerna i rättegångsbalken om åtal för brott för vilket är föreskrivet fängelse i ett år eller mer.

Av paragrafen framgår på vilket sätt och med tillämpning av vilka regler en talan om förverkande ska föras. Övervägandena finns i avsnitt 6.5.4.

En talan om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet ska alltid föras i särskild ordning, om den riktar sig mot någon annan än gärningsmannen eller den som har medverkat till det förverkandeutlösande brottet. För en sådan talan ska som huvudregel gälla reglerna i rättegångsbalken om åtal för brott som har ett års fängelse eller mer i straffskalan. Det

innebär bl.a. att talan ska utformas i enlighet med vad som gäller för stämningens ansökan i brottmål, att nämndemän ska ingå i rätten när förverkandefrågan prövas samt att krav på prövningstillstånd inte ska uppställas vid överklagande till hovrätten. Som framgår av avsnitt 7.2.2 får hänvisningen till reglerna om åtal anses innefatta även hänvisning till bestämmelserna om kvarstad i brottmål, vilket innebär att kvarstad (och därmed även förvar) kan tillgripas mot den som blir föremål för en talan enligt denna lag. På grund av hänvisningen blir det vidare möjligt att i utredningssyfte använda de straffprocessuella tvångsmedel som kan tillgripas vid misstanke om brott som träffas av straffskaleavgränsningen.

De bestämmelser i rättegångsbalken som pekas ut genom paragrafen blir tillämpliga bara i den mån annat inte framgår av lagen i övrigt. Sådana från rättegångsbalken avvikande regler ges i 3 och 4 §§.

3 § En talan enligt denna lag får inte väckas förrän domen i målet om åtal för det brott som enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken kan föranleda förverkandet har vunnit laga kraft. Talan ska väckas inom ett år därefter.

Paragrafen anger att en talan om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet inte får väckas förrän det föreligger ett lagakraftvunnet avgörande i målet om det förverkandeutlösande brottet. En talan ska väckas inom ett år från det att domen i det aktuella brottmålet vann laga kraft. Övervägandena finns i avsnitt 6.5.4.

4 § Utfärdas stämning, ska den mot vilken talan riktas föreläggas att inställa sig till huvudförhandling med erinran om att målet kan komma att avgöras trots att han eller hon har inställt sig endast genom ombud eller uteblivit.

I paragrafen anges att ett mål om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet kan avgöras, trots att den mot vilken talan riktas inte har inställt sig personligen. Detta är en avvikelse från vad som hade gällt, om rättegångsbalkens regler om åtal tillämpats även i detta hänseende (jfr 46 kap. 15 a §). Övervägandena finns i avsnitt 6.5.4.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

Enligt bestämmelsen träder lagen i kraft den 1 juli 2008.

10.3 Förslaget till lag om ändring i taxeringslagen (1990:324)

5 kap. Särskilda avgifter

14 § Den skattskyldige ska helt eller delvis befrias från särskild avgift om felaktigheten eller underlåtenheten framstår som ursäktlig eller om det annars skulle

vara oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp. Om den skattskyldige delvis befrias från avgiften, ska den sättas ned till hälften eller en fjärdedel.

Vid bedömningen om felaktigheten eller underlåtenheten framstår som ursäktlig ska det särskilt beaktas om denna kan antas ha

1. berott på den skattskyldiges ålder, hälsa eller liknande förhållande,
2. berott på att den skattskyldige har felbedömt en skatteregel eller betydelsen av de faktiska förhållandena, eller
3. föranletts av vilseledande eller missvisande kontrolluppgifter.

Vid bedömningen av om det annars skulle vara oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp ska det särskilt beaktas om

1. avgiften inte står i rimlig proportion till felaktigheten eller underlåtenheten,
2. en oskäligt lång tid har förflutit efter det att Skatteverket har funnit anledning att anta att den skattskyldige ska påföras skattetillägg utan att den skattskyldige kan lastas för dröjsmålet, eller
3. felaktigheten eller underlåtenheten även har medfört att den skattskyldige fällts till ansvar för brott enligt skattebrottslagen (1971:69) eller drabbats av förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.

Paragrafen anger de förutsättningar under vilka en skattskyldig kan befrias från särskild avgift, t.ex. skattetillägg, trots att förutsättningarna i övrigt för att ta ut sådan avgift föreligger. Tredje punkten i tredje stycket har ändrats. Övervägandena finns i avsnitt 6.6.2.

Ändringen innebär att det vid bedömningen av om det annars skulle vara oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp särskilt ska beaktas också det förhållandet att den skattskyldige drabbats av förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken. Det krävs därvid att det förverkandeutlösande brottet är det skattebrott som också ligger till grund för den särskilda avgiften.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

Enligt bestämmelsen träder lagen i kraft den 1 juli 2008.

10.4 Förslaget till lag om ändring i skattebetalningslagen (1997:483)

15 kap. Särskilda avgifter

10 § Den skattskyldige ska helt eller delvis befrias från särskild avgift om felaktigheten eller underlåtenheten framstår som ursäktlig eller om det annars skulle vara oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp. Om den skattskyldige delvis befrias från avgiften, ska den sättas ned till hälften eller en fjärdedel.

Vid bedömningen av om felaktigheten eller underlåtenheten framstår som ursäktlig ska det särskilt beaktas om denna kan antas ha berott på

1. den skattskyldiges ålder, hälsa eller liknande förhållande, eller
2. att den skattskyldige har felbedömt en skatteregel eller betydelsen av de faktiska förhållandena.

Vid bedömningen av om det annars skulle vara oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp *ska* det särskilt beaktas om

1. avgiften inte står i rimlig proportion till felaktigheten eller underlåtenheten,
2. en oskäligt lång tid förflutit efter det att Skatteverket har funnit anledning att anta att den skattskyldige *ska* påföras skattetillägg utan att den skattskyldige kan lastas för dröjsmålet, eller
3. felaktigheten eller underlåtenheten även har medfört att den skattskyldige har fällts till ansvar för brott enligt skattebrottslagen (1971:69) *eller drabbats av förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.*

Paragrafen anger de förutsättningar under vilka en skattskyldig kan befrias från särskild avgift, t.ex. skattetillägg, trots att förutsättningarna i övrigt för att ta ut sådan avgift föreligger. Tredje punkten i tredje stycket har ändrats. Övervägandena finns i avsnitt 6.6.2.

Ändringen innebär att det vid bedömningen av om det annars skulle vara oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp särskilt ska beaktas också det förhållandet att den skattskyldige drabbats av förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken. Det krävs därvid att det förverkandeutlösande brottet är det skattebrott som också ligger till grund för den särskilda avgiften.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

Enligt bestämmelsen träder lagen i kraft den 1 juli 2008.

10.5 Förslaget till lag om ändring i tullagen (2000:1281)

8 kap. Tulltillägg och förseningsavgift

10 § Gälldenären respektive deklaranter *ska* helt eller delvis befrias från tulltillägg respektive förseningsavgift om felaktigheten eller underlåtenheten framstår som ursäktlig eller om det annars skulle vara oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp.

Vid bedömningen av om felaktigheten eller underlåtenheten framstår som ursäktlig *ska* det särskilt beaktas om denna kan antas ha

1. stått i samband med gälldenärens respektive deklarantens ålder, hans eller hans ombuds hälsa eller liknande förhållanden, eller
2. berott på att gälldenären respektive deklaranter har felbedömt reglerna eller betydelsen av de faktiska förhållandena.

Vid bedömningen av om det annars skulle vara oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp *ska* det särskilt beaktas om

1. avgiften inte står i rimlig proportion till felaktigheten eller underlåtenheten,
2. en oskäligt lång tid förflutit efter det att Tullverket har funnit anledning att anta att gälldenären respektive deklaranter *ska* påföras avgift utan att han kan lastas för dröjsmålet, eller
3. felaktigheten eller underlåtenheten även har medfört att gälldenären respektive deklaranter har fällts till ansvar för brott enligt lagen (2000:1225) om straff för smuggling eller 10 kap. denna lag *eller drabbats av förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.*

Deklaranten får helt eller delvis befrias från förseningsavgift även när underlåtenheten är obetydlig.

Paragrafen anger de förutsättningar under vilka en gäldenär eller deklaratant kan befrias från särskild avgift, t.ex. tulltillägg, trots att förutsättningarna i övrigt för att ta ut sådan avgift föreligger. Tredje punkten i tredje stycket har ändrats. Övervägandena finns i avsnitt 6.6.2.

Ändringen innebär att det vid bedömningen av om det annars skulle vara oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp särskilt ska beaktas också det förhållandet att gäldenären eller deklaratanten drabbats av förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken. Det krävs därvid att det förverkandeutlösande brottet är det smugglingsbrott som också ligger till grund för den särskilda avgiften.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

Enligt bestämmelsen träder lagen i kraft den 1 juli 2008.

10.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd

23 § Om det inte är uppenbart oskäligt, ska följande egendom förklaras förverkad:

1. produkt som varit föremål för brott enligt denna lag eller värdet på en sådan produkt,
2. utbyte av brott enligt denna lag,
3. vad någon tagit som ersättning för kostnader i samband med ett brott enligt denna lag, eller värdet av det mottagna, om mottagandet utgör brott enligt denna lag.

En produkt som avses i första stycket 1 eller en särskild rätt till produkten får inte förklaras förverkad, om produkten eller rättigheten efter brottet förvärvats av någon som inte haft vetskap om eller skäligen anledning till antagande om egendomens samband med brottet. Vid förverkande enligt första stycket 1 av en produkt gäller inte bestämmelserna i 36 kap. 5 § första och andra styckena brottsbalken om hos vem förverkande får ske.

Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får förklaras förverkad, om förverkandet behövs för att förebygga brott enligt denna lag eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat. I 36 kap. 5 och 5 b §§ brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

I stället för förverkande enligt tredje stycket av egendomen eller dess värde får rätten föreskriva att någon åtgärd vidtas med egendomen som förebygger fortsatt missbruk av den. I sådana fall får även en del av egendomens värde förklaras förverkat.

Paragrafen anger vad som ska gälla i fråga om förverkande i anledning av brott enligt lagen. En ändring har gjorts i anledning av att bestämmelserna i 36 kap. brottsbalken om särskild rätt till förverkad egendom numera finns i 5 b §.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

Enligt bestämmelsen träder lagen i kraft den 1 juli 2008.

10.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (2006:1329) om handel med vissa varor som kan användas till dödsstraff eller tortyr, m.m.

7 § Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får förklaras förverkad, om förverkandet behövs för att förebygga brott enligt denna lag eller det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som har varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat. I 36 kap. 5 och 5 b §§ brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

I stället för förverkande av egendomen eller dess värde får rätten besluta att någon åtgärd vidtas med egendomen som förebygger fortsatt missbruk av den. I sådana fall får dock även en del av egendomens värde förklaras förverkat.

Paragrafen anger vad som ska gälla i fråga om förverkande av egendom som använts som hjälpmedel eller varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt lagen. En ändring har gjorts i anledning av att bestämmelserna i 36 kap. brottsbalken om särskild rätt till förverkad egendom numera finns i 5 b §.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

Enligt bestämmelsen träder lagen i kraft den 1 juli 2008.

10.8 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

26 kap. Om kvarstad

3 § I avvaktan på rättens beslut om kvarstad får åklagaren ta egendom i förvar.

Om det är fara i dröjsmål, får en polisman ta lös egendom i förvar. En sådan åtgärd ska skyndsamt anmälas till åklagaren, som omedelbart prövar om egendomen ska förbli i förvar.

Förvar får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den som beslutet avser eller något annat motstående intresse.

I paragrafen ges regler om tvångsmedlet förvar, som är en provisorisk åtgärd i avvaktan på rättsens beslut i en fråga om kvarstad. Första och andra styckena har ändrats. Tredje stycket är nytt. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.1 och 7.3.2.

Ändringen i *första stycket* innebär att beslutsbefogenheten som huvudregel endast tillkommer åklagare och att all slags egendom kan komma i fråga för förvar. Genom beslut av åklagare kan således fast egendom lika väl som alla former av lös egendom – inklusive banktillgodohavanden och andra fordringsrätter – tas i förvar. Genom ändringen uppnås att tillämpningsområdet för förvar fullt ut korresponderar med det som gäller för kvarstad.

Av *andra stycket* framgår att en polisman i brådskande fall har rätt att ta egendom i förvar. Liksom tidigare är denna rätt inskränkt till lös egendom. Härmed avses för det första lösa saker, dvs. varje slag av rörligt fysiskt föremål samt levande djur. Till följd härav omfattas således pengar. Men även annan lös egendom än lösa saker omfattas, dvs. sådant som aktier och andra värdepapper, fordringar, hyresrätter, bostadsrätter och byggnader på annans mark. Har en polisman tagit lös egendom i förvar, ska åklagaren skyndsamt underrättas om åtgärden. Detta ankommer på den polisman som har svarat för förvarstagandet. Normalt torde en sådan underrättelse kunna fullgöras genom att protokoll över åtgärden omedelbart sänds till åklagaren.

I *tredje stycket* har tagits in en proportionalitetsregel av samma innebörd som uppställs för andra straffprocessuella tvångsmedel i rättegångsbalken (jfr 26 kap. 1 § andra stycket såvitt gäller kvarstad och 27 kap. 1 § tredje stycket i fråga om beslag m.m.).

3 a § *Om det som tagits i förvar är ett föremål och om det kan ske utan fara för att föremålet går förlorat och annars är lämpligt, får det lämnas kvar i innehavarens besittning. Avser beslutet om förvar en fordran eller annan rättighet, ska gäldenären eller annan förpliktad meddelas förbud att fullgöra sin förpliktelse till annan än Kronofogdemyndigheten.*

Har egendom tagits i förvar, får ägaren eller innehavaren inte överlåta egendomen eller förfoga över den på annat sätt till skada för den vars intressen förvarsbeslutet ska skydda. I fråga om utmätning av egendom som tagits i förvar gäller vad som är föreskrivet i 16 kap. 15 § utskningsbalken om utmätning av egendom som belagts med kvarstad för fordran.

Det som tagits i förvar ska vårdas väl och hållas under noggrann tillsyn.

I paragrafen, som är ny, ges vissa regler om den verkan som följer av ett beslut om förvar och om förfarandet med det som tagits i förvar. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.1 och 7.3.2.

Av *första stycket* framgår att det är möjligt att lämna kvar ett förvarstaget föremål i innehavarens besittning. Detta överensstämmer med vad som redan gäller i fråga om tvångsmedlet beslag. Förutsättningarna för att föremålet ska få lämnas kvar är att det inte finns någon risk för att det går förlorat och att det även i övrigt är lämpligt. Avser ett beslut om för-

var en fordringsrätt, t.ex. ett banktillgodohavande, ska gäldenären förbjudas att fullgöra sin förpliktelse till någon annan än Kronofogdemyndigheten. Detta motsvarar vad som gäller vid verkställighet av kvarstad (6 kap. 3 § utsökningsbalken). Den som bryter mot ett sådant förbud kan göra sig skyldig till överträdelse av myndighets bud enligt 17 kap. 13 § brottsbalken.

I *andra stycket* anges att egendom som har tagits i förvar inte får överlåtas. Ägaren eller innehavaren får inte heller i övrigt förfoga över den på ett sätt som är skadligt för det intresse som säkringsåtgärden avser att skydda. Regeln har utformats efter förebild av vad som gäller i fråga om bl.a. beslag (27 kap. 10 § rättegångsbalken) och verkställighetsåtgärder enligt utsökningsbalken. En överträdelse av förbudet aktualiserar straffansvar för överträdelse av myndighets bud. Detta förutsätter dock att den drabbade har informerats om konsekvenserna av beslutet. Såvitt gäller den konflikt som kan uppkomma mellan utmätning och förvar hänvisas i stycket till 16 kap. 15 § utsökningsbalken, som reglerar utmätning av kvarstadsbelagd egendom. Av hänvisningen följer att det förhållandet att egendom har tagits i förvar i och för sig inte hindrar att den blir föremål för utmätning eller tas i förvar även för en annan, konkurrerande fordran. Om det emellertid finns annan egendom att tillgå för utmätning eller förvar för den konkurrerande fordringen, ska den egendomen i första hand tas i anspråk. Detta gäller dock inte om den konkurrerande fordringen har särskild förmånsrätt i den förvarstagna egendomen.

I *tredje stycket* anges att det som tagits i förvar ska vårdas väl och hållas under noggrann tillsyn. Vad som stadgas är alltså en vårdplikt för det allmänna såvitt gäller den egendom som har tagits om hand. Regeln har utformats efter förebild av motsvarande reglering i fråga om beslag. När det gäller pengar innebär vårdplikten att medlen ska göras räntebärande.

3 b § *Över förvar ska protokoll föras. I protokollet ska noga anges vad som tagits i förvar, var åtgärden ägt rum, vad som varit ändamålet med den och vilka som varit närvarande när den vidtogs.*

Om den vars egendom tas i förvar inte är närvarande vid åtgärden, ska han eller hon utan dröjsmål underrättas om den och om vad som har skett med den egendom som tagits i förvar.

Den som drabbats av förvar ska på begäran få ett bevis om åtgärden. Beviset ska också innehålla uppgift om det brott som misstanken avser.

Paragrafen är ny. Den innehåller regler om förfarandet vid och verkställigheten av förvar och har utformats efter förebild av motsvarande regler om beslag i 27 kap. 11 och 13 §§ rättegångsbalken. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.2.

Av *första stycket* framgår att verkställigheten av förvar ska dokumenteras i protokoll. Dokumentationsskyldigheten åvilar den som antingen efter eget beslut genomför åtgärden eller som verkställer ett förvarsbeslut på uppdrag av åklagare. I protokollet ska anges vilka som har varit närvarande vid verkställigheten. Vidare ska det framgå vad som har tagits i förvar. Beskrivningen ska givetvis vara så noggrann att det går att identifiera föremålen eller tillgångarna med hjälp av protokollet. I stället för en beskrivning kan dokumentationen göras i annan form, om det är lämplig-

gare. Så kan det t.ex. bli aktuellt med fotografering. Någon värdering av det som tagits i förvar behöver inte göras. Av protokollet ska också framgå var och för vilket ändamål förvarstagandet har skett.

Om den vars egendom tagits i förvar inte var närvarande när åtgärden vidtogs, ska han eller hon enligt *andra stycket* snarast underrättas om saken och om vad som har skett med den förvarstagna egendomen.

Enligt *tredje stycket* ska den drabbade på begäran få ett bevis om förvarstagandet, innehållande även uppgift om det brott som misstanken avser.

4 § Har åklagaren tagit *egendom* i förvar eller beslutat att *egendom ska förbli* i förvar, ska han eller hon så snart som möjligt och senast fem dagar därefter till rätten *ge in en* framställning om kvarstad. Gör *inte en* sådan framställning, ska egendomen omedelbart återställas.

När en framställning har kommit in, ska rätten så snart som möjligt och, om det inte finns något synnerligt hinder mot det, senast inom fyra dagar därefter hålla en sådan förhandling som avses i 2 §. Om huvudförhandling sätts ut att hållas inom en vecka sedan framställningen kom in och rätten inte anser att det behöver hållas en särskild förhandling, får framställningen dock prövas vid huvudförhandlingen.

Beslutas kvarstad, ska *omhändertagen egendom förbli* i myndighetens vård till dess beslutet har verkställts, om *inte* rätten bestämmer annat.

Paragrafen anger hur det fortsatta förfarandet ska gestalta sig efter det att åklagaren antingen själv beslutat om förvar eller beslutat att *egendom ska förbli* i förvar. Ändringar har gjorts för att anpassa paragrafen till den nya regleringen av förvar. Paragrafen har också moderniserats språkligt.

27 kap. Om beslag, hemlig teleavlyssning m.m.

1 § Föremål som skäligen kan *antas ha* betydelse för utredning om brott eller vara *avhänt någon genom brott eller förverkat på grund av brott får tas* i beslag. *Detsamma gäller föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.*

Vad som sägs i detta kapitel om föremål gäller också om skriftlig handling, i den mån inte annat är föreskrivet.

Tvångsmedel enligt detta kapitel får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

Paragrafen anger förutsättningarna för beslut om beslag samt vad som får tas i beslag. Första och andra styckena har ändrats, det senare dock endast i språkligt hänseende. Tredje stycket är oförändrat. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.1.

I *första stycket* har ett tillägg gjorts av innebörd att också föremål som skäligen kan *antas ha* betydelse för utredning om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet får tas i beslag. Ändringen är påkallad av att det i mål om den nya förverkandeformen relativt ofta lär uppkomma behov av att genom beslag säkra bevisning i utredningen om förverkandet utan att detta sammanfaller med ett behov av att tillgripa beslag för utredningen av det förverkandeutlösande brottet. Det kan alltså förutses att de om-

ständigheter som är av intresse för utredningen av förverkandefrågan – och som tar sikte på *brottslig verksamhet* – inte alltid kommer att vara relevanta också för utredningen av den åtalade gärningen. Det finns därför behov av en klart uttalad möjlighet att tillgripa beslag i direkt syfte att säkerställa utredningen av förverkandefrågan. Genom ändringen skapas en sådan möjlighet. Vad som kan komma i fråga för beslag är t.ex. handlingar som belyser äganderätten till olika slag av egendom eller korrespondens som utvisar ekonomiska transaktioner mellan gärningsmannen och dennes närstående.

28 kap. Om husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning

1 § *Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, får husrannsakan företas i hus, rum eller slutet förvaringsställe för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.*

Hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får husrannsakan dock företas bara om brottet har begåtts hos honom eller henne eller om den misstänkte har gripits där eller om det annars finns synnerlig anledning att det vid rannsakingen ska anträffas föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller att annan utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken kan vinnas.

För husrannsakan hos den misstänkte får inte i något fall åberopas hans eller hennes samtycke, om inte den misstänkte själv har begärt att åtgärden ska vidtas.

Paragrafen anger förutsättningarna för husrannsakan i olika fall och vad som därvid får undersökas. Samtliga stycken har ändrats, tredje stycket dock endast i språkligt hänseende. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.1 och 7.3.3.

Genom ändringar i *första stycket* har tillämpningsområdet för reell husrannsakan utvidgats i två hänseenden. Så får husrannsakan för det första företas för att söka efter föremål som kan tas i förvar. Ett beslut om husrannsakan krävs t.ex. om ett bankfack eller kassaskåp ska genomsökas i syfte att hitta undagömda tillgångar. Liksom i andra fall förutsätter husrannsakan för detta ändamål att fängelse kan följa på brottet. Tvångsmedlet kan alltså inte användas för att säkra förvar i bötesmål. Husrannsakan får – för det andra – företas också i syfte att utreda förutsättningarna för förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. Är ändamålet med en sådan husrannsakan att söka efter handlingar eller föremål som kan tas i beslag, följer rätten att besluta om åtgärden redan av de ändringar som har gjorts i 27 kap. 1 §. Ändringarna i förevarande paragraf innebär att husrannsakan får företas för att utreda en fråga om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet även i ett fall där syftet inte är att ta något i beslag. Så kan det t.ex. finnas behov av att undersöka en byggnad, ett fartyg eller något annat utrymme för att klarlägga en äganderättsfråga. Liksom ändringen i 27 kap. 1 § är ändringen påkallad av den nya förverkandeformens särdrag, som alltså innebär att de omständigheter som är av intresse för utredningen av förverkandefrågan inte alltid kommer att vara relevanta även för utredningen av det förverkandeutlösande brottet. Genom änd-

ringen införs en klart uttalad möjlighet att tillgripa husrannsakan i direkt syfte att utreda förverkandefrågan.

I *andra stycket* anges förutsättningarna för husrannsakan hos annan än den som är skäligen misstänkt för brottet. Sakliga ändringar av motsvarande innebörd som dem i första stycket har gjorts även här. Det innebär att husrannsakan – under angivna förutsättningar – får företas också för att söka efter föremål som kan tas i förvar eller för att vinna utredning om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet.

11 § Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, får kroppsvisitation göras på den som skäligen kan misstänkas för brottet för att söka efter föremål som kan tas i beslag *eller i förvar* eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet *eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken*.

Annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får kroppsvisiteras, om det finns synnerlig anledning att anta att det därigenom kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag *eller i förvar* eller att det annars är av betydelse för utredningen om brottet *eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken*.

Med kroppsvisitation avses en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig.

I paragrafen anges förutsättningarna för kroppsvisitation. Första och andra styckena har ändrats, medan tredje stycket är oförändrat. Övervägandena finns i avsnitt 7.2.1 och 7.3.3.

I *första stycket* har ändringar gjorts som innebär att tillämpningsområdet för kroppsvisitation utvidgas i två hänseenden. Så får kroppsvisitation för det första göras även för att söka efter föremål som kan tas i förvar. Något sådant kan aktualiseras om den misstänkte är på väg att lämna landet och det kan antas att han eller hon i det sammanhanget också kommer att föra ut sina tillgångar. Bestämmelsen ger däremot inte rätt att företa kroppsvisitation i syfte att leta efter en nyckel till ett bankfack, som i sin tur kan innehålla undagömda tillgångar. I ett sådant fall får i stället husrannsakan göras i bankfacket. Det är att märka att kroppsvisitation i det nu aktuella syftet förutsätter att fängelse kan följa på brottet. Tvångsmedlet får således inte användas för att säkra förvar i bötesmål. Kroppsvisitation får – för det andra – göras i syfte att utreda förutsättningarna för förverkande av utbyte av brottslig verksamhet. Skälen härför sammanfaller med dem som har berörts i kommentaren till 28 kap. 1 §.

I *andra stycket* anges förutsättningarna för att kroppsvisitera annan än den som är skäligen misstänkt för brottet. Sakliga ändringar motsvarande dem som gjorts i första stycket har gjorts även här. Det innebär att kroppsvisitation – under angivna förutsättningar – får göras också för att söka efter föremål som kan tas i förvar eller om det annars är av betydelse för utredningen om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

Enligt bestämmelsen träder lagen i kraft den 1 juli 2008.

10.9 Förslaget till lag om ändring i jordabalken

22 kap. Inteckning

3 § Ansökan om inteckning *ska* avslås, om

1. föreskrifterna i 2 § *inte* iakttagits,
 2. på grund av särskild föreskrift eller enligt anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel inteckning *inte* får beviljas i fastigheten,
 3. inskrivning i tomträtt i fastigheten är beviljad eller sökt,
 4. fastigheten frångått sökanden på grund av exekutiv försäljning eller genom expropriation eller liknande tvångsförvärv,
 5. sökanden är i konkurs eller *försätts* i konkurs den dag då inteckningen *söks* samt fastigheten tillhör konkursboet,
 6. en del av fastigheten har utmätts eller tagits i anspråk genom betalningssäkering eller fastigheten eller en del av fastigheten har belagts med kvarstad *eller tagits i förvar* och ett ärende angående anteckning om *åtgärden* har tagits upp senast på den inskrivningsdag då inteckningen söks, *om inte* ansökningen har medgetts av *Kronofogdemyndigheten*,
 7. ärende angående anteckning enligt 7 § förköpslagen (1967:868) att kommun beslutat utöva förköpsrätt i fråga om egendomen upptagits på inskrivningsdag och ansökningen *görs* av den som överlätit egendomen.
- Har ärende angående lagfart för sökanden uppskjutits till senare inskrivningsdag, *ska* behandlingen av ansökan om inteckning uppskjutas till samma dag.

Paragrafen, som anger de fall i vilka en ansökan om inteckning ska avslås, har ändrats på så sätt att det i sjätte punkten i första stycket har angetts att en ansökan ska avslås även i det fallet att fastigheten eller en del av fastigheten har tagits i förvar, förutsatt att också övriga i punkten upptagna krav är uppfyllda. Ändringen är en följd av att tvångsmedlet förvar – i enlighet med vad som sägs i kommentaren till ändringen i 26 kap. 3 § rättegångsbalken – ska vara att tillämpa även på fast egendom. Paragrafen har också moderniserats språkligt.

Överväganden finns i avsnitt 7.3.1.

23 kap. Inskrivning av annan nyttjanderätt än tomträtt samt av servitut och rätt till elektrisk kraft

2 § En ansökan om inskrivning enligt 1 § *ska* avslås, om

1. den handling som rättigheten grundas på *inte* har kommit in eller, om den har lämnats elektroniskt, det *inte* har skett på det sätt som anges i 19 kap. 11 a § eller enligt de föreskrifter som har meddelats med stöd av den paragrafen,
2. föreskrift i lag beträffande sådan upplåtelse som ansökan angår *inte* har iakttagits och föreskriften *inte* avser giltigheten av endast visst förbehåll,
3. upplåtelsen står i strid med en mot upplåtaren gällande inskränkning i hans rätt att förfoga över egendomen och, när upplåtelsen skedde, lagfart *inte* var

beviljad för uppåtaren eller, om så var fallet, ärende om anteckning i fastighetsregistrets inskrivningsdel av inskränkningsdel var upptagen på inskrivningsdag,

4. inskrivning av tomträtt i fastigheten är beviljad eller sökt,

5. fastigheten före upplåtelsen överlåtits till någon vars förvärv enligt 17 kap. 1 eller 4 § äger företräde framför upplåtelsen,

6. fastigheten före upplåtelsen frångått upplåtaren på grund av exekutiv försäljning eller genom expropriation eller liknande tvångsförvärv,

7. fastigheten har belagts med kvarstad *eller tagits i förvar* och ett ärende angående anteckning av *åtgärden* har tagits upp senast på den inskrivningsdag då inskrivning söks,

8. upplåtelsen avser arrende eller hyra som enligt förbehåll i upplåtelsehandling inte får inskrivas,

9. upplåtelsen avser rätt till elektrisk kraft och skriftligt medgivande till inskrivning inte föreligger,

10. det är uppenbart att upplåtelsen på annan grund är ogiltig eller att rättigheten upphört eller av annat skäl inte kan göras gällande.

Har ärende angående lagfart för upplåtaren uppskjutits till senare inskrivningsdag, *ska* behandlingen av ansökan om inskrivning uppskjutas till samma dag.

Paragrafen, som anger de fall i vilka en ansökan om inskrivning ska avslås, har ändrats på så sätt att det i sjunde punkten i första stycket har angetts att en ansökan ska avslås även i det fallet att fastigheten har tagits i förvar, förutsatt att också övriga i punkten upptagna krav är uppfyllda. Ändringen är en följd av att tvångsmedlet förvar – i enlighet med vad som framgår av kommentaren till ändringen i 26 kap. 3 § rättegångsbalcken – ska vara att tillämpa även på fast egendom.

Överväganden finns i avsnitt 7.3.1.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

Enligt bestämmelsen träder lagen i kraft den 1 juli 2008.

10.10 Förslaget till lag om ändring i polislagen (1984:387)

27 § Protokoll *ska* föras över ingripande som innebär att någon avvisas, avlägsnas, omhändertas eller grips. Protokoll *ska* också föras över husrannsakan och liknande åtgärder enligt denna lag samt vid omhändertagande av föremål.

Av protokollet *ska* det framgå

1. vem som har fattat beslutet om ingripandet,
2. grunden för beslutet och tidpunkten när det har fattats,
3. vem eller vilka som har deltagit i ingripandet,
4. vem eller vilka som ingripandet har riktat sig mot,
5. tiden för ingripandet samt
6. vad som i övrigt har förekommit vid ingripandet.

Ansvarig för att protokoll upprättas är, i fråga om uppgifter som avses i andra stycket 1 och 2, den som har fattat beslutet och i fråga om uppgifter som avses i andra stycket 3–6, den som är att anse som förman vid ingripandet.

I rättegångsbalken finns bestämmelser om protokoll över *förvar*, beslag, husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

Paragrafen, som reglerar dokumentationsskyldighet i polisverksamheten, har ändrats på så sätt att tvångsmedlet förvar lagts till i den i *fyärde stycket* intagna hänvisningen till rättegångsbalkens regler om protokolleringsskyldighet. Ändringen är en följd av att skyldighet att föra protokoll över förvar numera föreskrivs i 26 kap. 3 b § rättegångsbalken. Paragrafen har också moderniserats i språkligt hänseende.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

Enligt bestämmelsen träder lagen i kraft den 1 juli 2008.

10.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:1225) om straff för smuggling

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om ansvar m.m. för gärningar som rör införsel till eller utförsel från landet av varor. Har det i lag eller annan författning föreskrivits straff för den som bryter mot ett förbud mot eller villkor för att föra in eller ut en vara, gäller i stället bestämmelserna i den författningen om inget annat är föreskrivet.

I 19–22, 25 a–27 och 32 §§ finns särskilda bestämmelser om befogenheter för att förhindra, utreda och beivra brott enligt denna lag eller brott, som rör införsel till eller utförsel från landet av varor, enligt någon av de författningar som nämns i tredje stycket. Befogenheterna gäller även vid sådana brott enligt narkotikastrafflagen (1968:64) som avses i 12 § tredje stycket samt vid sådana terroristbrott som avses i 3 § 18 jämförd med 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott. Befogenheten enligt 32 § att väcka åtal eller besluta om förverkande gäller dock inte vid brott enligt narkotikastrafflagen eller lagen om straff för terroristbrott.

De författningar som avses i andra stycket är lagen (1960:419) om förbud i vissa fall mot införsel av spritdrycker, lagen (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen, lagen (1998:506) om punktskattekontroll av transporter m.m. av alkoholvaror, tobaksvaror och energiprodukter, lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd, tullagen (2000:1281), lagen (2004:228) om beskattning av viss privatinförsel av tobaksvaror samt lagen (2006:1329) om handel med vissa varor som kan användas till dödsstraff eller tortyr, m.m.

Bestämmelserna i 19–22, 25 a och 26 §§ samt 27 § första och tredje styckena, när det gäller kroppsvisitation, och bestämmelserna i 32 § gäller också vid brott som avses i 2–4 §§ skattebrottslagen (1971:69), om brottet rör underlåtenhet att lämna deklaration enligt 10 kap. 32 a § andra eller tredje stycket skattebetalningslagen (1997:483).

Paragrafen ger besked om lagens tillämpningsområde samt anger de befogenheter som står till buds för att förhindra, utreda och beivra brott en-

ligt lagen och vissa andra författningar. Andra och fjärde styckena har ändrats. Övervägandena finns i avsnitt 7.3.4.

I *andra stycket* har den nya möjligheten för tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen att i samma utsträckning som polismän besluta om förvar av lös egendom föranlett att också 25 a § har angetts i uppräkningsen av de lagrum som ger bestämmelser om brottsbekämpande befogenheter.

Genom ändringen i *fjärde stycket* har befogenheten enligt 25 a § gjorts tillgänglig även vid skattebrott, skatteförseelse och grovt skattebrott bestående i underlåtenhet att enligt skattebetalningslagen ge in deklaration som redovisar skatt i anledning av viss distansförsäljning inom EG av tobaksvaror, alkoholhaltiga drycker eller bränslen. Vid sådana brott kommer således tull- och kustbevakningstjänstemän att i samma utsträckning som polismän kunna besluta om förvar, lika väl som – för närvarande – bl.a. beslag, husrannsakan och kroppsvisitation.

17 § Egendom som har använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag får förklaras förverkad, om förverkandet behövs för att förebygga brott enligt denna lag eller om det annars finns särskilda skäl. Detsamma gäller egendom som varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt denna lag, om brottet har fullbordats eller om förfarandet har utgjort ett straffbart försök eller en straffbar förberedelse eller stämpling. I stället för egendomen får dess värde förklaras förverkat. I 36 kap. 5 och 5 b §§ brottsbalken finns bestämmelser om hos vem förverkande får ske och om särskild rätt till förverkad egendom.

I stället för förverkande av egendomen eller dess värde får rätten föreskriva att någon åtgärd vidtas med egendomen som förebygger fortsatt missbruk av den. I sådana fall får dock även en del av egendomens värde förklaras förverkat.

Paragrafen anger vad som ska gälla i fråga om förverkande av egendom som använts som hjälpmedel eller varit avsedd att användas som hjälpmedel vid brott enligt lagen. En ändring har gjorts i anledning av att bestämmelserna i 36 kap. brottsbalken om särskild rätt till förverkad egendom numera finns i 5 b §.

Förvar

25 a § *En tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen har i fråga om brott enligt denna lag eller andra brott som avses i 1 § andra stycket samma befogenhet som en polisman att enligt 26 kap. 3 § rättegångsbalken ta egendom i förvar. En sådan åtgärd ska skyndsamt anmälas till åklagaren, som omedelbart prövar om egendomen ska förbli i förvar.*

Vad som föreskrivs i 26 kap. 3 a och 3 b §§ rättegångsbalken gäller för tjänstemannen i samma utsträckning som för en polisman.

I paragrafen, som är ny, regleras rätten för tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen att ta egendom i förvar. Frågan har behandlats i avsnitt 7.3.4.

Av *första stycket* framgår att paragrafen är tillämplig på dels brott enligt lagen om straff för smuggling, dels andra brott som anges i 1 § andra stycket. Hänvisningar i annan lag till reglerna om straffprocessuella

tvångsmedel i lagen om straff för smuggling kan också göra paragrafen tillämplig (jfr t.ex. 5 kap. 5 § lagen [1998:506] om punktskattekontroll av transporter m.m. av alkoholvaror, tobaksvaror och energiprodukter). Innebörden av paragrafen är att tull- och kustbevakningstjänstemän får samma rätt som en polisman att ta lös egendom i förvar. Förutsättningarna för förvar är desamma som anges i 26 kap. 3 § rättegångsbalken, dvs. att det finns grund för kvarstad, att lös egendom måste säkras i avvaktan på rättens beslut samt att det är fara i dröjsmål. Om en tjänsteman har tagit lös egendom i förvar, ska åklagaren skyndsamt underrättas om åtgärden. Detta ankommer på den tjänsteman som svarat för förvarstagandet. Normalt torde en sådan underrättelse kunna fullgöras genom att protokoll över åtgärden omedelbart sänds till åklagaren.

I *andra stycket* har tagits in en hänvisning till bestämmelserna i 26 kap. 3 a och 3 b §§ rättegångsbalken om bl.a. möjligheten att lämna kvar ett förvarstaget föremål i innehavarens besittning, dokumentationsskyldighet och skyldigheten att underrätta den vars egendom tagits i förvar.

Ikraftträdandebestämmelse

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2008.

Enligt bestämmelsen träder lagen i kraft den 1 juli 2008.

RÅDETS RAMBESLUT 2005/212/RIF

av den 24 februari 2005

om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott

EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DETTA RAMBESLUT

med beaktande av fördraget om Europeiska unionen, särskilt artikel 29, artikel 31.1 c och artikel 34.2 b,

med beaktande av Konungariket Danmarks initiativ¹,

med beaktande av Europaparlamentets yttrande, och

av följande skäl:

(1) Det viktigaste motivet för den gränsöverskridande, organiserade brottsligheten är ekonomisk vinning. Ett effektivt förebyggande och bekämpande av den organiserade brottsligheten bör därför fokuseras på spårande, frysning, beslag och förverkande av vinning av brott. Detta försvåras bland annat av skillnaderna i medlemsstaternas lagstiftning på detta område.

(2) I slutsatserna från Europeiska rådet i Wien i december 1998 uppmanade Europeiska rådet till en förstärkning av EU:s insatser för bekämpande av internationell organiserad brottslighet i enlighet med en handlingsplan för att på bästa sätt genomföra bestämmelserna i Amsterdamfördraget om upprättande av ett område med frihet, säkerhet och rättvisa².

(3) Det framgår av punkt 50 b i handlingsplanen från Wien att man senast fem år efter Amsterdamfördragets ikraftträdande skall förbättra och vid behov tillnära nationella bestämmelser som gäller beslag och förverkande av vinning av brott, samtidigt som hänsyn tas till godtroende tredjeparts rättigheter.

(4) I punkt 51 i slutsatserna från Europeiska rådets möte i Tammerfors den 15 och 16 oktober 1999 betonas att penningtvätt är en central del i den organiserade brottsligheten, att den bör utrotas varhelst den förekommer och att Europeiska rådet är fast beslutet att se till att det vidtas konkreta åtgärder för spårande, spärrande, beslag och förverkande av vinning av brott. Europeiska rådet uppmanar vidare i punkt 55 till till-

¹ EGT C 184, 2.8.2002, s. 3.

² EGT C 19, 23.1.1999, s. 1.

nämning av straffrättsliga och processuella bestämmelser gällande penningtvätt (t.ex. spårande, spärrande och förverkande av medel). Bilaga 1

(5) I enlighet med rekommendation 19 i handlingsplanen från år 2000 ”Förebyggande och bekämpande av den organiserade brottsligheten: Europeiska unionens strategi inför det nya årtusendet”, som antogs av rådet den 27 mars 2000³, bör det undersökas om det eventuellt behövs ett instrument som, där det är lämpligt, ger möjlighet att i straffrätten, civilrätten eller skatterätten mildra bevisbördan avseende ursprunget till de tillgångar som innehas av en person som dömts för ett brott med anknytning till organiserad brottslighet, med beaktande av bästa praxis i medlemsstaterna och med vederbörlig respekt för de grundläggande rättsliga principerna.

(6) I enlighet med artikel 12 om förverkande och beslag i FN:s konvention av den 12 december 2000 mot gränsöverskridande organiserad brottslighet kan konventionsstaterna överväga att kräva att en brottsling styrker att egendom som misstänks vara vinning av brott eller annan egendom som kan förklaras förverkad är förvärvat på lagligt sätt, i den utsträckning detta är förenligt med principerna i den nationella lagen och med arten av de rättsliga och andra förfaranden som kan gälla.

(7) Alla medlemsstater har ratificerat Europarådets konvention av den 8 november 1990 om penningtvätt, efterforskning, beslag och förverkande av vinning av brott. Flera medlemsstater har avgett förklaringar med avseende på artikel 2 om förverkande i konventionen så att de endast behöver förverka vinning som härrör från ett antal närmare preciserade brott.

(8) I rådets rambeslut 2001/500/RIF⁴ fastställs bestämmelser om penningtvätt, identifiering, spårande, spärrande, beslag och förverkande av hjälpmedel till och vinning av brott. Enligt detta rambeslut får medlemsstaterna dessutom inte göra eller vidhålla några reservationer mot bestämmelsen om förverkande i Europarådets konvention, om brottet kan bestraffas med frihetsberövande eller frihetsberövande åtgärd där högsta straffet är mer än ett år.

(9) De gällande instrumenten på detta område har inte i tillräcklig utsträckning kunnat sörja för ett effektivt gränsöverskridande samarbete i fråga om förverkande, eftersom flera medlemsstater fortfarande saknar möjlighet att förverka vinning av alla de brott som kan leda till frihetsberövande i mer än ett år.

(10) Syftet med detta rambeslut är att se till att det finns effektiva regler i alla medlemsstater om förverkande av vinning av brott, bland annat i fråga om bevisbördan när det gäller ursprunget till tillgångar som tillhör en person som dömts för brott med anknytning till organiserad brottslig-

³ EGT C 124, 3.5.2000, s. 1.

⁴ EGT L 182, 5.7.2001, s. 1.

het. Detta rambeslut hör ihop med ett danskt utkast till rambeslut om ömsesidigt erkännande inom Europeiska unionen av beslut om förverkande av vinning och uppdelning av egendom, vilket läggs fram samtidigt.

(11) Detta rambeslut hindrar inte medlemsstaterna från att tillämpa sina grundläggande principer för prövning i laga ordning, särskilt presumtion om den anklagades oskuld, äganderätt, föreningsfrihet, tryckfrihet och yttrandefrihet i andra medier.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Definitioner

I detta rambeslut avses med

– *vinning*: varje ekonomisk fördel av brottsliga gärningar; den kan bestå av alla former av egendom enligt definitionen i följande strecksats,

– *egendom*: all slags egendom, materiell eller immateriell, lös eller fast egendom, samt juridiska handlingar eller urkunder som styrker äganderätt eller annan rätt till sådan egendom,

– *hjälpmedel*: all slags egendom som på något sätt, helt eller delvis, använts eller varit avsedd att användas för att begå brottslig gärning eller brottsliga gärningar,

– *förverkande*: sådant straff eller annan åtgärd beslutad av domstol efter rättegång på grund av brottslig gärning eller brottsliga gärningar som innebär slutgiltigt berövande av egendom,

– *juridisk person*: varje enhet som har denna ställning enligt tillämplig nationell lagstiftning, med undantag av stater och andra offentliga organ vid utövandet av de befogenheter som de har i egenskap av statsmakter samt internationella offentliga organisationer.

Artikel 2

Förverkande

1. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att se till att kunna förverka, helt eller delvis, hjälpmedel och vinning som härrör från brottsliga gärningar som kan bestraffas med frihetsberövande i mer än ett år eller egendom vars värde motsvarar sådan vinning.

2. I samband med skattebrott får medlemsstaterna tillämpa andra förfaranden än straffrättsliga för att frånta gärningsmannen vinningen av brottet.

Bilaga 1

Artikel 3

Utökade möjligheter till förverkande

1. Varje medlemsstat skall som ett minimum vidta de åtgärder som behövs för att den, under de omständigheter som anges i punkt 2, helt eller delvis skall kunna förverka egendom som tillhör en person som dömts för ett brott

a) som begåtts inom ramen för en kriminell organisation, enligt definitionen i gemensam åtgärd 98/733/RIF av den 21 december 1998 om att göra deltagande i en kriminell organisation i Europeiska unionens medlemsstater till ett brott⁵, när brottet omfattas av

- rådets rambeslut 2000/383/RIF av den 29 maj 2000 om förstärkning av skyddet mot förfalskning i samband med införandet av euron genom straffrättsliga och andra påföljder⁶,
- rådets rambeslut 2001/500/RIF av den 26 juni 2001 om penningtvätt, identifiering, spårande, spärrande, beslag och förverkande av hjälpmedel till och vinning av brott,
- rådets rambeslut 2002/629/RIF av den 19 juli 2002 om bekämpande av människohandel⁷,
- rådets rambeslut 2002/946/RIF av den 28 november 2002 om förstärkning av den straffrättsliga ramen för att förhindra hjälp till olaglig inresa, transitering och vistelse⁸,
- rådets rambeslut 2004/68/RIF av den 22 december 2003 om bekämpande av sexuell utnyttjande av barn och barnpornografi⁹,
- rådets rambeslut 2004/757/RIF av den 25 oktober 2004 om minimi-bestämmelser för brottsrekvisit och påföljder för olaglig narkotikahandel¹⁰,

b) som omfattas av rådets rambeslut 2002/475/RIF av den 13 juni 2002 om bekämpande av terrorism¹¹,

⁵ EGT L 351, 29.12.1998, s. 1.

⁶ EGT L 140, 14.6.2000, s. 1.

⁷ EGT L 203, 1.8.2002, s. 1.

⁸ EGT L 328, 5.12.2002, s. 1.

⁹ EUT L 13, 20.1.2004, s. 44.

¹⁰ EUT L 335, 11.11.2004, s. 8.

¹¹ EGT L 164, 22.6.2002, s. 3.

föruddsatt att brottet i enlighet med de ovan nämnda rambesluten,

Bilaga 1

– när det gäller andra brott än penningtvätt, är belagt med straffrättsliga påföljder som innebär ett längsta frihetsberövande om minst fem till tio år,

– när det gäller penningtvätt, är belagt med straffrättsliga påföljder som innebär ett längsta frihetsberövande om minst fyra år,

och brottet är av sådan karaktär att det kan ge ekonomisk vinst.

2. Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att möjliggöra förverkande enligt denna artikel, åtminstone

a) om en nationell domstol på grundval av specifika sakförhållanden är fullständigt övertygad om att egendomen i fråga härrör från den dömda personens brottsliga verksamhet, under en period som föregår domen för ett brott enligt punkt 1 som anses rimlig av domstolen med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet, eller, alternativt,

b) om en nationell domstol på grundval av specifika sakförhållanden är fullständigt övertygad om att egendomen i fråga härrör från liknande brottslig verksamhet av den dömda personen, under en period som föregår domen för ett brott enligt punkt 1 som anses rimlig av domstolen med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet, eller, alternativt,

c) om det är fastställt att värdet av egendomen inte står i proportion till den dömda personens lagligen förvärvade inkomst och en nationell domstol på grundval av specifika sakförhållanden är fullständigt övertygad om att egendomen i fråga härrör från denna dömda persons brottsliga verksamhet.

3. Varje medlemsstat får dessutom överväga att anta de bestämmelser som möjliggör för den, på de villkor som anges i punkterna 1 och 2, att helt eller delvis förverka egendom som förvärvats av den berörda personens närmaste och egendom som överförts till en juridisk person som den berörda personen – ensam eller tillsammans med sina närmaste – har ett avgörande inflytande över. Samma sak skall gälla om den berörda personen erhåller en betydande del av den juridiska personens intäkter.

4. Medlemsstaterna får tillämpa andra förfaranden än straffrättsliga för att frånta gärningsmannen egendomen i fråga.

Artikel 4

Rättsmedel

Varje medlemsstat skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att de som berörs av åtgärder enligt artiklarna 2 och 3 har tillgång till effektiva rättsmedel för att skydda sina rättigheter.

Säkerhetsåtgärder

Detta rambeslut skall inte ha som effekt att skyldigheten att respektera de grundläggande rättigheterna och de grundläggande principerna, särskilt vad gäller presumtion om den anklagades oskuld, i enlighet med vad som fastställs i artikel 6 i fördraget om Europeiska unionen på något sätt ändras.

Artikel 6

Genomförande

1. Medlemsstaterna skall vidta de åtgärder som är nödvändiga för att följa detta rambeslut senast den 15 mars 2007.
2. Medlemsstaterna skall senast den 15 mars 2007 till rådets generalsekretariat och kommissionen överlämna texten till de bestämmelser genom vilka skyldigheterna enligt detta rambeslut införlivas med deras nationella lagstiftning. På grundval av en rapport upprättad med hjälp av denna information och en skriftlig rapport från kommissionen skall rådet före den 15 juni 2007 bedöma i vilken utsträckning medlemsstaterna har vidtagit de åtgärder som är nödvändiga för att följa detta rambeslut.

Artikel 7

Ikraftträdande

Detta rambeslut träder i kraft samma dag som det offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Utfärdat i Bryssel den 24 februari 2005.

På rådets vägnar
N. SCHMIT
Ordförande

Sammanfattning av departementspromemorian Utvidgat förverkande m.m. (Ds 2006:17)

Bakgrund

Riksdagen godkände den 27 oktober 2004 ett inom Europeiska unionen upprättat utkast till rambeslut om förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott (förverkanderambeslutet). Rambeslutet skall vara genomfört den 15 mars 2007. De flesta av de lagändringar som krävs för att genomföra rambeslutet trädde i kraft den 1 juli 2005. I denna promemoria redovisas förslag till lösning av den enda fråga som återstår, nämligen att skapa regler om förverkande av egendom som inte kan hänföras till ett visst konkret brott, s.k. utvidgat förverkande.

En ny regel om förverkande

Det är djupt förankrat i det allmänna rättsmedvetandet att det inte skall löna sig att begå brott. Möjligheterna att förverka utbyte av brott har nyligen skärpts. Ytterligare ett steg i samma riktning tas när man genomför den återstående delen av förverkanderambeslutet.

En ny bestämmelse om utvidgat förverkande införs i brottsbalken. Denna form av förverkande skall vara dels subsidiär till andra regler om förverkande, dels fakultativ. Endast domstol får besluta om utvidgat förverkande. Regeln utformas i nära anslutning till de bestämmelser om förverkande som redan finns.

Utvidgat förverkande, som kan ha formen av antingen sak- eller värdeförverkande, skall endast få beslutas vid allvarliga brott. Eftersom utvidgat förverkande syftar till att dra in orättmätig vinning av kriminell verksamhet skall antingen brottet ha varit ägnat att ge vinning eller vinning i det enskilda fallet ha varit ett motiv för brottet. För utvidgat förverkande krävs att det finns fängelse sex år i straffskalan för det förverkandeutlösande brottet. Denna huvudregel kompletteras med en uppräknning i lagtexten av ytterligare några brott, som har en lägre straffskala än sex års fängelse men för vilka det är angeläget att utvidgat förverkande kan beslutas. Till dessa hör bl.a. narkotikabrott och narkotikasmuggling. Förverkande skall kunna beslutas såväl vid fullbordade brott som vid försök, förberedelse och stämpling till brott. Det gäller vanliga beviskrav för det förverkandeutlösande brottet.

Det som skall kunna förverkas är egendom som härrör från brottslig verksamhet. Eftersom utvidgat förverkande skall grundas på brottslig verksamhet och inte på utpekade konkreta brott krävs det ett nytt synsätt när det gäller kopplingen mellan det som förverkas och kriminaliteten. Kravet på bevisningen för att egendomen härrör från brottslig verksamhet under den angivna tidsperioden är därför lägre. Det ligger nämligen i sakens natur att det inte går att uppfylla det vanliga beviskravet (ställt utom rimligt tvivel) beträffande omständigheter som inte är konkreta. Det införs ett nytt beviskrav, som ligger mellan sannolika skäl och fullt styrkt. Beviskravet innebär att åklagaren skall bevisa att den egendom

som begärs förverkad med stor sannolikhet härrör från brottslig verksamhet. Detta innebär att skälen för förverkande skall vara starka, men att sambandet mellan det som förverkas och den brottslighet som åberopas inte måste vara fullt styrkt.

Det införs också en särskild hjälpregel, av samma slag som redan finns för förverkande av fördelar i näringsverksamhet, för beräkningen av det som skall förverkas. Det som skall förverkas får uppskattas till vad som efter omständigheterna är skäligt.

Utvidgat förverkande skall underlåtas om resultatet blir oskäligt. Bestämmelsen utformas så att det finns större möjligheter till jämkning och eftergift än vid de flesta andra former av förverkande. Vid bedömningen skall hänsyn bl.a. tas till om den tilltalade har ålagts, eller kan komma att åläggas, annan betalningsskyldighet. Vidare skall tidsaspekten och det förverkandeutlösande brottets straffvärde vägas in.

Talan om utvidgat förverkande initieras normalt av åklagaren, men rätten kan, på samma sätt som vid andra former av förverkande, på eget initiativ besluta om förverkande.

Förutom hos gärningsmannen får utvidgat förverkande ske hos annan som beretts vinning genom den brottsliga verksamheten och hos gärningsmannens närstående. Vidare kan förverkande riktas mot en juridisk person, till vilken tillgångar har överförts, om den tilltalade, någon av den tilltalades närstående eller annan som beretts vinning genom brottsligheten har bestämmande inflytande över den juridiska personen. Förverkande kan även riktas mot annan som förvärvat egendom från gärningsmannen med vetskap om eller skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottslig verksamhet. Det införs en särskild lag om talan om utvidgat förverkande mot nyssnämnda kategorier, eftersom sådan talan skall föras separat och inte i brottmålet.

Rättssäkerhetsfrågor

Det konstateras att befintliga regler om rättskraft ger ett tillfredsställande skydd mot dubbelbestraffning och mot dubbelförverkande.

Ett beslut om utvidgat förverkande kan överklagas på samma sätt som andra förverkandebeslut. Likaså kan det angripas med extraordinära rättsmedel. Det införs dessutom en särskild möjlighet till omprövning i de fall där förverkandebeslutet bygger på ett felaktigt antagande av domstolen i frågan om den tilltalade kommer att drabbas av annan betalningsskyldighet (t.ex. skattetillägg vid grovt skattebrott). Talan om omprövning kan väckas av antingen åklagaren eller den dömde. Åklagaren kan föra talan till den dömdes förmån. Talan om omprövning förutsätter att förverkandet inte har verkställts.

Bättre möjligheter att säkra tillgångar

En fråga som är lika viktig som utformningen av den nya lagregeln om utvidgat förverkande är möjligheterna för de brottsbekämpande myndigheterna att snabbt säkra tillgångar som kan komma att förverkas. De nuvarande reglerna om straffprocessuella tvångsmedel ger tillräckliga möjligheter att säkra sakförverkande, medan möjligheterna att säkra värde-

förverkande och att företa beslag, i syfte att säkra bevisning angående den egendom som begärs förverkad, behöver förbättras.

Tillämpningsområdet för kvarstad ändras så att det av lagtexten framgår att kvarstad i brottmål i förekommande fall kan riktas dels mot en juridisk person, dels mot annan som kan drabbas av förverkandetalan med stöd av 36 kap. 5 § brottsbalken, även om dessa inte är misstänkta för brott. Ändringen innebär att tillämpningsområdet för förvar, som är en interimistisk åtgärd i avvaktan på domstols beslut i kvarstadsfrågan, vidgas på motsvarande sätt.

Det diskuteras om åklagare bör ges rätt att besluta om interimistisk kvarstad. Eftersom en sådan beslutanderätt inte ger några praktiska fördelar föreslås i stället en utvidgning av åklagares rätt att ta egendom i förvar.

Åklagares rätt att besluta om förvar utökas så att den svarar mot domstols rätt att besluta om kvarstad. Detta innebär bl.a. att även fast egendom kan tas i förvar. Vidare anpassas reglerna så att förvar inte behöver säkras fysiskt utan kan bestå i en förklaring, t.ex. till en bank, om att viss egendom har tagits i förvar.

En polismans rätt att besluta om förvar i brådskande fall preciseras att gälla pengar och andra föremål. Tjänstemän inom Tullverket och Kustbevakningen får samma rätt som polismän att ta egendom i förvar.

Tillämpningsområdet för husrannsakan och kroppsvisitation utvidgas, så att tvångsmedlen får beslutas i syfte att söka efter egendom som kan tas i förvar.

Ändamålen för husrannsakan och beslag utökas, så att dessa tvångsmedel kan användas för att säkra bevisning som krävs för talan om utvidgat förverkande.

Förstärkt rättssäkerhet vid förvarstagande

I samband med att reglerna om förvar moderniseras förstärks också rättssäkerheten för den enskilde. Det innebär att det införs regler om protokollering vid beslut om förvar och om vård av egendom som tagits i förvar. Vidare lagfästs proportionalitetsprincipen.

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Häri genom föreskrivs att 26 kap. 1 och 3 §§, 27 kap. 1 § samt 28 kap. 1 och 11 §§ rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 kap.1 §¹

Är någon skäligen misstänkt för brott och kan det skäligen befaras, att han genom att avvika eller genom att *undanskaffa* egendom eller *annorledes undandrag* sig att betala böter, värdet av förverkad egendom, företagsbot eller annan ersättning till det allmänna eller skadestånd eller annan ersättning till målsägande, som kan *antagas* komma att på grund av brottet ådömas honom, får förordnas om kvarstad på så mycket av hans egendom att fordringen kan antas bli täckt vid utmätning.

Är någon skäligen misstänkt för brott och kan det skäligen befaras, att han genom att avvika eller genom att *skaffa undan* egendom eller *förfara på annat sätt undandrar* sig att betala

1. böter,

2. värdet av förverkad egendom,

3. företagsbot eller annan ersättning till det allmänna eller

4. skadestånd eller annan ersättning till målsägande, som kan antas komma att på grund av brottet ådömas honom, får förordnas om kvarstad på så mycket av hans egendom att fordringen kan antas bli täckt vid utmätning. *Vid talan mot någon som anges i 36 kap. 5 § första stycket b–d eller andra stycket b–e brottsbalken skall vad som nu har sagts gälla den mot vilken det skäligen kan antas finnas ett sådant anspråk och dennes egendom.*

Kvarstad får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse.

3 §

I *avbidan* på rättens beslut om kvarstad får *undersökningsledaren* eller åklagaren *taga lös* egendom i förvar.

I *avvaktan* på rättens beslut om kvarstad får åklagaren *ta* egendom i förvar. *Om det kan ske utan fara för att egendomen går förlorad eller annars är lämpligt får egen-*

¹ Senaste lydelse 1989:650.

domen lämnas kvar i innehavarens besittning. Avser beslutet om förvar en fordran eller annan rättighet skall gäldenären eller annan förpliktiga meddelas förbud att fullgöra sin förpliktelse till annan än Kronofogdemyndigheten.

Har egendom tagits i förvar får ägaren inte överlåta egendomen eller förfoga över den på annat sätt till skada för den vars intressen förvarsbeslutet skall skydda.

I brådskande fall får en polisman ta pengar och andra föremål i förvar. Polismannen skall skyndsamt anmäla åtgärden för åklagaren, som omedelbart skall pröva, om egendomen skall förbli i förvar.

Över förvar skall protokoll föras. I protokollet skall anges ändamålet med förrättningen och vilka som har varit närvarande vid denna. Vidare skall noga anges vad som har tagits i förvar.

Det som har tagits i förvar skall vårdas väl.

Förvar får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse

27 kap.

1 §²

Föremål, som skäligen kan antagas äga betydelse för utredning om brott eller vara genom brott någon avhänt eller på grund av brott förverkat, må tagas i beslag.

Vad i detta kapitel stadgas om föremål gälla ock, i den mån ej annat är föreskrivet, om skriftlig

Föremål, som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott eller vara genom brott någon avhänt eller på grund av brott förverkat, får tas i beslag. Detsamma skall gälla föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om utvidgat förverkande.

Vad i detta kapitel är föreskrivet om föremål gäller också, i den mån inte annat är föreskrivet, om

² Senaste lydelse 1989:650.

handling.

skriftlig handling.

Bilaga 3

Tvångsmedel enligt detta kapitel får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

28 kap.

1 §³

Förekommer anledning, att brott förövats, varå fängelse kan följa, må i hus, rum eller slutet förvaringsställe husrannsakan företagas för eftersökande av föremål, som är underkastat beslag, eller eljest till utrönande av omständighet, som kan äga betydelse för utredning om brottet.

Hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet må husrannsakan dock företagas, allenast om brottet förövats hos honom eller den misstänkte gripits där eller eljest synnerlig anledning förekommer, att genom rannsakingen föremål, som är underkastat beslag, skall anträffas eller annan utredning om brottet vinnas.

Ej må för husrannsakan hos den misstänkte i något fall åberopas hans samtycke, med mindre han själv begärt åtgärden.

Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, får husrannsakan företas i hus, rum eller slutet förvaringsställe för att söka efter föremål, som kan tas i beslag eller i förvar, eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller om utvidgat förverkande.

Husrannsakan får företas hos

1. den som är skäligen kan misstänkas för brottet

2. annan, om brottet har förövats hos honom eller den misstänkte har gripits där eller det annars finns synnerlig anledning att anta att vid rannsakingen föremål, som kan tas i beslag eller förvar, skall anträffas eller annan utredning om brottet eller om utvidgat förverkande kan vinnas.

Den misstänktes samtycke får läggas till grund för husrannsakan hos honom endast i de fall där han själv har begärt att åtgärden skall vidtas.

11 §⁴

Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, får kroppsvisitation göras på den som skäligen kan misstänkas för brottet för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet.

Om det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa, får, i syfte att söka efter föremål som kan tas i beslag eller förvar eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet, kroppsvisitation göras på

1. den som skäligen kan misstänkas för brottet

³ Senaste lydelse 1964:166.

⁴ Senaste lydelse 1993:1408.

Annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får kroppsvisiteras, om det finns synnerlig anledning att anta att det därigenom kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag eller att det annars är av betydelse för utredningen om brottet.

2. annan, om det finns synnerlig anledning att anta att det därigenom kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag *eller förvar* eller att det annars är av betydelse för utredningen om brottet.

Med kroppsvisitation avses en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig.

Denna lag träder i kraft den ...

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken

Bilaga 3

Härigenom föreskrivs att 19 § lagen (1946:804) om införande av nya rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §¹

Har någon genom dom, som får verkställas, trots att den inte äger laga kraft, dömts till straff eller annan påföljd för brott och är han för sådan verkställighet intagen i kriminalvårdsanstalt eller i särskilt ungdomshem med stöd av 31 kap. 1 a § brottsbalken, skall han vid fullföljd av talan i målet anses som häktad för brottet. Detsamma gäller i fråga om den som är omhändertagen enligt 28 kap. 11 § brottsbalken.

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall, om inte annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla, då *mot* någon, som blivit dömd för brott, vid domstol inleds förfarande, som avser undanröjande av påföljd och ådömande av annan påföljd för brott eller som avser annan åtgärd i fråga om ådömd påföljd; är han för verkställighet av påföljd intagen i anstalt eller särskilt ungdomshem som avses i första stycket skall han anses som häktad för brottet. Har offentlig försvarare förordnats för den dömde, skall ersättning till försvararen alltid betalas av staten.

Vad i nya rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål skall, om inte annat är föreskrivet, i tillämpliga delar gälla, då *i fråga om* någon, som blivit dömd för brott, vid domstol inleds förfarande, som avser undanröjande av påföljd och ådömande av annan påföljd för brott eller som avser annan åtgärd i fråga om ådömd påföljd *eller särskild rättsverkan*; är han för verkställighet av påföljd intagen i anstalt eller särskilt ungdomshem som avses i första stycket skall han anses som häktad för brottet. Har offentlig försvarare förordnats för den dömde, skall ersättning till försvararen alltid betalas av staten.

Denna lag träder i kraft den ...

¹ Senaste lydelse 1998:606.

Härigenom föreskrivs att det i brottsbalken dels skall införas två nya paragrafer, 36 kap. 1 b § och 38 kap. 2 b §, med nedan angivna lydelse, dels att 36 kap. 5 § och 38 kap. 6 och 8 §§ skall ha nedan angivna lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

36 kap.

1 b §

Döms någon för

1. brott för vilket är föreskrivet fängelse i sex år eller mer,

2. människohandel eller koppleri

3. narkotikabrott enligt 1 § eller olovlig befattning med narkotikaprekursorer enligt 3 b § narkotikastrafflagen (1968:64),

4. narkotikasmuggling enligt 6 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling,

5. människosmuggling enligt 20 kap. 8 § eller organiserande av människosmuggling enligt 20 kap. 9 § första stycket utlämningslagen (2005:716),

6. försök, förberedelse och stämpling till sådant brott som anges i 1–5, om sådan gärning är belagd med straff,

och har brottet varit ägnat att ge vinning eller har ett motiv för brottet varit vinning, får förverkande beslutas även i annat fall än som avses i 1 eller 4 § (utvidgat förverkande).

Utvidgat förverkande får beslutas beträffande egendom som med stor sannolikhet härrör från brottslig verksamhet.

I stället för egendomen får dess värde förverkas.

Kan bevisning om vad som skall förverkas inte alls eller endast med svårighet föras, får värdet uppskattas till ett belopp som är skäligt med hänsyn till omständigheterna.

Utvidgat förverkande får inte

ske om det är oskäligt. Vid bedömningen av om så är fallet skall bl.a. beaktas om det finns anledning att anta att annan betalnings-skyldighet som svarar mot förverkandet kommer att åläggas den dömda eller om straffvärdet av det brott som läggs till grund för förverkandet är mycket lågt.

Talan om utvidgat förverkande får endast föras i samband med talan om brottet eller i den ordning som anges i lagen (2006:000) om förfarandet vid talan om utvidgat förverkande i vissa fall.

5 §¹

Förverkande till följd av brott av egendom eller dess värde får, om ej annat har föreskrivits, ske hos

- a) gärningsmannen eller annan som medverkat till brottet,
- b) den i vars ställe gärningsmannen eller annan medverkande var,
- c) den som genom brottet beretts vinning eller näringsidkare som avses i 4 §,

d) den som efter brottet förvärvat egendomen genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva eller som efter brottet förvärvat egendomen på annat sätt och därvid haft vetskap om eller skälig anledning till antagande om egendomens samband med brottet.

Utvidgat förverkande får ske hos

- a) *gärningsmannen eller annan som medverkat till brottet,*

- b) *den i vars ställe gärningsmannen eller annan medverkande var,*

- c) *den som beretts vinning genom den brottsliga verksamheten,*

- d) *person som anges i 36 kap. 3 § rättegångsbalken som under eller efter den brottsliga verksamheten förvärvat egendomen genom bodelning eller på grund av arv eller testamente eller genom gåva; detsamma gäller den som har förvärvat egendomen genom gåva eller på annat sätt och därvid haft vetskap om eller skälig anledning att anta att egendomen härrör från brottslig verksamhet,*

¹ Senaste lydelse 2005:283.

e) juridisk person över vilken gärningsmannen, person som anges i c eller närstående som anges i d har eller har haft ett avgörande inflytande.

Tillhörde egendomen vid brottet inte någon av dem som anges i första stycket a–c, får den inte förklaras förverkad. Egendom som enligt 1 a § skall anses som utbyte får dock förklaras förverkad om den egendom, som den förverkade egendomen trätt i stället för, vid brottet tillhörde någon av dem som anges i första stycket a–c.

Tillhörde egendomen vid brottet inte någon av dem som anges i första stycket a–c, får den inte förklaras förverkad. Egendom som enligt 1 a § skall anses som utbyte får dock förklaras förverkad om den egendom, som den förverkade egendomen trätt i stället för, vid brottet tillhörde någon av dem som anges i första stycket a–c. *Vad som nu har sagts skall tillämpas på motsvarande sätt vid utvidgat förverkande.*

Särskild rätt till egendom som förklaras förverkad består, om ej även den särskilda rätten förklaras förverkad.

Sådan rätt som har vunnits genom utmätning eller betalningssäkring upphör, om egendomen förklaras förverkad, såvida ej av särskild anledning förordnas att rätten skall bestå.

38 kap.

2 b §

Har vid beslut i fråga om utvidgat förverkande enligt vad som framgår av domen beaktats att den dömda kunde antas komma att åläggas annan betalningsskyldighet och har det antagande som i detta hänseende legat till grund för domen visat sig vara felaktigt, får den rätt som först dömt i målet, efter ansökan av åklagaren eller den dömda, undanröja beslutet i förverkandefrågan och meddela nytt beslut angående förverkande. Görs en sådan ansökan får rätten förordna att det tidigare beslutet om förverkande tills vidare inte får verkställas.

Undanröjande enligt första stycket får inte beslutas om förverkandet till fullo har verkställts.

6 §²

Nämndemän skall delta när en tingsrätt avgör en fråga, som avses i 2 *eller* 2 a § eller i 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 §. Detsamma skall gälla i fråga om undanröjande av påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd enligt 34 kap. 4 § samt åtgärd enligt 34 kap. 5 § tredje stycket eller 34 kap. 6 § andra stycket.

Nämndemän skall delta när en tingsrätt avgör en fråga, som avses i 2, 2 a *eller* 2 b § eller i 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 10 § andra stycket eller 18 §. Detsamma skall gälla i fråga om undanröjande av påföljd enligt 34 kap. 1 § 3, förverkande av villkorligt medgiven frihet eller annan åtgärd enligt 34 kap. 4 § samt åtgärd enligt 34 kap. 5 § tredje stycket eller 34 kap. 6 § andra stycket.

Vid avgörande av en fråga som avses i 27 kap. 2 a § tredje stycket eller 5 § tredje stycket, 28 kap. 11 § första och andra styckena eller 31 kap. 1 § fjärde stycket, är en tingsrätt domför med en lagfaren domare.

8 §³

I mål om åtgärd enligt 2 *eller* 2 a § eller 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 §, 28 kap. 9 §, 31 kap. 1 § fjärde stycket eller 34 kap. 10 § andra stycket skall tingsrätten ge den dömde tillfälle att yttra sig. Begär han att bli hörd muntligen, skall han ges tillfälle till det. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömde ges tillfälle att yttra sig, om det är möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

I mål om åtgärd enligt 2, 2 a *eller* 2 b § eller 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 §, 28 kap. 9 §, 31 kap. 1 § fjärde stycket eller 34 kap. 10 § andra stycket skall tingsrätten ge den dömde tillfälle att yttra sig. Begär han att bli hörd muntligen, skall han ges tillfälle till det. I mål om åtgärd enligt 34 kap. 18 § skall den dömde ges tillfälle att yttra sig, om det är möjligt. Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

En åtgärd enligt 28 kap. 11 § första och andra styckena får beslutas utan att den dömde ges tillfälle att yttra sig.

-
1. Denna lag träder i kraft den ...
 2. För brott begångna före den ... gäller äldre bestämmelser.

² Senaste lydelse 1998:604.

³ Senaste lydelse 1998:604.

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2000:1225) om straff för smuggling dels skall införas en ny paragraf, 25 a §, med nedan angivna lydelse, dels att det före paragrafen skall införas en ny rubrik med nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Förvar

25 a §

En tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen har i fråga om brott enligt denna lag eller andra brott som avses i 1 § andra stycket samma befogenhet som en polisman att enligt 26 kap. 3 § rättegångsbalken ta egendom i förvar.

Denna lag träder i kraft den ...

5 Förslag till lag om förfarandet vid talan om utvidgat
förverkande i vissa fall

Bilaga 3

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Denna lag reglerar förfarandet vid prövning av fråga om utvidgat förverkande när frågan inte rör någon som är tilltalad för brott.

2 § En fråga som avses i 1 § prövas av tingsrätt efter särskild talan. Talan enligt denna lag får väckas mot annan som anges i 36 kap. 5 § brottsbalken än gärningsmannen. Talan skall väckas inom en period av två år efter det att domen mot gärningsmannen vann laga kraft.

3 § För talan gäller i tillämpliga delar reglerna i rättegångsbalken om åtal för brott på vilket kan följa fängelse i mer än ett år.

Denna lag träder i kraft den

Efter remiss har yttrande över promemorian avgetts av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Malmö tingsrätt, Falu tingsrätt, Luleå tingsrätt, Kammarrätten i Jönköping, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Kustbevakningen, Tullverket, Finansinspektionen, Skatteverket, Kronofogdemyndigheten, Bokföringsnämnden, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Sveriges advokatsamfund, Landsorganisationen i Sverige och Svenska Bankföreningen.

Riksrevisionen, Kammarkollegiet, FAR SRS – branschorganisationen för revisorer och rådgivare, Sveriges Akademikers Centralorganisation, Tjänstemännens Centralorganisation och Statstjänstemannaförbundet har beretts tillfälle att avge yttrande men har avstått från att yttra sig.